

TÜRKMENISTANYŇ BILIM MINISTRIGI

**MAGTYMGULY ADYNDAKY TÜRKMEN DÖWLET
UNIWERSITETI**

KRIMINALISTIKA

A Ş G A B A T – 2010

G.A.Muradova

KAZYÝET BALLISTIKI SÖZLÜĞİ

Türkmenistanyň Bilim ministrligi tarapyndan hödürlenildi

Ylmy redaktor D.M.Taganow

A Ş G A B A T – 2010

Sözbaşy

1. Giriş
2. Kriminalistika kursuna giriş
3. Kriminalistiki meňzediş
4. Kazyýet operatiw fotografiýasy
5. Yz çalmak
6. Resminamalaryň tehniki kriminalistiki barlagy
7. Haty kriminalistiki taýdan barlamak
8. Daşky alamatlary boýunça adamlary meňzetmek
9. Derňew taktikasynyň umumy meseleleri
10. Hadysanyň bolan ýerini gözden geçirmegiň taktikasy
11. Sorag etmegin taktikasy
12. Tanamak derňew hereketiniň taktikasy
13. Öý dökmegiň taktikasy
14. Derňew eksperimentiň taktikasy

- 15.Seljerişi geçirmegiň taktikasy
- 16.Jenaýatlaru derňemegiň metodikasynyň umumy düzgünleri
- 17.Adam öldürmegini derňemek
- 18.Zähmet howpsuzlyk kadalarynyň jenaýatçylykly
bozulmalaryny derňemek
- 19.Wezipä daýanylyp edilýän jenaýatlary derňemek
- 20.Ogurlyklary, talaňçylyklary we garakçylykly çozuşlary derňemek
- 21.Ýol hereketleriniň howpsuzlyk jenaýatçylyk
bozulmalaryny derňemek
- 22.Ýangynyň howpsuzlyk kadalarynyň jenaýatçylykly
bozulmalaryny derňemek
- 23.Hödürlenýän esasy we goşmaça edebiýatlar

G I R I Ş

Hormatly Prezidentimiz Gurbanguly Berdimuhamedow “meniň halkynyň eşretli durmuşynyň gözbaşlaryny ylym-bilim ulgamynyň kämilleşmeginde görýärin”

Türkmenistanda bilim ulgamyny kämilleşdirmek hakynda Türkmenistanyň Prezidentiniň 2007-nji ýylyň fewral aýynyň 15-de çykaran Permanyndan, “Bilim-terbiýeçilik edaralarynyň işini kümilleşdirmek hakynda” 2007-nji ýylyň 4-nji martyndaky kararyndan gelip çykýan wezipeleri durmuşa ornaşdyrmakda Ýokary okuw mekdepleri üçin türkmen dilinde kitaplaryň çykarylmagynyň uly ähmiýeti bar.

Garaşsyz, baky bitarap Türkmenistan demokratik, dünýewi we hukuk döwletidir. Türkmen halkynyň baý taryhy mirasyna, onuň syýasy we hukuk medeniýetine esaslanýan we ol bir wagtda-da döwlet gurluşynyň ykrar edilen öňdebaryjy dünýä tejribelerinden ugur alýan Türkmenistan döwletiniň häzirkizaman kanunçylygy kemala geldi.

Türkmenistanyň döwlet we hukuk esaslaryny bilmek ýaşlar üçin zerur bilimleriniň biridir. Türkmenistanda bilim ynsanperwerlige, demokratiýa, milli aň-düşünjelioge hem-de adamlaryň we halklaryň biri-birine hormat goýmagyna esaslanýar.

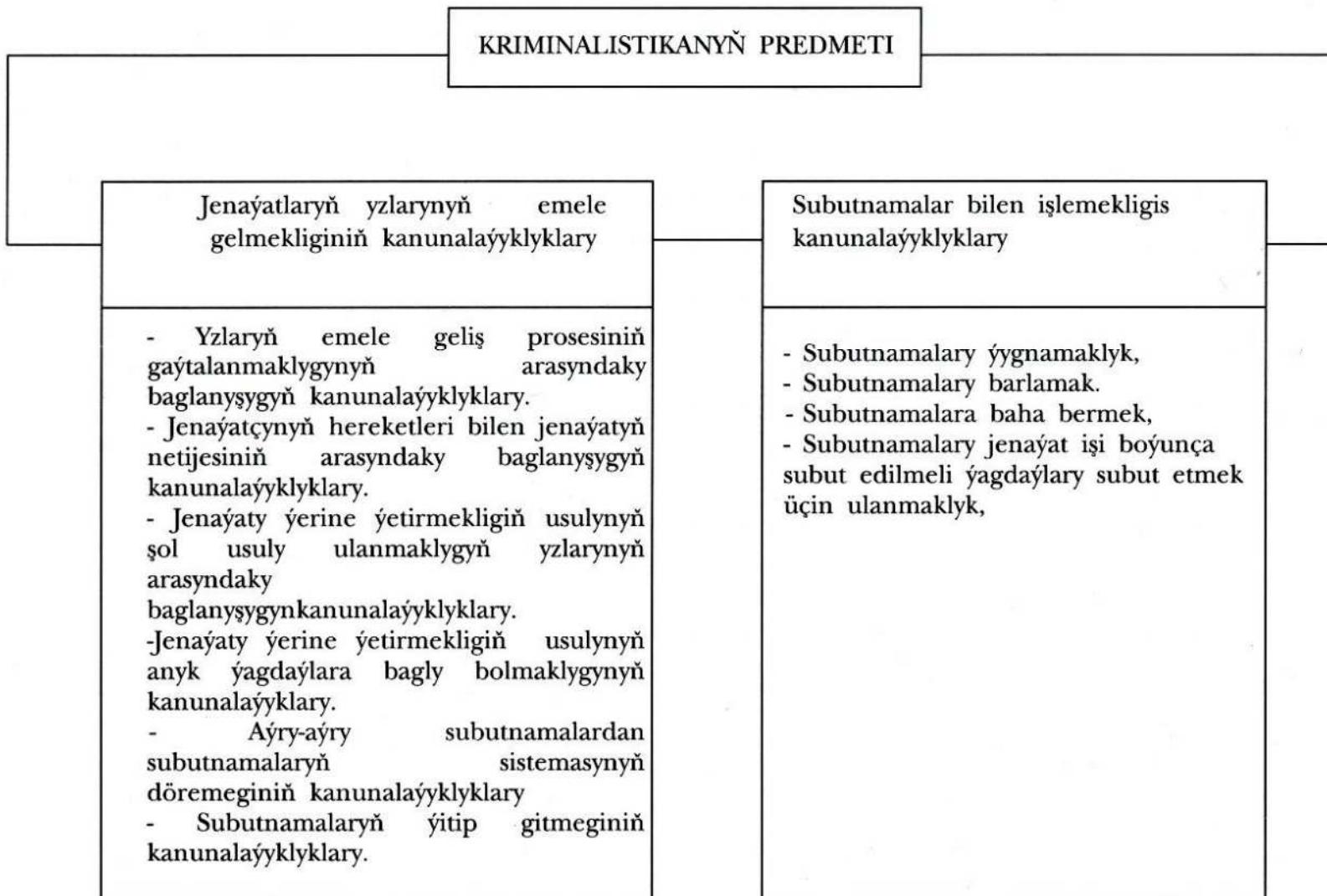
Hukuk bilimleriniň özleşdirilmegi ýaşlarda Türkmenistanyň döwleti, hukugy hakynda tutuş düşünjäniň döremegine, hukuk pikirlenmesiniň ösmegine ýardam eder, olara her bir bilimli adamyň aýrylmaz sypaty bolan hukuk medeniýetini edinmäge kömek eder.

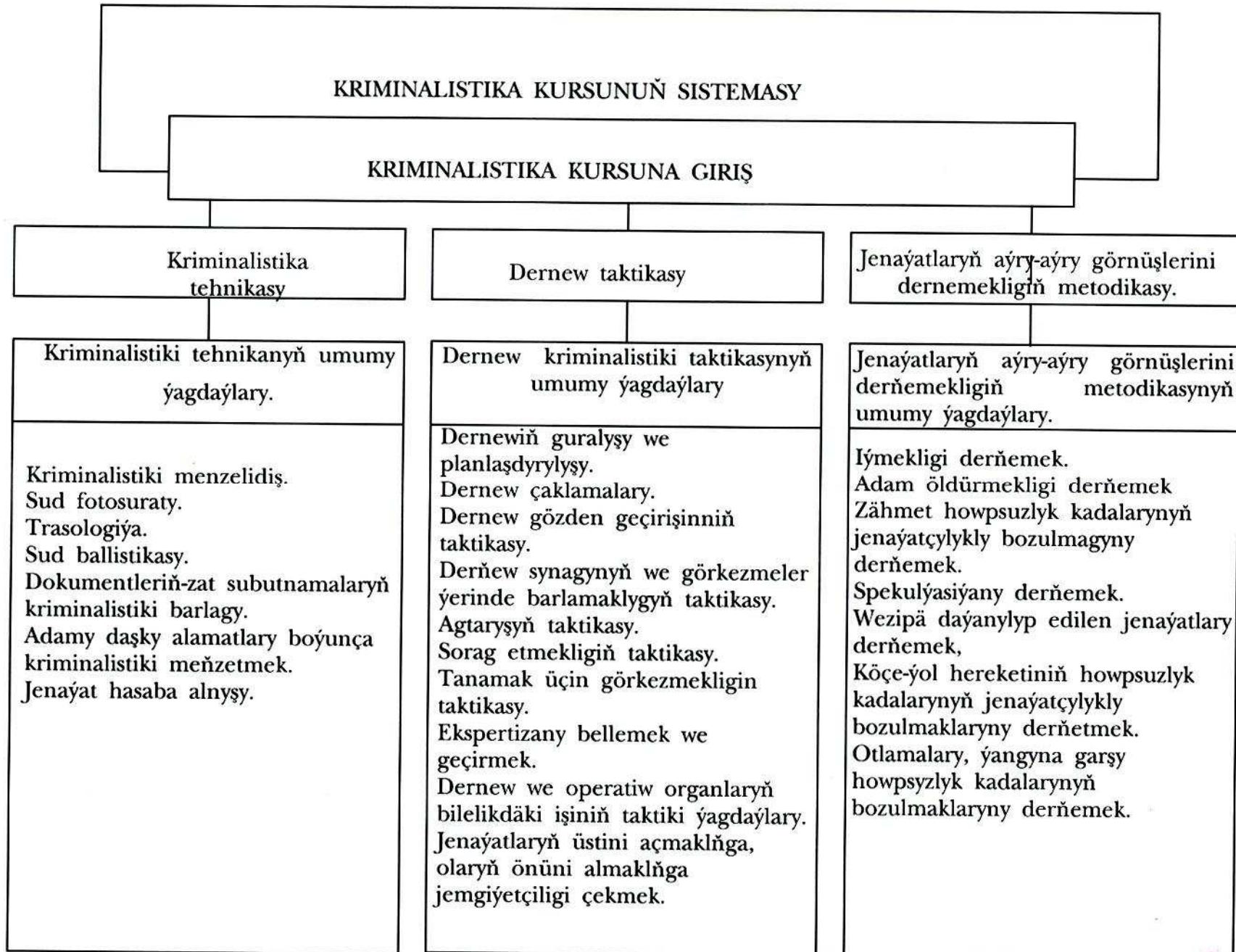
Hukuk hünärmenleri üçin taýýarlanýan kitaplaryň sany gün-günden köpelýär. Kriminalistika ugrundan şu birinji okuw gollanmada çyzgylaryň üsti bilen esasy temalar berilýär. Hukuk öwreniš hünäri boýunça bilim alýan talyplar we hukuk goraýjy edaralarynyň sülçileri üçin derňewde zerur gerekli maglumatlar, çalt derňew hereketlerini geçirmek, birinji we soňky etaplarda yzygiderli geçirmeli derňew hereketleri we operatiw gözleg işleri görkezilen.

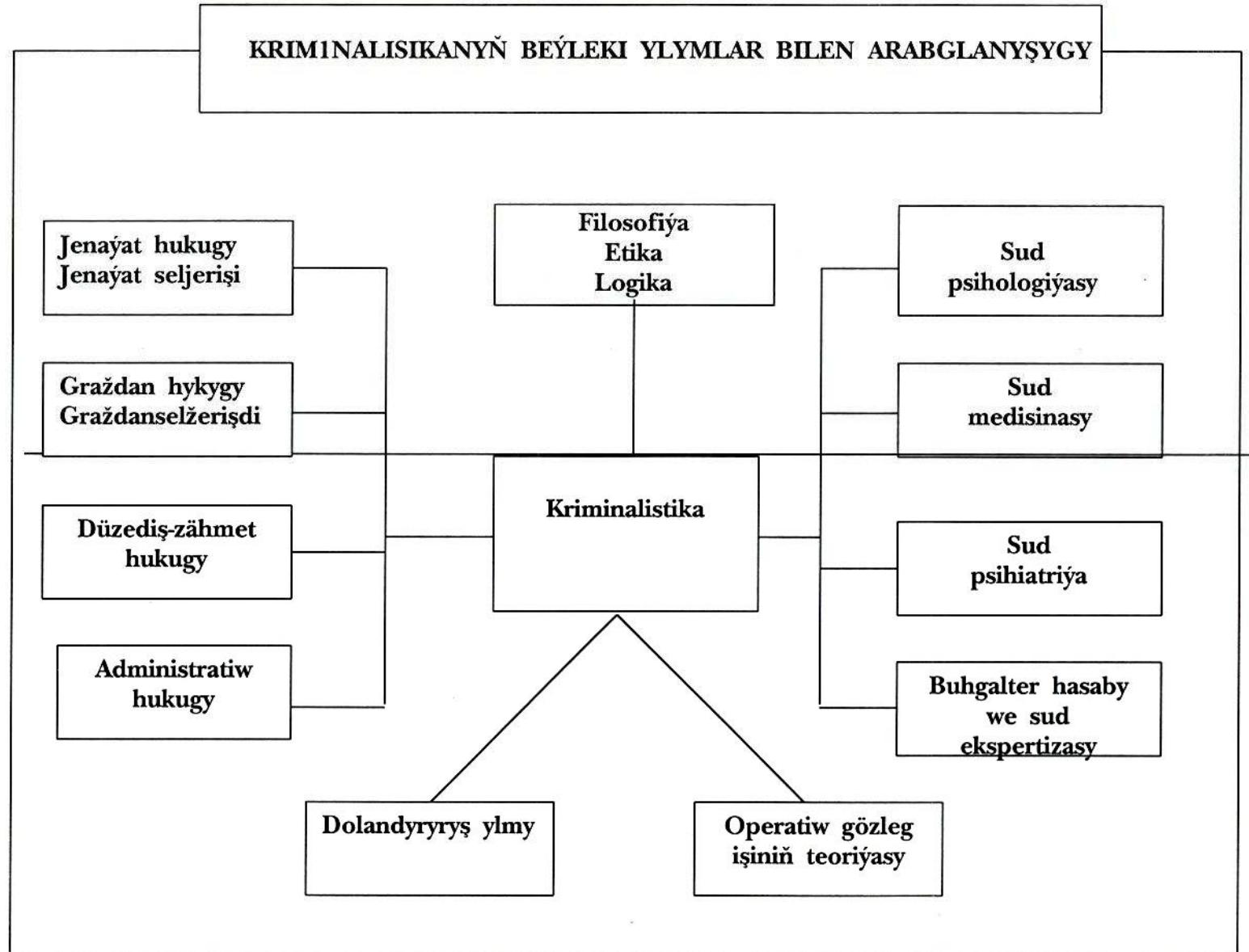
Hukuk owreniš hünärinde bilim alýan talyplaray bilimlerini kämilleşdirmekde, prokuraturanyň, polisiýanyň, döwlet hopsuzlyk ministrliginiň sülçileri professional wezipe borçlaryny ýerine ýetirenlerinde “Kriminalistika” okuw gollanmasы uly ýardam berer.

I TEMA. KRIMINALISTIKA KURSUNA GİRİŞ.

KRIMINALISTIKA-munuň özi, subutnamalaryň döreýsi, hasaba alnyşy, dernelişi, olara baha berlişi, olaryň ulanylyşy boýunça kanunalaýklyklar barada, şol kanunalaýklyklary öwrenmeklik esasynda sud dernewiniň serişdeleri we usullary barada, şonuň ýaly-da, jenaýatlaryň öňüni almak barada ylymdyr.

KRIMINALISTIKANYŇ WEZIPELERI

UMUMY

Jenaýatlaryň üstüniň çalt we doly açylmagyny günäkärleri paş etmekligi, ähli jenaýatçylykly hyýanatlaryň öňünü almaklygy üpjün etmek

ÝÖRITE

Tehniki-kriminalistiki serişdeleriniň taktiki usullaryň, subutnamalary ýgynamak barlamak we peýdalanmak boýunça metodiki görkezmeleriň işlenip taýýarlanmagy.

Deslapky derňewiň we sud seljkerišiniň guramaçylyk taktiki we metodiki esaslarynyň işlenip taýýarlanmagy we kämilleşdirilimedi.

Jenaýatlaryň öňünü almak boýunça kriminalistiki serişdeleriň, usullaryň **we** tilsimleriň işlenip taýýarlanmagy we kämilleşdirilmegi.

Daşary ýurtly alymlaryň ylymda gazananlaryny peýdalanmaklyk.

Ylmyň teoretiki esaslarynyň **ösmegi** we onuň praktikada ulanylmaçlygynyň peýdalylygy üçin zerur şert hökmünde, subutnamalaryň döremeginiň, olary toplamaklygyň, barlamaklygyň we ş.m. kanunlaryny öwren.

KRIMINLISTIKANYŇ ULANÝAN AKYL YETIRIŞ USULLARY

Akyl ýetirmekligiň ähli umumy dialektiki

Akyl ýetirmekligiň hususy -ylmy usullary

SYN ETMEK.
ÖLÇEMEK.
SYRATLANDYRMAK.
DEÑEŞDIRMEK.
SYNAG.

Kriminalistikanyň ýörite usullary

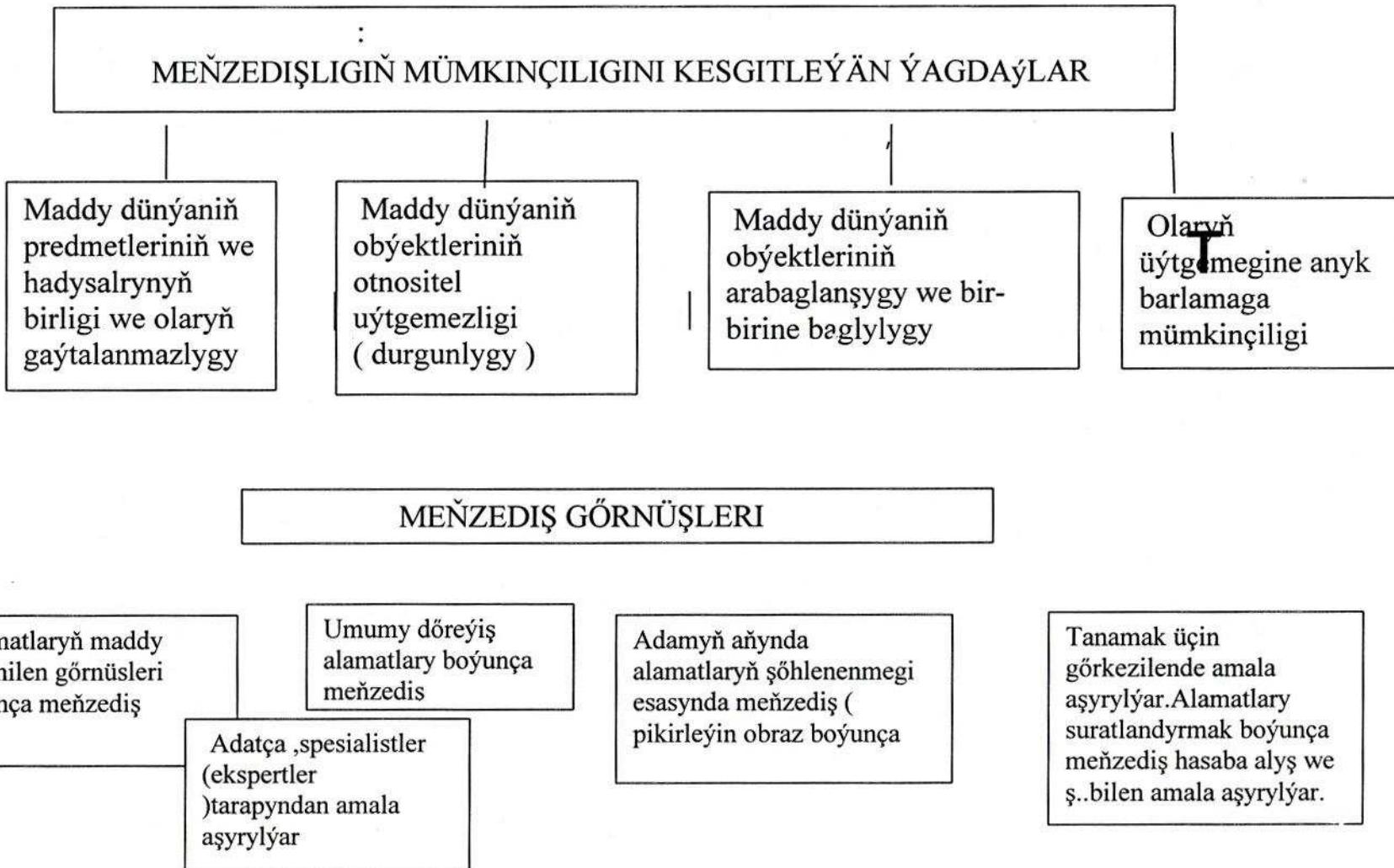
Kriminalistikanyň hut öz usullary
1.Tehniki-kriminalistiki /renk bölünişigi,foto-metrika we ş.m.
2.Gurluş-kriminalistiki/planlaşdyryşmaklygyň sistemalary, taktiki tilsimleriň sistemasy we başgalar./

Kriminalistika tarapyndan ulanylýan beýleki ylymlaryň ýörite usullar.
MODELLIRLEME.
MATEMATIKA.
FIZIKI WE HIMIKI.
ANOTROPOLOGIKI WE ANTROPOMETRIKI.

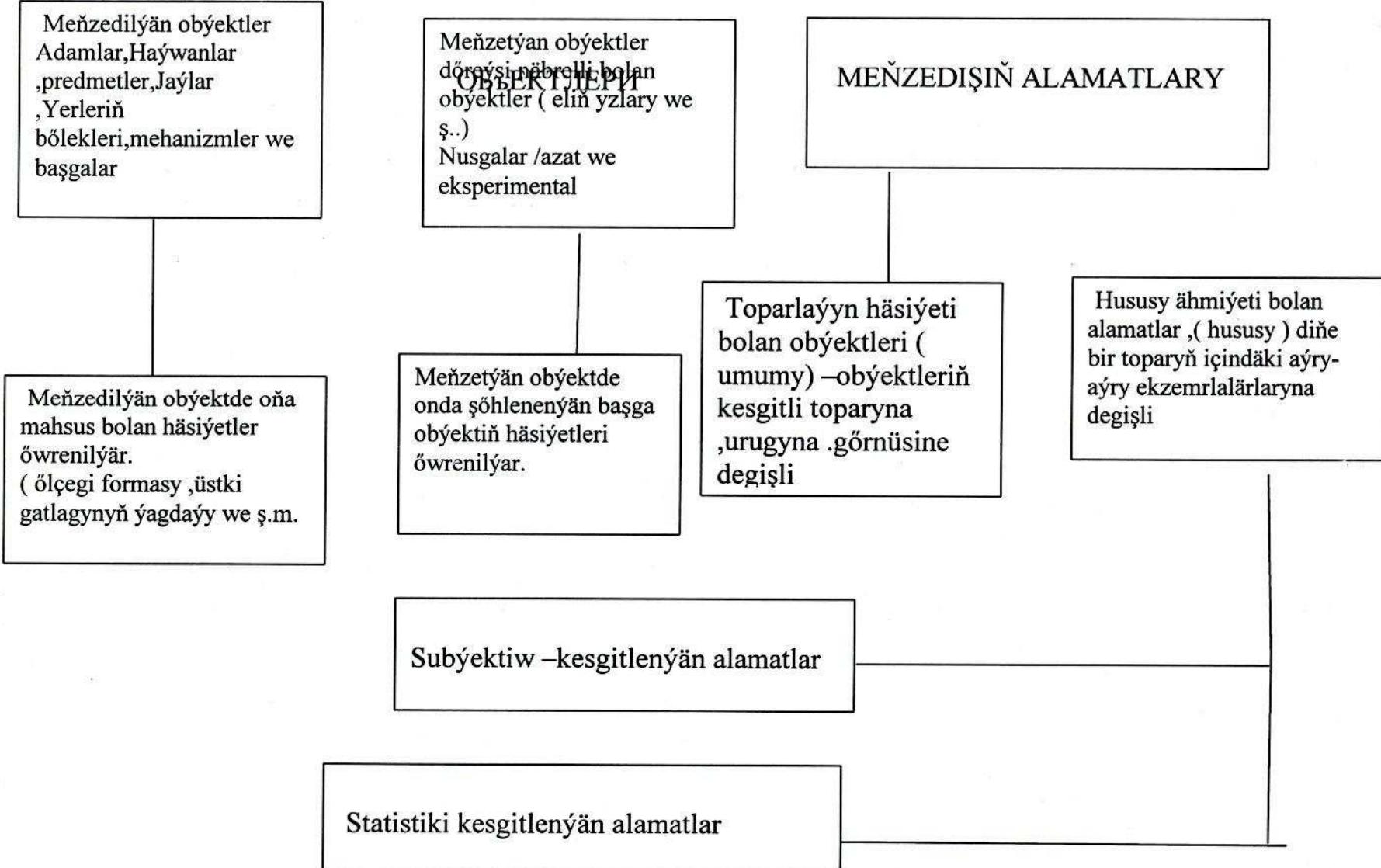
Tema -2. Kriminalistikti meňzediš.

Meňzediš teoriýasy-munuň özi meňzedišligiň barlygyny ýa-da ýoklugyny subut etmeklik üçin zerur bolan kadalaryň we düzguňleriň sistemasdyr.

Meňzediš barlagyň bir görmuş bolmak bilen ,ol gözlenýan obýekti tamkalyga kömek edýär

MEŃZEDIŞ OBÝEKTLERI

EKSPERT MEŇZEDIŞINIŇ ŞERTLERİ

Meňzedilýän we
meňzetyän obýektle-riniň
ýä-da olaryň
nusgalarynyň bol-
maklygы.

Meňzediş diňe bir
meňzetyän obýekt bilen,
ýä-da onuň nusgasы
bilen hem geçirilip
bilner.

Meňzetyän obýektde
meňzedilýän obýektiň
hyssysy alamatlaryň
jeminiň
şöhlelendirilmegi we ol
alamatlaryň meňzedisi
geçirmeklik pursatyna
çenli - otnositel
üýtgewsiz saklanyp
galmagy

Meňediş aky etiriş prosesi
hökmünde dialektiki
logikanyň talaplaryna
laýyklykda amala aşyrylmaly-
dyr, Munuň özi, ähli
prosesiň kesgitli yzygi-
derligini aňladýandy.

EKSPERT MEҢZEDIŞ BARLAGYNYŇ DÖWÜRLERI

Meңzeşligi anyklanylýan -obýektiň alamatlarynyň ýuze çykarylmagy we barlanylmagy Ilki bilen toparlaýyn,son ekeleýin ähmiyetli alamatlar barlanylýar. :

Ýuze çykarylan alamatlar olaryň meңzeşligini ýa-da aratanawudyny anyklamak .çin deneşirmek.

Deneşirmegiň netijelerine baha bermek we meңzeşligiň bardygyny ýa-da ýokdygyny anyklap, ol baradaky netijeleri formylirlemek.

MENZDIŞ GEÇİRILENDE KANUNÇYLYGY BERJAÝ ETMEK ÖZ BEÝANYNY ŞU AŞAKDAKLAYLARDA TAÝAR.

Prosessual normalaryň we beýleki normatiw aktlaryň talaplarany berjaý etmek

Dogrylygy şübhесiz bolan materiallary ulanmaklyk

Meңzediş barlagynyň netijeleriniň obýektiwligi

MEҢZEDIŞİN DÖWÜRLERİ

Toparlaýyn degişliliği anyklamak

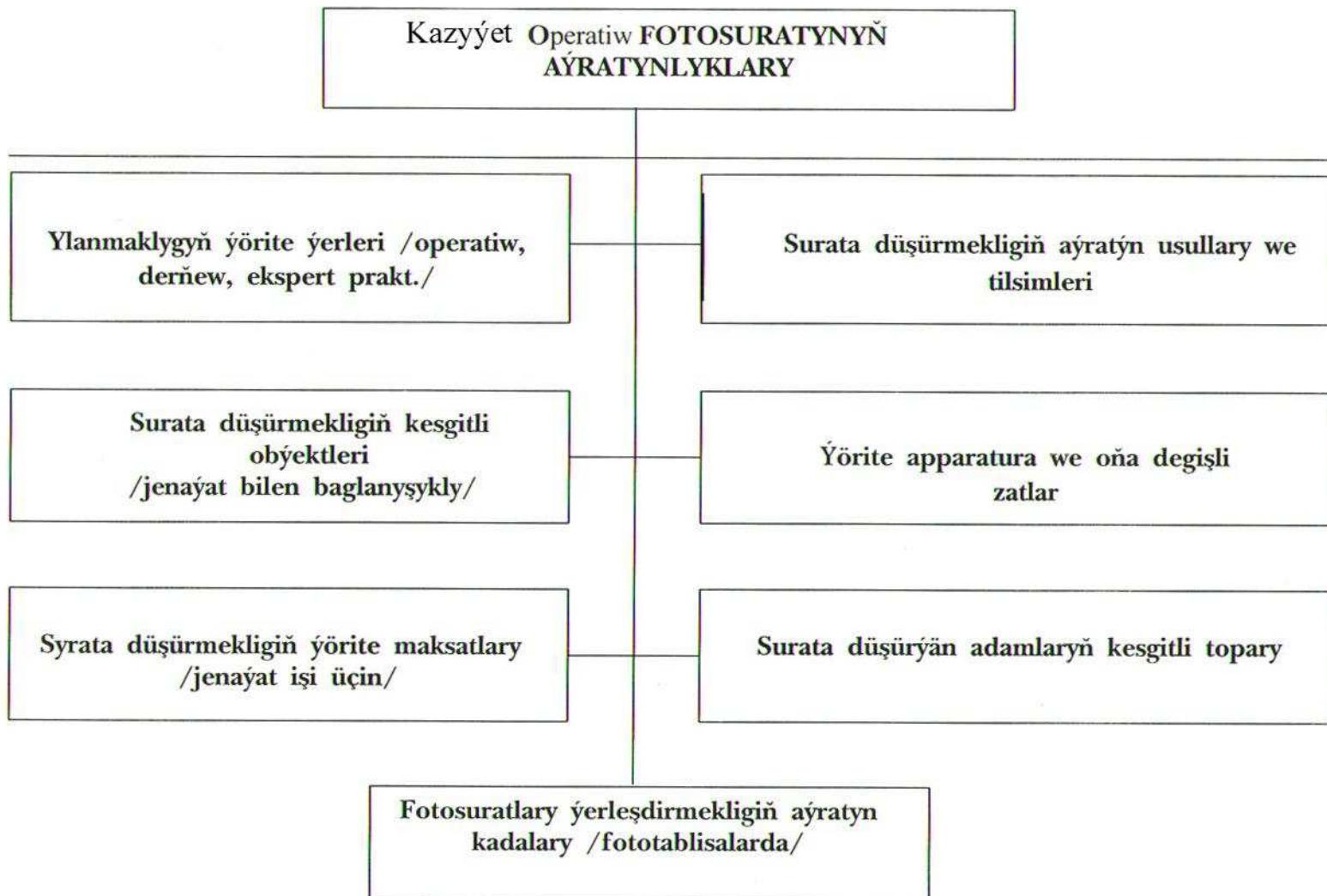
Meňzeşligi anyklamak

Toparlaýyn alamatlaryň gabat gelmezligi sonky barlaglary geçirmeklik zerurlygyny aradan aýyrýär. Munun özi, meňzeşliginiň ýoklugu barada netije -çykarmaklyga esas bolýar.

Obýektiň toparlaýyn alamatlarynyň gabat gelmekligi deňeşdirmekligi dowam etdirmekligiň zerurlygyny kesgitleyär.

Tema 3. Kazyýet - Operatiw FOTOSYRATY.

Kazyýet operatiw FOTOSYRATY/-munuň özi, subutnamalary toplamaklykda we barlamaklykda, hem-de jenayatlaryň üstüni açmak we öňüni almak bilen baglansyklı beýleki çäreleri amala aşyrmakda ylanylýan ylmy düzgünnamalaryň sistemasydyr, hem-de olaryň esasynda düzülen surata düşürmekligiň usullary, tilsimleri we görnüşleridir.

Kazyýet operatiw FOTOSYRATYNYŇ AÝRATYNLYKLARY WE SISTEMASY

Surata düşürmekligiň usullary

Fotosuratlary ylanmaklygyň informasion we operatiw – taktiki meselelerini çözmekelige gönükdirilen kadalaryň we görkezmeleriň jemgiýeti. /nämäni, nähili, nähili yzygiderlilikde we nähili serişdelepiň kömegini bilen surata düşürmeli/

Kazyýet fotosuratynyň metodlary

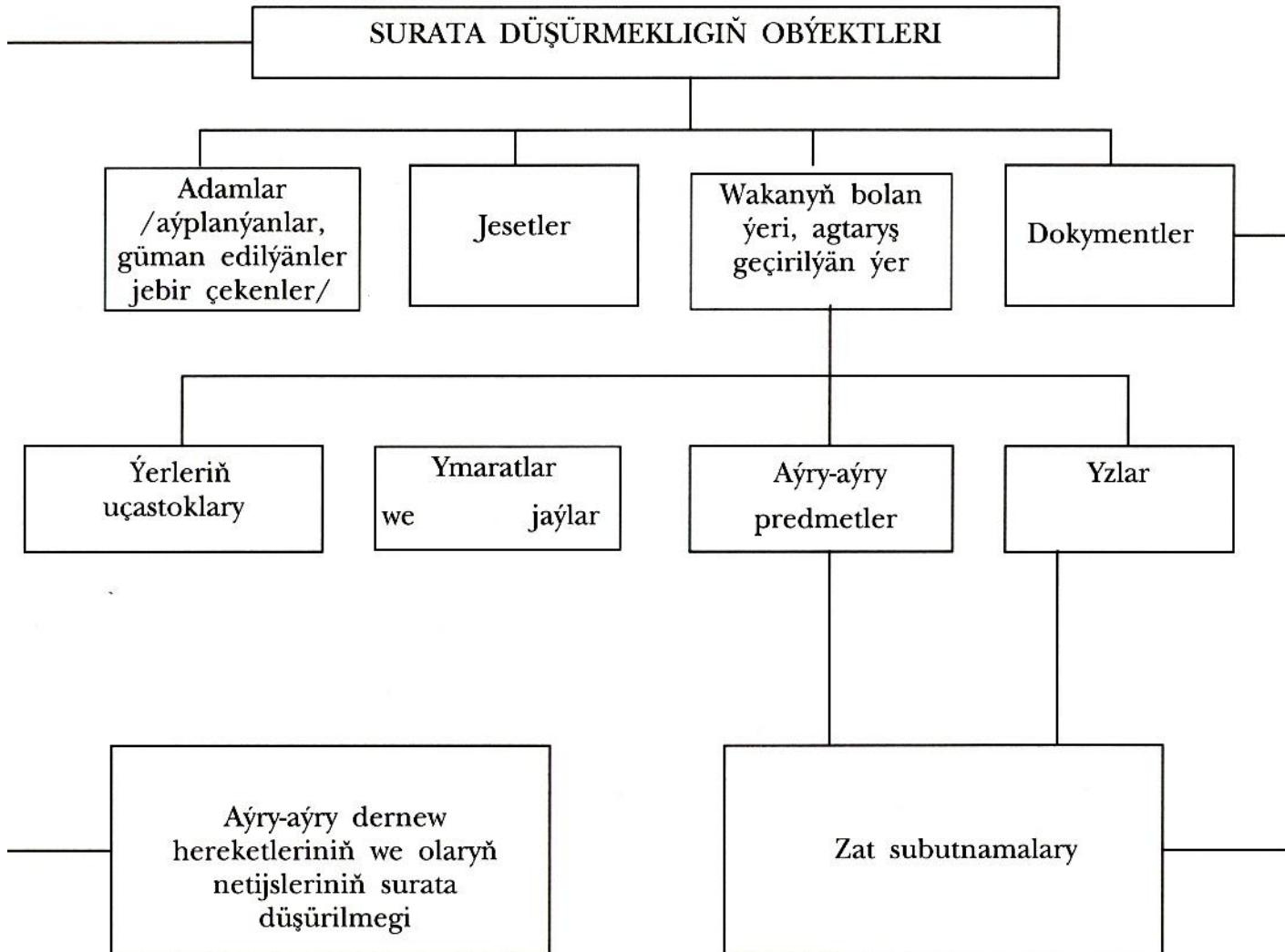
Obýektiň fiziki häsiyet-lerini nazara almak bilen, surata düşürmekligiň maksadyna laýyklykda foto-tehniki serişdeleleri we olary ullanmaklygy usullaryny saýlap almaklyk boýuça kadalaryň we görkezmeleriň jemligi

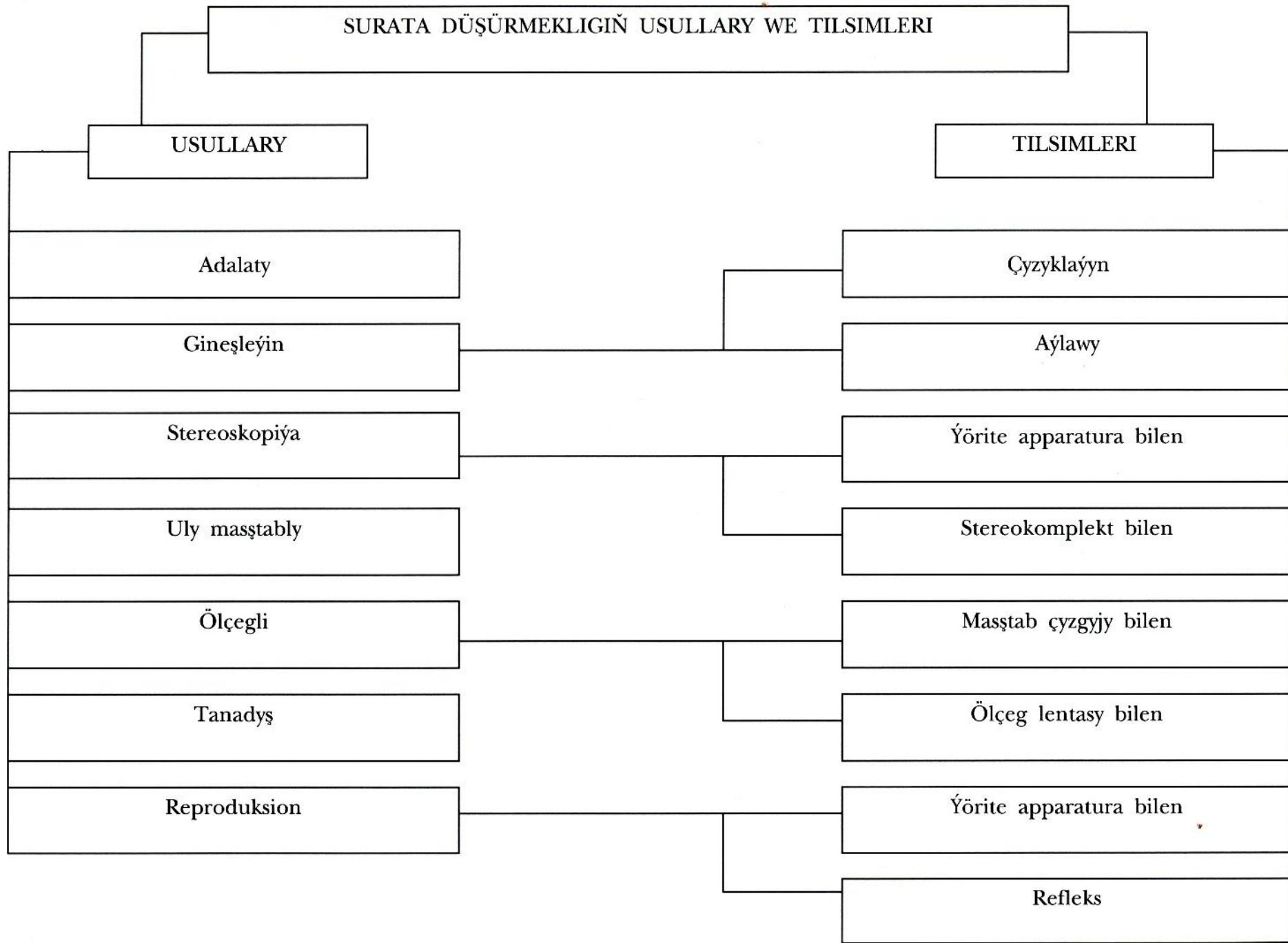
Surata düşürmekliginiň görnüşleri

Kriminalistiki obýektleriň aýratynlyklaryna laýyklykda surata düşürmekligiň usullarynyň we tilsimleriniň jemligi,

Surata düşürmekligiň metodlary

Barlag OTOSURATYNYŇ METODLARY

BÖLEKLEÝIN SURATA DÜŞÜRMEKLIGIŇ KADALARY

Ulaldyp surata almak

Masstab çyzgyjyny
ulanmak

Plýonkanyň ýasylygyny
obýektiň ýa-da yzyň ýasy-
lygyna parallel saklamaly

JESEDI SURATA DÜŞÜRMEKLIGIŇ KADALARY

Jesedi onuň daş-toweregindäki ýagdaýy bilen
we ondan aýry surata düşürmek

Iki gaptaldyndan syrata düşürmek

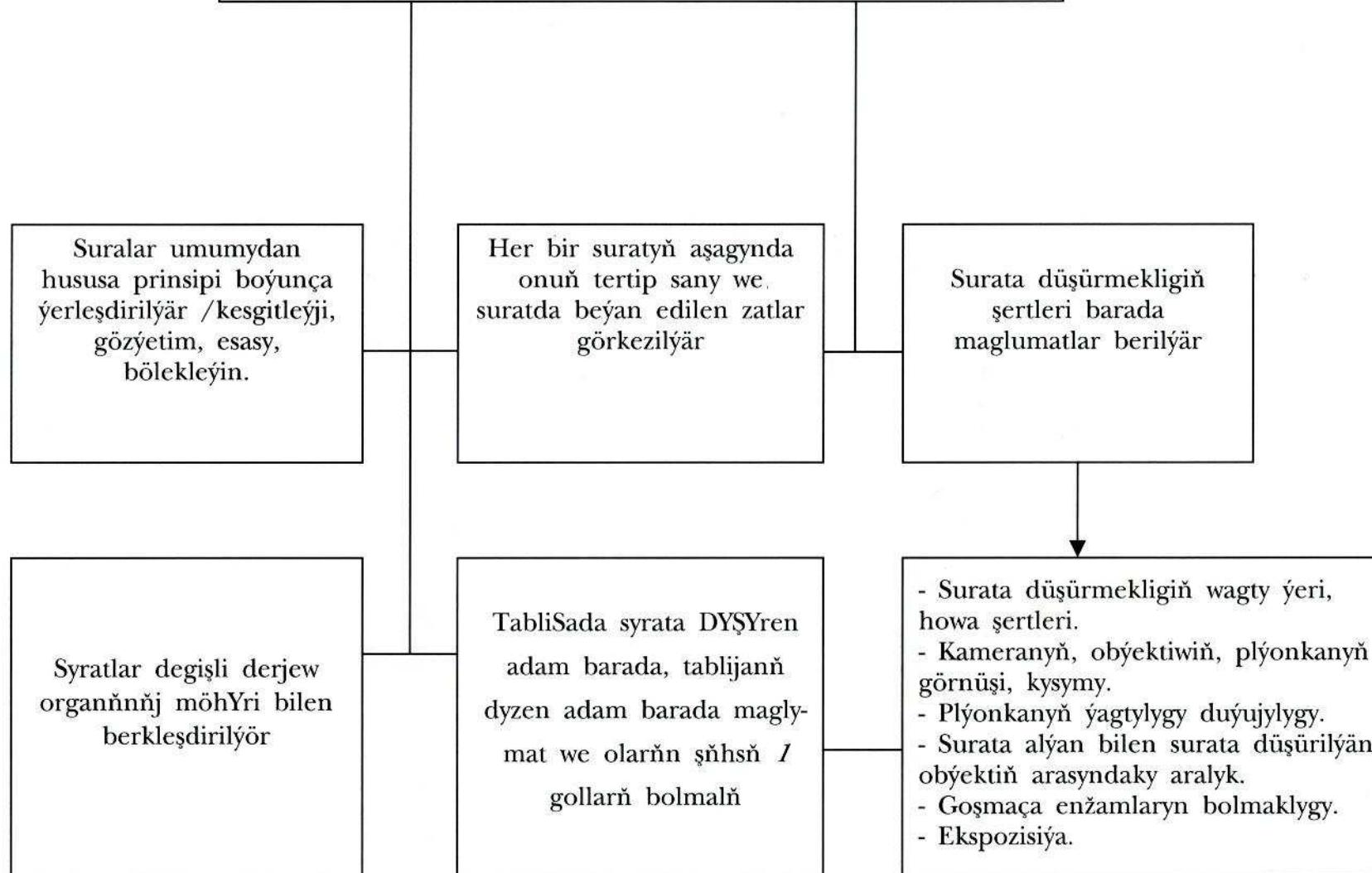
Jesediň ýatysyny
görkezmeçk üçin ony
ýokarsyndan surata
düşürmek

Näbelli adamlaryň
jesetleri tanatmaklyk
kadalaryna laýyklykda
surata düşürilýär

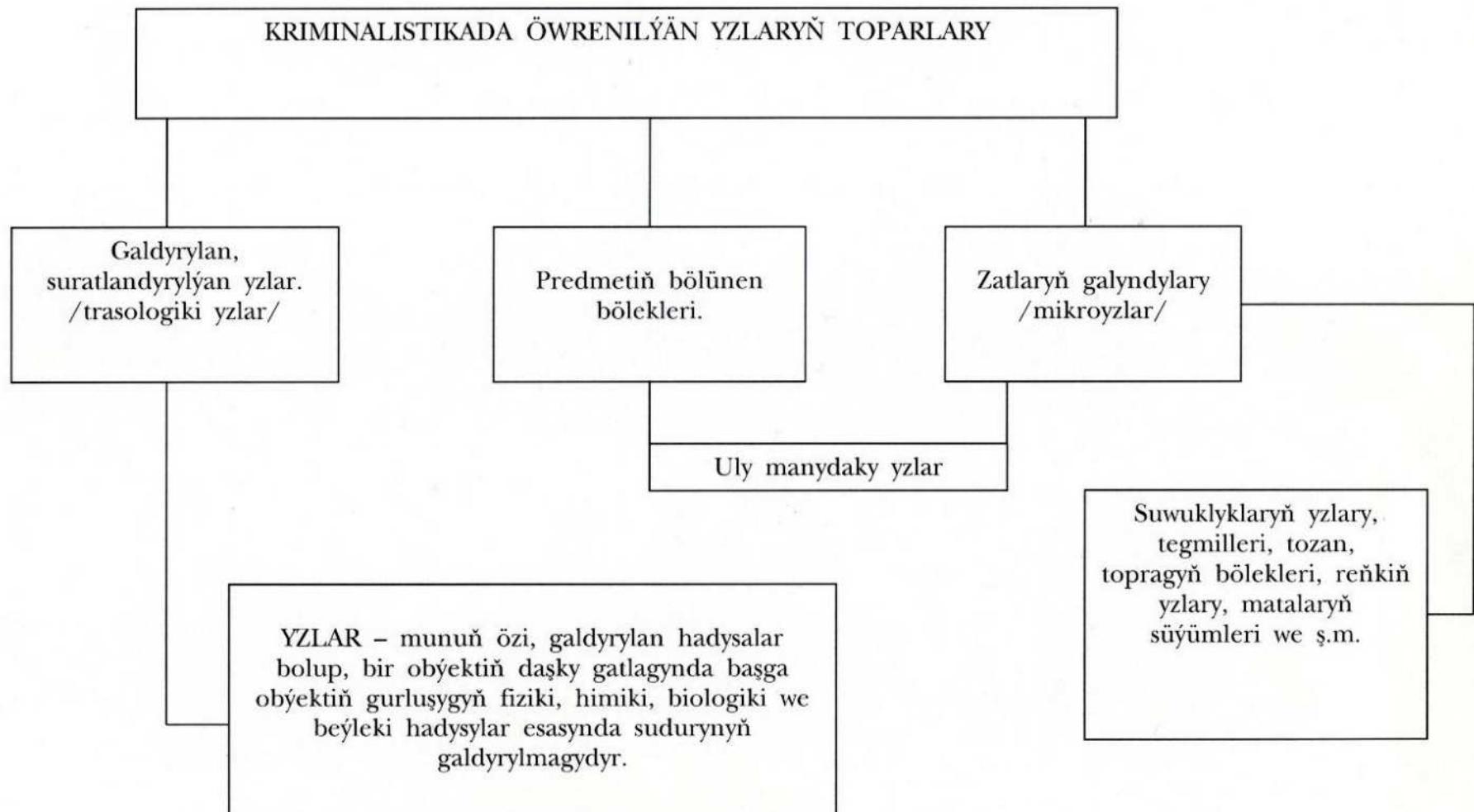
Jesediň şikeslerini surata
düşürmeklik üçin
merkezi ösasy surat we
bölekleýin surat
hökmünde surata
düşürilýär

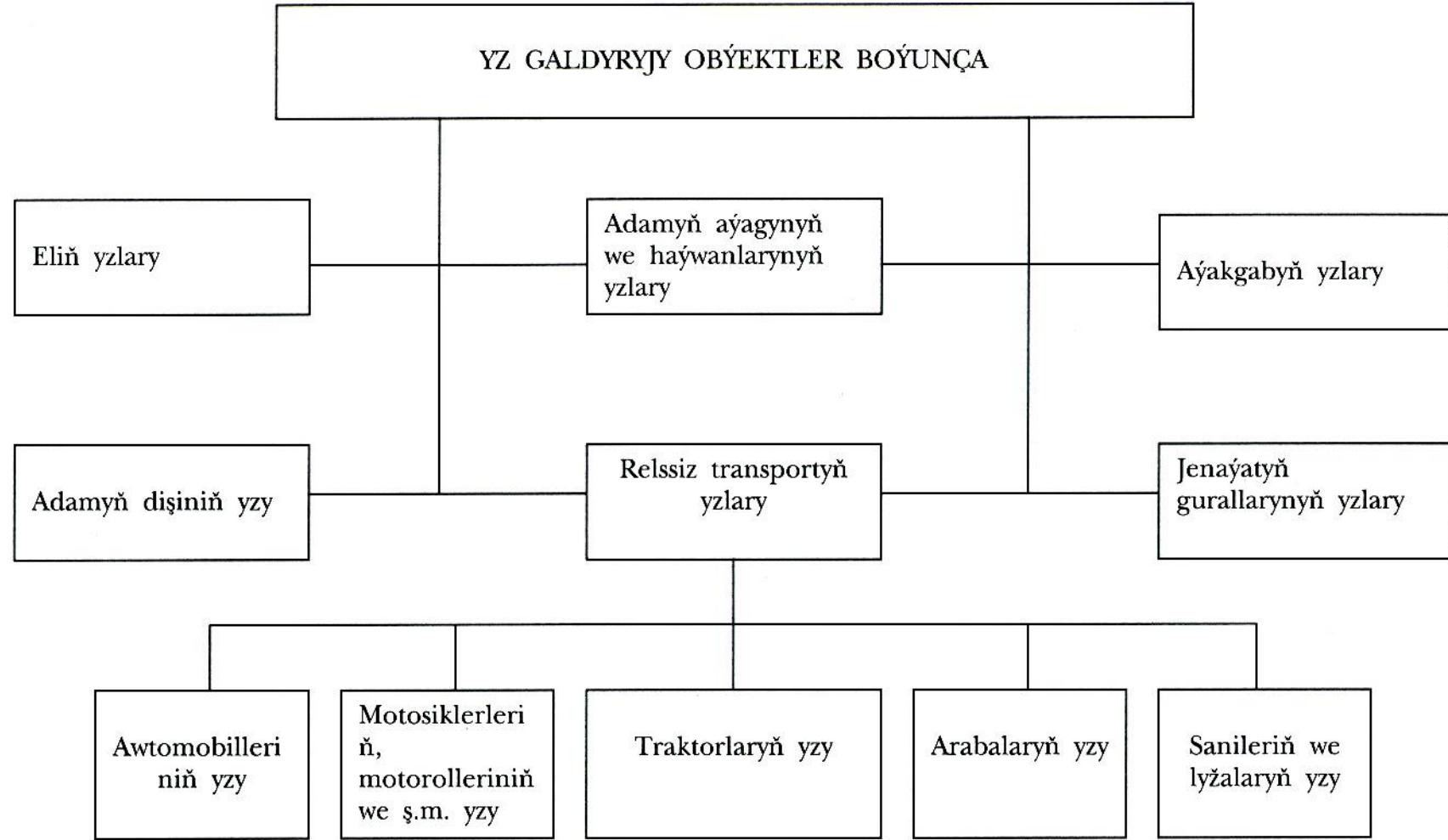
FOTOTABLISALARY YERLEŞDIRMEKLIGINIŇ KADALARY

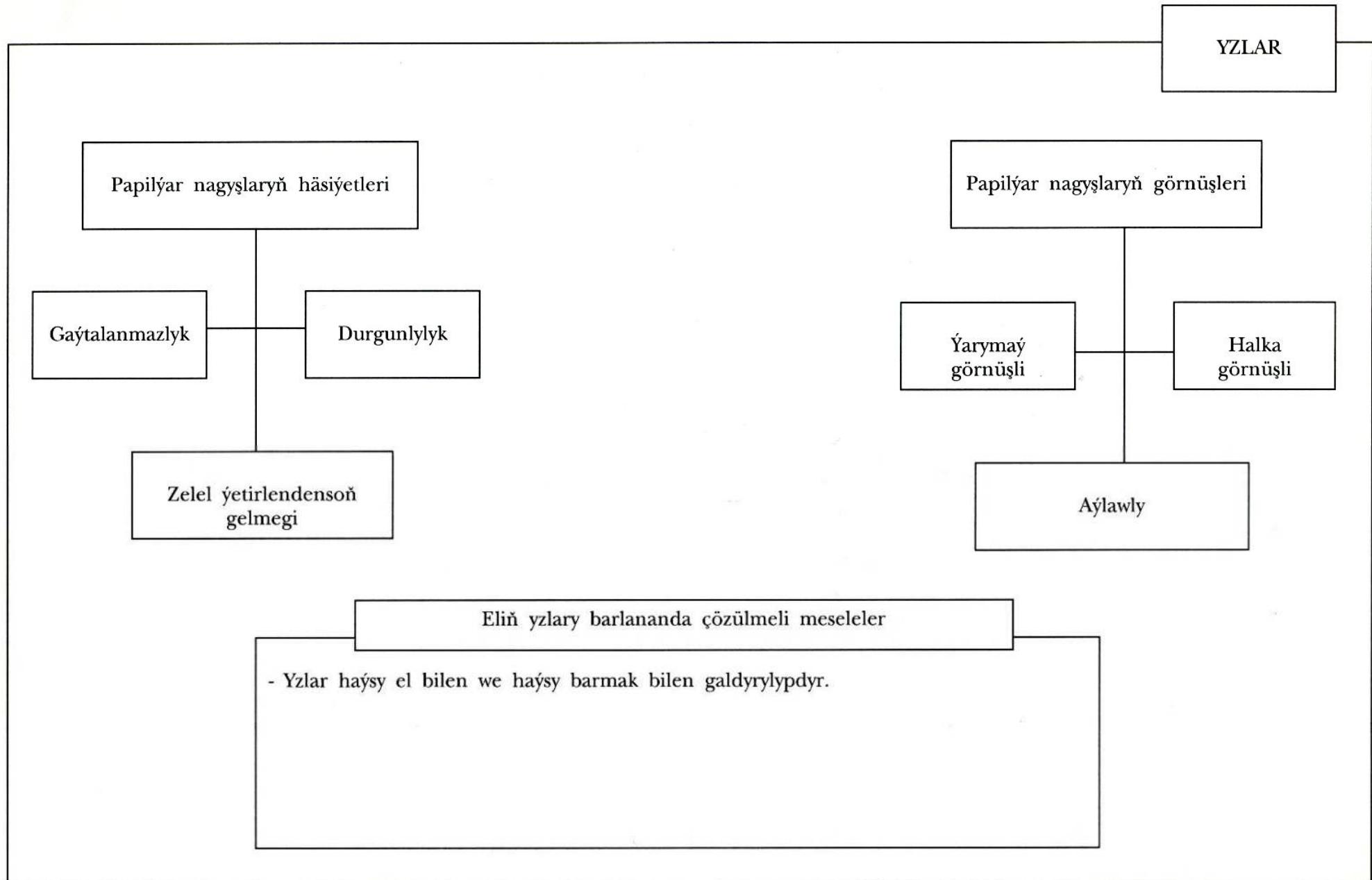
/protokola goşmaça/

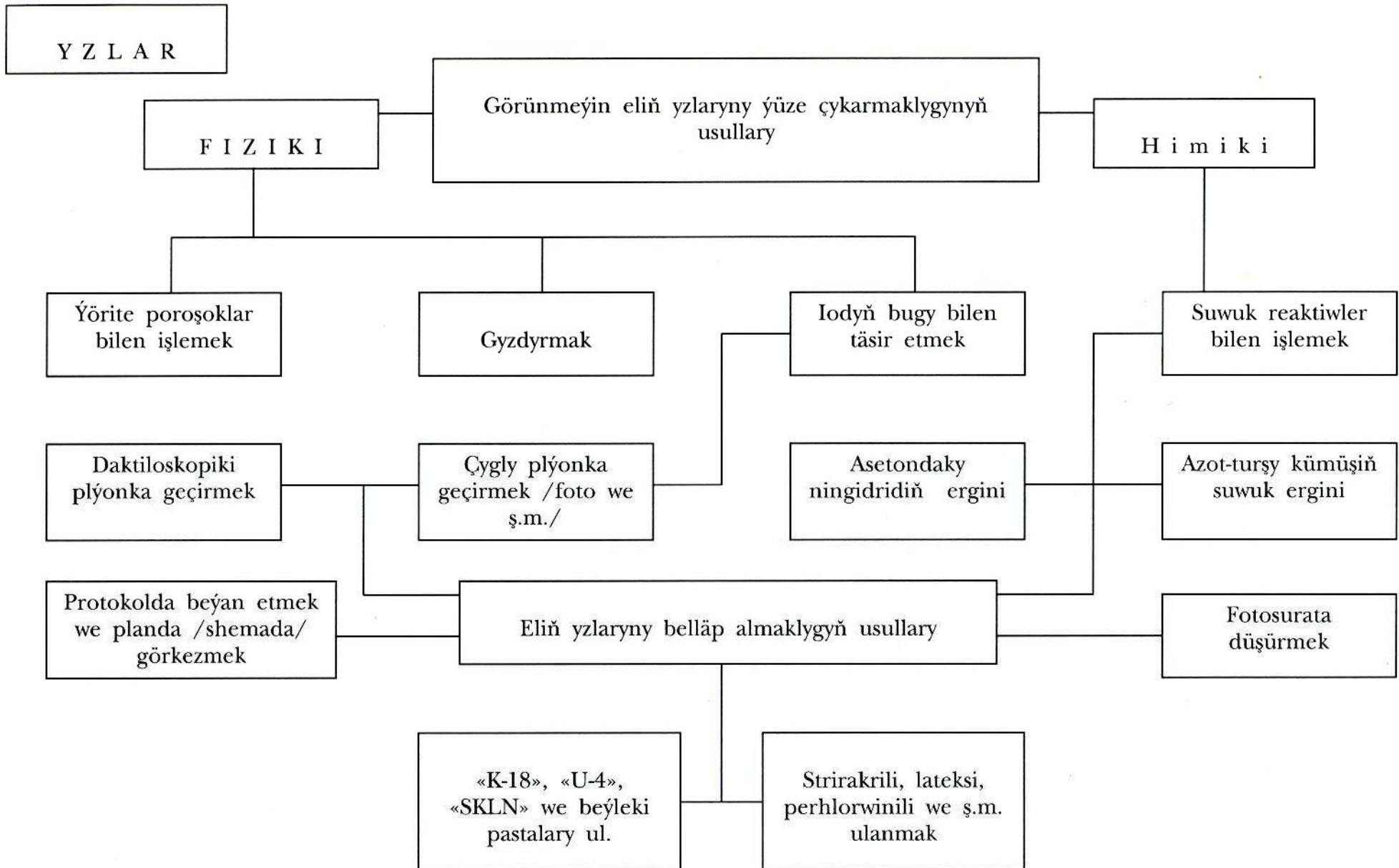

Tema -4. Yz çalmak.— muniň özi kriminalistik tehnikanyň pudagy bolmak bilen, yzlaryň emeli gelşiniň kanunlaýklyklaryny öwrenýär, jenayatlary derňemek we olaryň öňüni almak üçin, ol yzlary barlamak üçin serişdeleri, usullary we metodikalary özleşdirlyär.

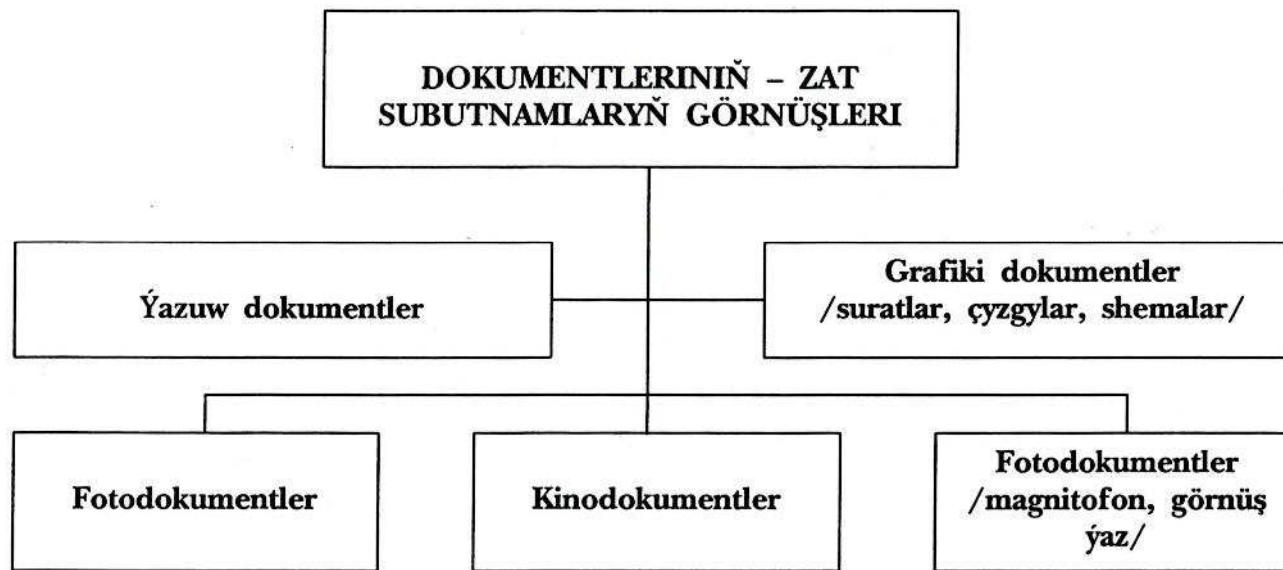

Aýakgabyň we aýagyň yzlary şu aşakdaklary anyklamaga
mümkinqilik berýär

- Jenaýatçylaryň sany
- Olaryň jynsy, boýy, ýaşy
 - Hereketiň ygry
- Olaryň daş-toweregi bilen tanyşlygyň derejesi
 - Jenaýaty eden wagty

Tema - 5. Resminamalaryň tehniki kriminalistikti barlaglary

Resminamalaryň tehniki kriminalistikti barlaglary – munuň özi, jenaýatlarynyň üstüni açmak, gunäkäri gözläp tapmak we paş etmek maksady bilen amala aşyrylyan zat subutnamalaryň barlanylmagynyň has giň yaýran görnüşidir.

Kriminalistikada dokument – munuň özi, bolup geçen ýa-da bolup biljek faktlar ýa-da ýagdaylar barada özünde maglumatlary beýan edilen maddy obýektdir.

**RESMINMALARYŇ KRIMINALISTIKI
BARLAGYNYŇ GÖRNÜŞLERİ**

Hatyň kriminalistikи barlagy

Resminmalaryň tehniki-kriminalistikи
barlagy

Haty umumy häsiyetlendirýän
meňzetme alamatlaryň toparlary

Hatyň diliniň
alamatlary
/manysy/

Hatyň topografiki
alamatlary /hatyň
tekstiniň
yerleşiniň
alamatlary/

Hatyň aýratyň
häsiyetleri

Golýamazyň
alamatlary /hatyň
grafiki tarapy/

ÝAZAN ADAMY TANAMAKLYGA MÜMKINÇİLİK BERÝÄN HATYŇ HÄSİYETLERİ

Individuallylyk – ýazýan adamyň
hereketiniň özboluşlylygy

Durgunlyk /otnositel üýtgewsizlik –
Belli bir wagtda hatda individual
aýratynlyklaryň saklanyp galmagy

Hatyň alamatlarynyň klassifikasiýasy

UMUMY –

Hayýsy-da bolsa belli bir hat
belgisine degişsizlikde haty umumy
häsiyetlendirýän hereketleriň sistemasy

HUSUSY –

Aýry – aýry hat belgelerini, olaryň
elementlerini we düzümlerini ýerini
ýetirmekligiň aýratynlyklary

Esasan toparlaýyn ähmiýete eýedirler. Olar
baranylýan golýazmalaryň içinden urugdaş
toparlary saylamaklyga mümkünçilik beryärler

Adamy haty boýunça tanamaklykda çözüji
ähmiýeti bardyr. /hat-da haty bilgesleýin
üýtgeseler hem./

HATYŇ HUSUSY ALAMATLARY

Hereketleriň formasy Hat belgisiniň elementiniň ýazylyşyny häsiyetlendirýär. /göni, aylawly, burçly/	Hereketleriň ugry Ýokardan aşak ýa-da aşakdan ýokarňk, cepden saga ýa-da sagdan çepe we ş.m.	Hereketleriň uzynlygy Aýry-aýry hatbelgtleriniň we olaryň elementleriniň ulalmagy ýa-da kiçelmegi bilen bagly ýagdaýlary häsiytlendirýär.	Hereketleriň birleşmesiniň görnüşleri Ýygy ýa-da arasy açık
Hereketleriň sany Hat belgileri ýazylanda bellenen hereketleriň sanynyň artmagynda ýa-da kemelmegindeulanylýar.	Hereketleriň yzygiderliliği Hat belgileriniň elementlerini ýerine ýetirmekligiň yzygiderliliği tipli ýazga laýyk gelmese ulanylýar.	Hereketleriň yerlesişi Hat belgileriniň elementleriniň yerleşisini hatyň ugruna laýyklykda, sonuň ýaly-da olaryň özara ýerleşini häsiytlendirýär.	Hereketleriniň çylsyrymlylygy Aňyk hat belgisiniň gurluşyny häsiyetlendirýär. Hat belgilerini ýerine ýetirmeklikdewe baglanychdyrmakda hereketleriň sadalaşdyrmagynda ulanylýar.

**HATYŇ AZAT NUSGALARYNA BIDIRILÝÄN ESASY
TALAPLAR**

**Onuň döremeginiň
hakykylygy**

**Barlanylýan dokumnte
laýyk bolmaklygy**

**Nusgalaryň sany boýunça
ýeterlik bolmaklygy**

**Dokumendiň diňe
barlanylýan adam
tarapyndan ýerine
ýetirilmegi**

**Nusgalary ýazmaklyk
wagty, formasy we
mazmuny boýunça ýakyn
bolmaly. Şonuň ýaly-da
şol bir dilde, meňzeş
kagyzda we meňzeş
gurallarda /ruçka, galam
we m.ş./ýerine ýetirilen
bolmaly**

**Golýazmanyň 2-3
sahypasy; 10-15 gollar**

HATY BILGEŞLEÝİN ÜÝTGETMEKLIGIÑ USULLARY

Haty çalt ýazmak

Basmaça harplar bilen
ýazylýan hat

Hat ýazýan eliň
üýtgedilmegi bilen
ýazylan hat

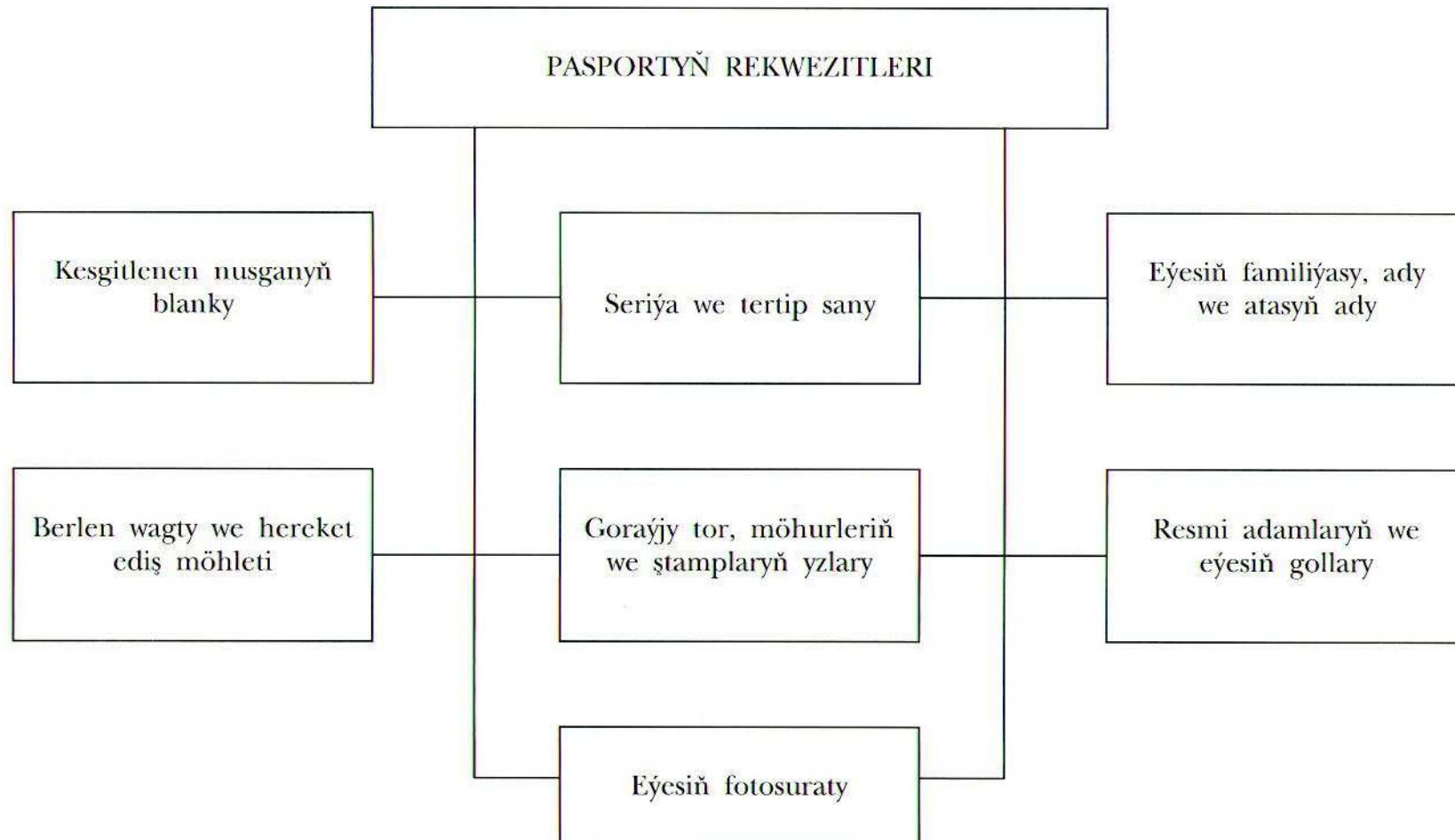
Başga biriniň hatyna
meňzetmek

Golýazma dokumentleriň kriminalistiki
barlagy şu aşakdakylara mumkinçilik berýär

- Dokumentiň awtory barada öz pikiriň aýdyp bolýar.
- Dokumenler bir ýa-da birnäçe adamlar tarapyndan ýazylandygyny anyklap bolýar.
- Anyk adam tarapyndan ýerine ýetirilipmi-diýen soragy çözäge mumkinçilik berýär.

Tema-6. Haty kriminalistiki taýdan barlamak

Haty kriminalistiki taýdan barlamak – munuň özi, dokumenteň ýuridiki häsiýeti berýän, resmi taýdan kesgitlenen dokumentiň düzüm elementledir.

DOKUMENTLERIŇ GALPLAŞDYRЫLMAGYNYŇ GÖRNÜŞLERİ

Doly galplaşdymak-dokumenti onuň ähli rekwezitleri bilen bütinleý taýarlamak

Bölekleyin galplaşdymak-hakyky dokumentiň mazmunyna ýa-da aýry-aýry rekwezitlerine üýtgeşmeleri girizmek

Bölekleyin galplaşdymaklygyň görnüşleri

Süpürmek-tekstiň bölekleriniň mehaniki aýyrylmagy

Teksti himiki reaktiwler we eredijiler bilen ýok etmek

Goşmaça ýazmaklyk-dokumente täze sözleri, söz düzümlerini ýa-da aýry-aýry belgileri girizmek

Bölekleriň üýtgedilmegi

Goşmaça kagylary ýelmemek

Fotosuraty çalyşmak

Sahypalary çalyşmak

DOKUMENTLERIŇ BÖLEKLEÝIN GALPLAŞDYRYLMAGYNYŇ ALAMATLARY

<p>SÜPÜRLENDE</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kagzyň ýokary gatlagynyň düzüminiň bozulmagy • Kagzyň galyňlygynyň ýukalmagy • Blankyň basmaça elementleriniň zaýalanmagy • Süpürlen çyzyklaryň yzlary • Täze ýazylan tekstiň reňkiniň ýaýraňlygy 	<p>Himiki reaktiwlere we eredijiler bilen ýok edilende</p> <ul style="list-style-type: none"> • Himiki täsir netijesinde ak tegmilleriň bolmaklygy • Kagzyň reňkiniň üýtgemegi • Kagzyň yüzünüň we gorajyj toruň reňksizligi • Üstki gatlagynyň tozan hilli bolmaklygy • Kagzyň portlaşmagy • Cyzgylaryň galyndylarynyň galmagy • Täze ýazylan çyzgylaryň öňki ýazylanlar bilen reňki we beýleki alamatlary boýunça gabat gelmezligi 	<p>El bilen goşmaça ýazylanda</p> <ul style="list-style-type: none"> • Setirleriň, sözleriň we sözünün içinde harplaryň deňsizligi • Tekstiň kesgitli böleginiň ölçeginiň kiçelmegi • Meňzeş bellikleriň gytaklygynyň deňsizligi • Esasy tekstiň üstünden yzarlanylma • Tekstiň reňkiniň deňsizligi • Tekstiň aýrylan ýerinde täze ýazylan ýazgylaryň ýaýraňlygy • Dokumenttiň mazmununda logiki gurluşyň bozulmagy
--	--	---

DOKUMENTLERIŇ BÖLEKLEYİN GALPLAŞDYRYLMAGYNYŇ ALAMATLARY

Maşyn bilen goşmaça ýazylanda	Dokumentiň sahypalary üýtgedilende	Fotosurat çalşyrylanda (doly ýa-da bölekleyin)
<ul style="list-style-type: none">Peýdalanylan masynlaryň umumy we hususy alamatlarynyň deňsizligiBarlag ýazgynyň bolmaklygyTekstiň aýry-aýry bölekleriniň reňkiniň deňsizligiEsasy we goşmaça tekstiň setirleriniň gabat gelmezligiSetirleriň ýokarlygyna we giňişligine parallel bolmazlygySözleriň nädogry gysgaldylmagy we olaryň käbiriniň dokumentiň gyrasyna çykmaklygy	<ul style="list-style-type: none">Sahypalaryň tertip sanynyň bozulmagy we olaryň biri-birine gabat gelmezligiTipografiýä şriftiniň alamatlarynda, goraýjy toruň suratynda, formasynda we ölçeginde aratapawudyň bolmaklygySahypalaryň biri-birine ölçegi, hili we ulanylanlyk derejesi boýunça gabat gelmezligiSahypalaryň berklenen ýerinde goşmaça deňkleriň bolmaklygyÇyzgylaryň reňkinde tapawudyň bolmaklygyÝazgynyň alamatlarynda tapawudyň bolmaklygy	<ul style="list-style-type: none">Fotosuratda möhüriň yzynyň bolmazlygyFotosuratkaky we blankdaky möhüriň yzlarynyň gabat gelmezligiFotosuratda kesikleriň bolmaklygy ýa-da onuň aýry-aýry bölekleriniň gabat gelmezligiEmulsion gatlagynyň uýtgemegiFotosuratyň aşagyndan çykýan ýelimiň bölekleriniň reňkiniň deňsizligi

DOKUMENTLERE DERÑEW SEREDIŞINI GEÇİRMEKLIGIŇ WEZİPELERİ

Dokumentiň umumy häsiyetiniň we näme gönükdirilendigiň anyklanylmagy

Dokumentiň daşky görnüşiniň we ýagdaýnyň öwrenilmegi

Dokumentiň mazmunynyň we onuň rekwizitleriniň öwrenilmegi

Dokumentiň materiallarynyň öwrenilmegi

Dokumentde gallaşdyrylmaklygyň we gizlin hatlaryň yzlaryň tapylmagy

Protokolda beyan edilmeklige degişli dokumentler baradaky maglymatlar

- Dokumentiň doly ady ýa-da görnüşi
- Onuň seriýasy we tertip sany
- Haçan, kime, kim tarapyndan we nähili möhlete berilipdir
- Dokumentdäki gollar
- Möhürleriň we şamplaryň bolmaklygy, olaryň mazmuny we ýerleşishi
- Kesgitlenen nusgadaky blankyň bolmaklygy ýa-da bolmazlygy
- Dokumentiň materialynyň häsiyeti (kagyzy, hili, reňki, ýagdaýy we ş.m.)
- Teksti ýerine ýetirmekligiň usuly (elde ýazylan, maşynly, tipografiýa usuly bilen we ş.m.)
- Hatyň reňki
- Dokumentiň mazmuny (doly ýa-da başlangyç we ahyrky sözler)
- Ondaky dürli-dürli ýazgylar we bellikler
- Zelelliň, tegmilleriň, epinleriň bolmaklygy
- Bolup biljek galplaşdymaklygyň alamatlary
- Dokumente serediliş geçirilende peýdalanylan tehniki serişdeler we usullar

**DOKUMENTLERE SEREDIŞ GEÇİRILENDE
ULANYLYAN TEHNIKI-KRIMINALISTIKI
SERİŞDELER WE USULLAR**

Gytak düşyän ýagtylykda serediş geçirmek

Içinden geçirgen ýagtylykda serediş geçirmek

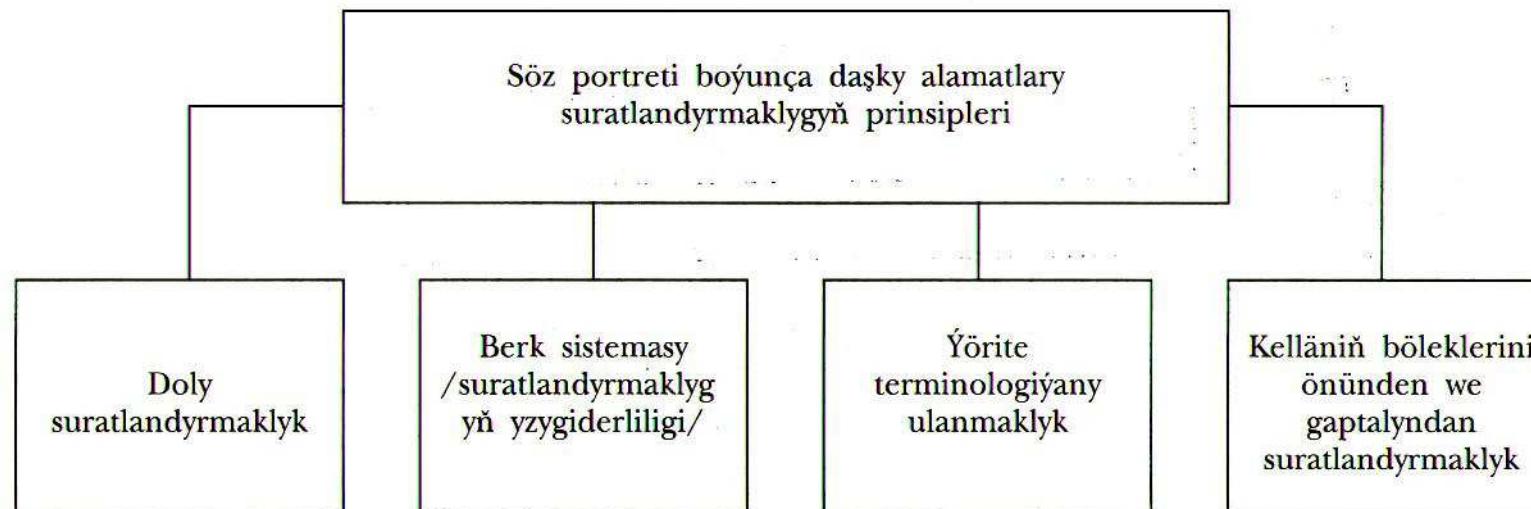
Optiki serişdelerin kömegin bilen serediş geçirmek

Gök ýagtylykda we gara gyzyl
şöhlelerde serediş geçirmek

Ultramelewse we infragyzyl şöhlelerde
serediş geçirmek

Tema - 7. Daşky alam,atlary boýunça adamlary meñzetmek.

ADAMY DAŞKY ALAMATLARY BOÝUNÇA MEÑZETMEKLİK – söz portreti boýunça – munuň özi, kesgitli sistema boýunça ýörite terminologiyany ulanmak arkaly adamyň daşky alamatlaryny suratlandyrmagyň kriminalistiki usulydyr. Gabitologiá – gözleyän adamy tapmak we meñzetmek maksady bilen adamyň daşky alamatlaryny häsiýetlendirýän maglumatlary öwrenmeklik we peýdalanmaklyk. Bu usul adamyň daşky alamatlarynyň otnositel durgunlylygyna we individualitylgyna esaslanýandy.

SÖZ PORTRETI BOÝUNÇA ADAMYŇ DAŞKY
ALAMATLARYNY SURATLANDYRMAKLYGYŇ
SHEMASY

Suratlandyrylyan adamyň jynsy,
ýaşy, milleti

Anatomiki we
antropologiki alamatlar

Adamyň bedeniniň
daşky gurlusyny
häsiyetlendirýär /boýy,
göwresi we ş.m./

Funksional alamatlar

Adamyň ýoreyiş,
gepleyiş we beýleki
funksiyalaryny
häsiyetlendirýär

Aýratyn alamatlar

Çapyklar, düýrtükler,
tatuirowkalar,
bedeniňbelli bir
böleginiň
bolmazlygy,
agsamaklyk we ş.m.

Geýim-eşik,
bezegler,
beýlelikler.

Elmydama
ýanynda
göterýän zatlary.
/äýnek, sagat,
zynjyr, sumka
we ş.m.

Adamy daşky alamatlary boýunça suratlandymaklyk
amala aşyrylyar:

Maddy-fiksirlenen sudsrlar
boýunça./suratlardan, jesetler,
süñk galndylar.

Adamyň ýanynda galan
obrazlar boýunça

Alamatlaryň suratlandyrylmagy
boýunça

ANATOMIKI WE ANTROPOLOGIKI ALAMATLARY SURATLANDYRMAKLYGYŇ YZYGIDERLILIGI

1. Bedeniň umumy gurluşy.
2. Kelläniň umumy gurluşy.
3. Saçlary.
4. Yüzi.
5. Maňlaýy.
6. Gaşlary.
7. Gözleri.
8. Burny.
9. Agzy.
10. Dodaklary. | 11. Dişleri
12. Eñegi.
13. Gulagy.
14. Boýny.
15. Eginleri.
16. Döşi.
17. Arkasy.
18. Elleri.
19. Aýaklary.
20. Aýratyň alamatlary ¹ |
|--|--|

¹

Aýratyň alamatlar – ýaralaryň yzlary, dogabitdi tegmiller, tatuiriowkalar, artyklar we ş.m. Bular meñzetmekligiň esasy alamatlarydyr.

Olar suratlandyrylanda şular görkezilýar: görnüşi, ýerleşýan ýeri, ölçegi, formasy, reňki, tatuiriowkalaryň mazmuny.

**KELLE, YÜZ WE ONUŇ BÖLEKLERİ
SURATLYNDYRYLANDA ŞULAR GÖRKEZILÝÄR :**

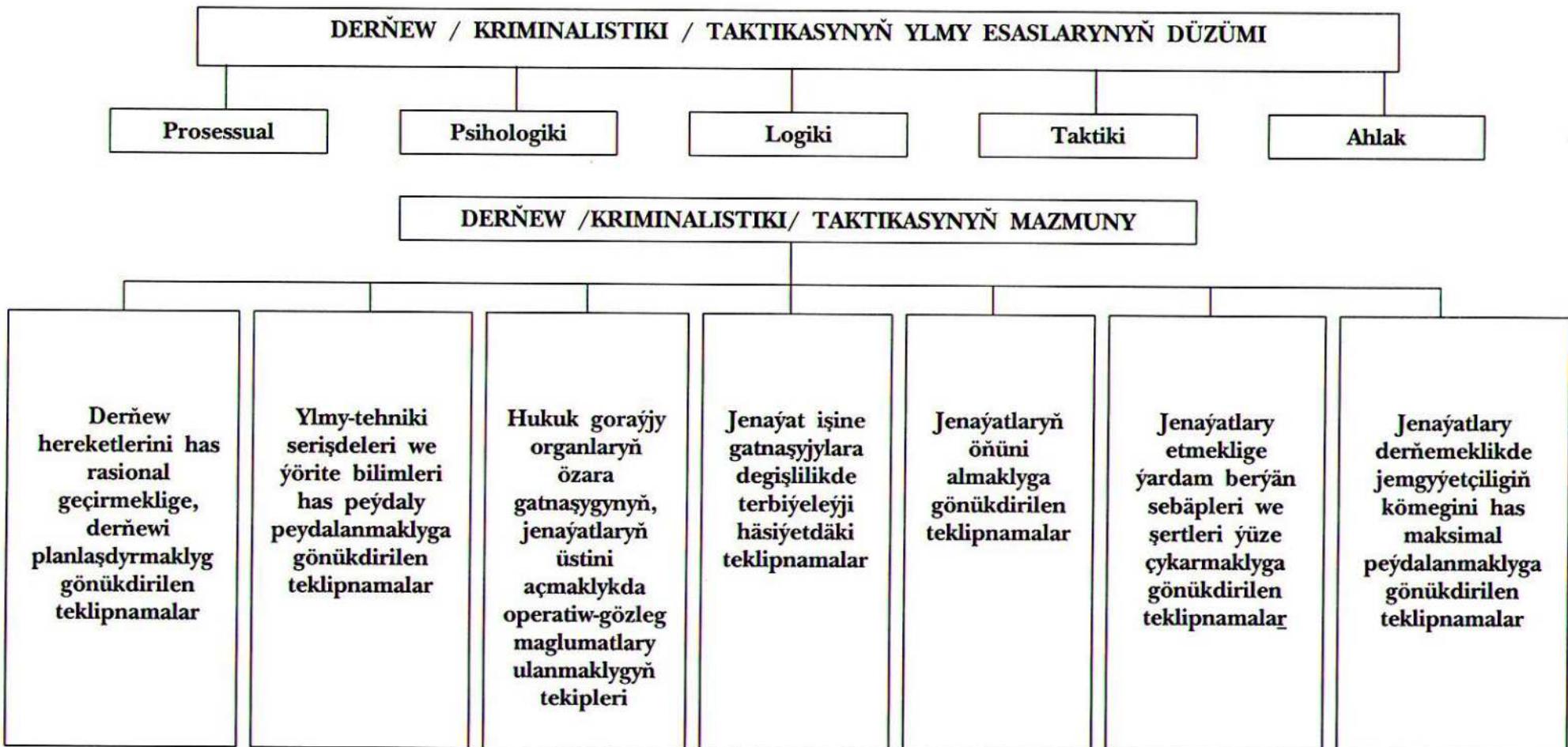
<p>Ölçegi <i>/kiçi, orta, uly/</i></p> <p>Meselem: Agzy – uly.</p>		<p>Formasy /togalak, daşyna çykýan içine gidýän we ş.m./</p> <p>Meselem: Yüzünüň formasy - süýri.</p>
<p>Kontury <i>/göni, döwük, aý, şekilli/</i></p> <p>Meselem: Maňlaýynyň kontury – göni.</p>		<p>Ýagdaýy /gorizontal, aşak bakýan, ýokary galdyrylan</p> <p>Meselem: Burnunyň ujy – aşak bakýar.</p>
<p>Reňki <i>/gara, mele, sary, ak/</i></p> <p>Meselem: Gözleri – gara.</p>		<p>Aýratynlyklary</p> <p>Meselem: Dodaklaryň çapyklygy.</p>

**FUNKSIONAL /DINAMIKI/ ALAMATLARY
SURATLANDYRMAKLYGYŇ YZYGIDERLILIGI**

Osankasy	Ýoreýsi	Gürlände özünü alyp barysy
Bedenini we kellesini adaty ýagdaýda saklaýsy /göni, küki, ýygjam/	Ýrände bedeniň adaty hereketiniň aýratynlyklary /çalt, eňil, yranyp we ş.m.	Gürlände, haýsy-da bolsa bir duýgyny bildirende hereketleriň kompleksi
Mimikasy	Gürleyşi	Özünü alyp barşy
Ol ýa-da beýleki duýgyny bildirende hereketleriň yüzünüň myşsalaryna edýän täsiri.	Dili, dialekti, söz toplary, aksent we ses.	Häsiyetleri. Kesgitli hereketleri ýerine yetirmekligiň adaty bolmadyk aýratynlyklary /salamlaşmak, çilimi saklamak, gülmek, saçyň timarlamak we ş.m.

Tema-8. DERNEW TAKTIKASYNYŇ UMUMY MESELELERİ

DERNEW KRIMINALISTKI TAKTIKASY – munuň özi, ýlmy düzgünnamalarynyň sistemasydyr. Olaryň esasynda deslapky we sud dernewini guramak we planlaşdyrmak, sud barlagyny amala aşyrýan we subutnamalary toplamaklyga hem-de barlamaklyga, jenayaty etmeklige we gizlemeklige ýardam beren sebäpleri we şertleri anyklamaga gönükdirilen aýry-aýry dernew we sud hereketlerini geçirmeklegiň usullaryny kesgitleyän teklipnamalar işlenip taýarlanylýar.

TAKTIKI TILSIMLERIŇ KASSIFIKASIÝASY

DERÑEW HEREKETINIŇ TAKTIKI TILSIMLERİ

Derñew hereketiniň aýratyň göonüşiniň taktiki tilsimleri

Derñew hereketiniň
taýarlaýış döwrüniň
talsimleri

Anyk taktiki tilsim

Derñew hereketlerini
geçirmekligiň tilsimleri

Anyk taktiki tilsim

Derñew hereketlerini
bellemekligiň tilsimleri

Anyk taktiki tilsim

Derñew hereketlerini
barlamaklygyň we baha
bermekligiň talsimleri

Anyk taktiki tilsim

TAKTIKI USULLARY ULANMAKLYGYŇ PRINSIPLERI

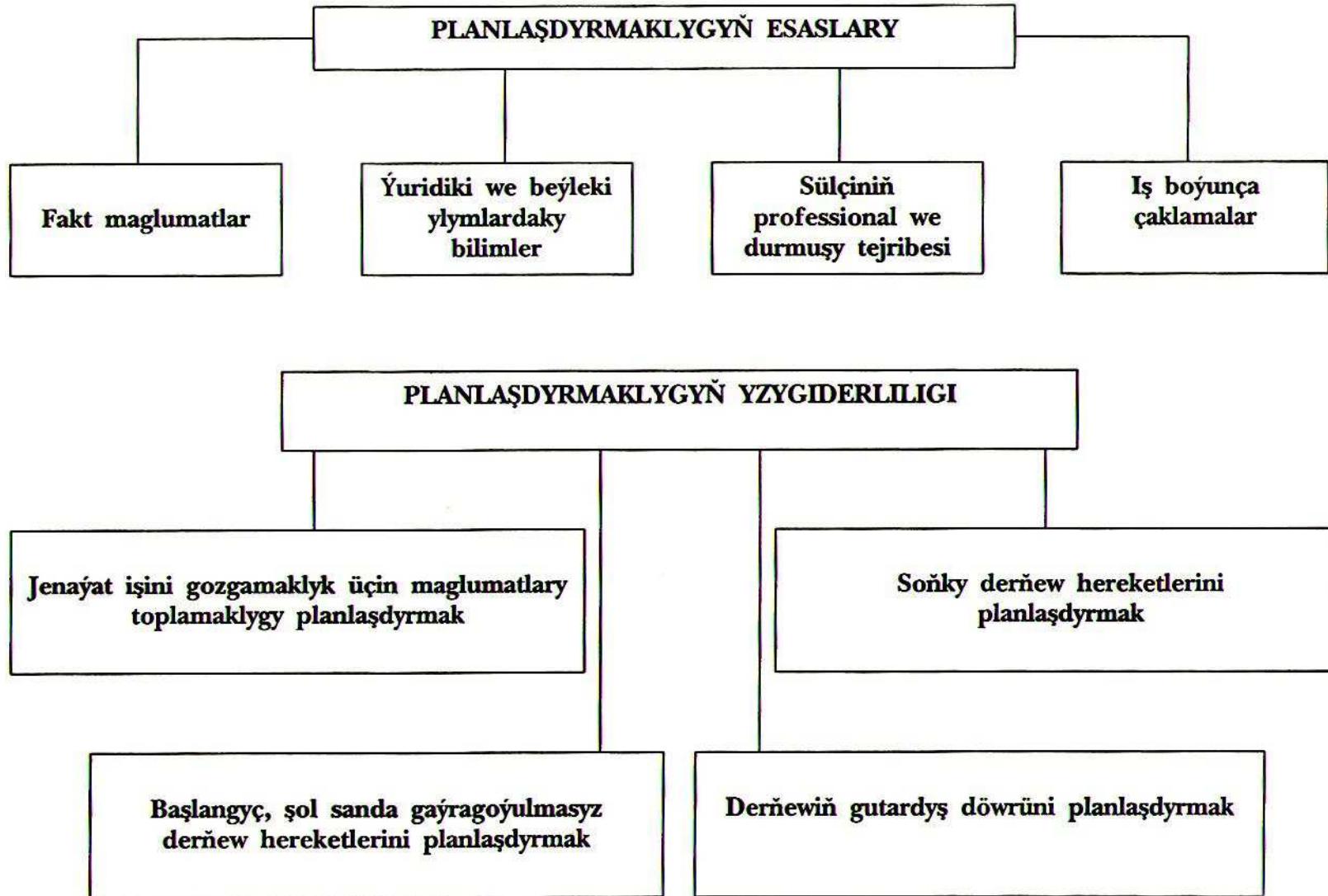
Jenaýat-prosessual
kanunyna laýyk
bolmagy

Ahlagyň prinsiplerine,
profess. etika l.b.

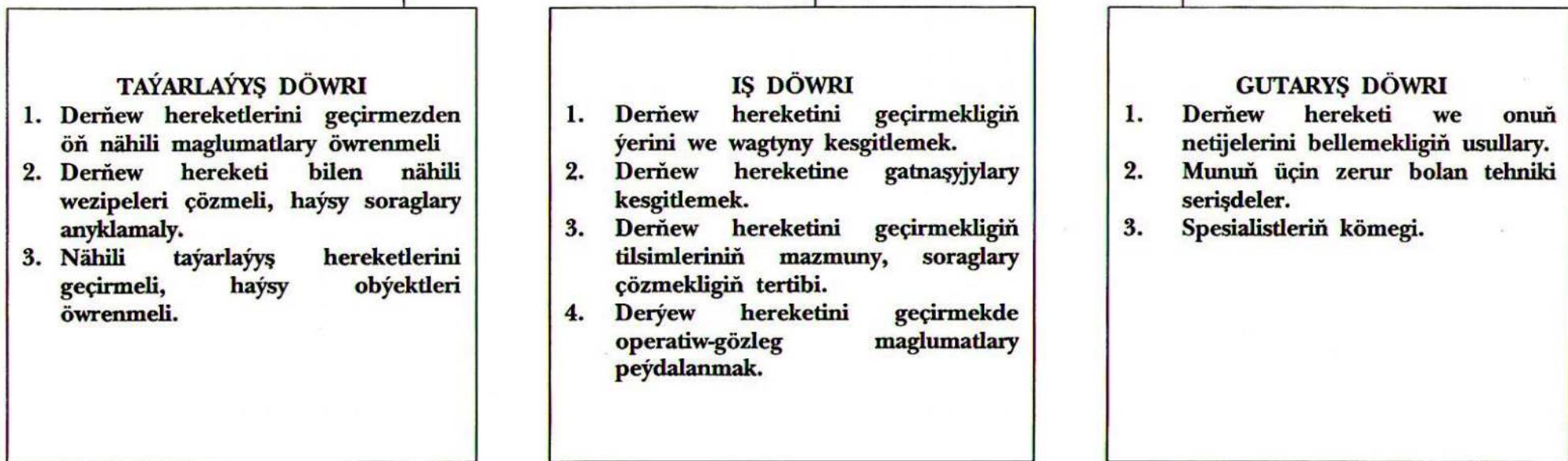
Ylmy taýdan esasly
bolmaklygy

Ulanmaklagyň
maksadlaýyklygy,
peýdalygy

Usulyň elýeterligi

AÝRATYN DERÑEW HEREKETINI GEÇİRMEKLIGIŇ PLANНЫNYŇ MAZMUNY

BILELIKDE PLANLAŞDYRMAKLYGYŇ ZERURLYGY

Çylsyrymly işler boýunça

İş boýunça önumçılıgiň
ýaýbaňlandyrylan
ýagdaylarynda

Bilelikdäki gözlegwe derňew
hereketleriniň önumçılıgında

SÜLÇINIŇ AÝRATYN TABŞYRYKLARYNYŇ GÖRNÜŞLERİ

Subutnamalary toplamak we
barlamak boýunça

Jenayat prosesine
gatnaşyjylary hukuklary bilen
üpjün etmek boýunça

Prosessual mejbur ediş
çäresini ullanmaklyk boýunça

Gözleg işlerini geçirmeklik
baraða

Jenaýatlaryň bolmaklygyna
oňaýly täsir edýän şertleri
anyklamaga we ýok etmeklige
gönükdirilen çäreler uoýunça

ÇAKLAMALARY DÜZMEKLIGIŇ KADALARY

1. Diňe real çaklamalar düzülyär.
2. Çaklama ylmy maglumatlara ters gelmeli däldir.
3. Çaklama jenaýatyň ýagdaýlary ýa-da subutnamalar barada anyk pikir bolmaly.
4. Çaklama logiki taýdan dogry, sada bolmalydyr.

ÇAKLAMALARY BARLAMAKLYGYŇ KADALARY

1. Çaklamadan ähli netijeleri çykarmaly.
2. Netijeler özara logiki taýdan ylalaşmaly.
3. Hususy çaklamalaryň netijeleri umumy çaklamany düzmeklikde esas hökmünde ulanylýar.
4. Barlamaklygyň yzygiderliliği derňewiň praktiki şertleri bilen kesgitlenýär.
5. Çaklama derňew we operatiw ýoly bilen barlanyp bilner.

ÇAKLAMALARY DÜZMEKLIGIŇ LOGIKI ESASLARY

Analiz

Induksiýa

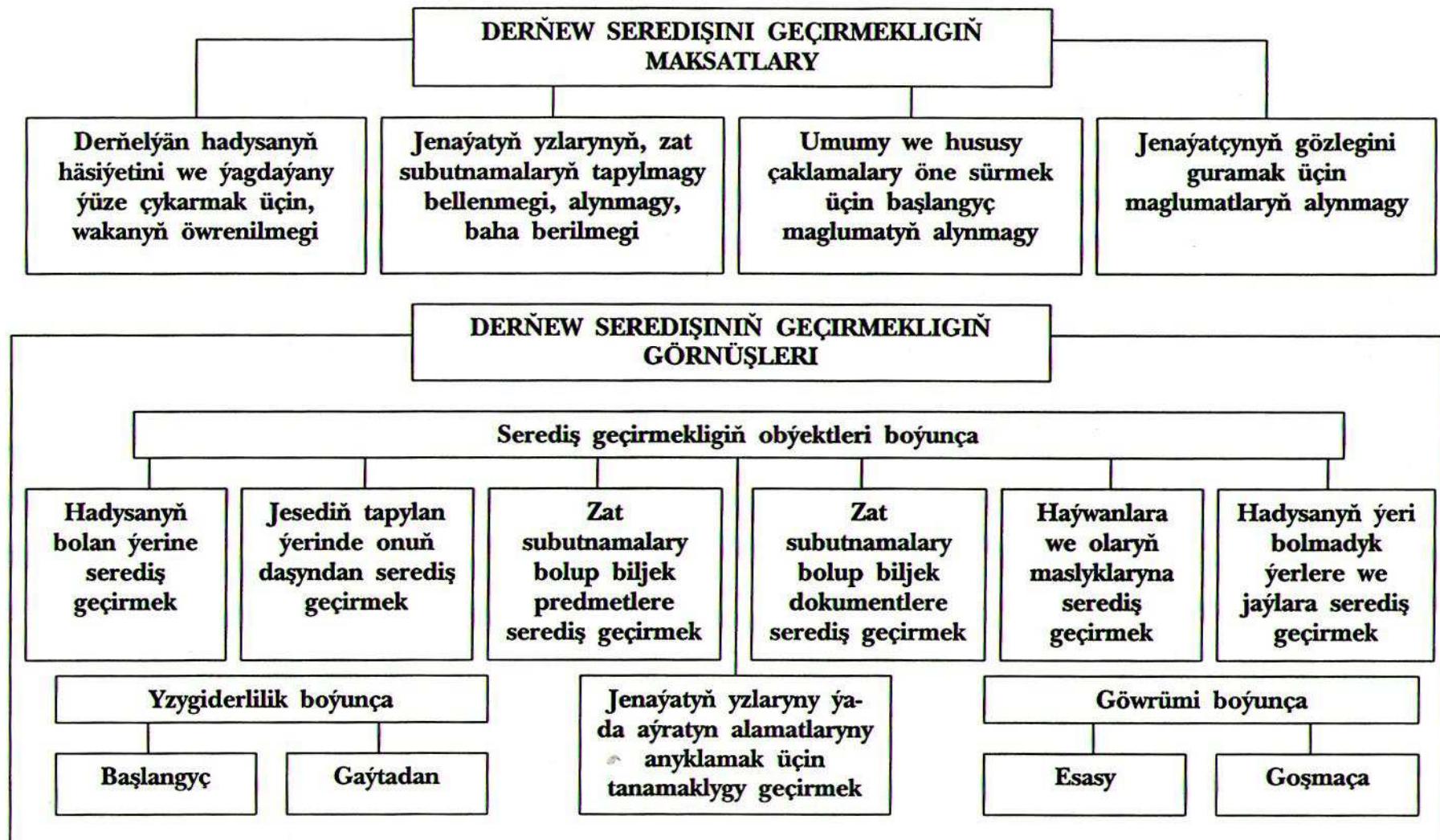
Sintez

Deduksiýa

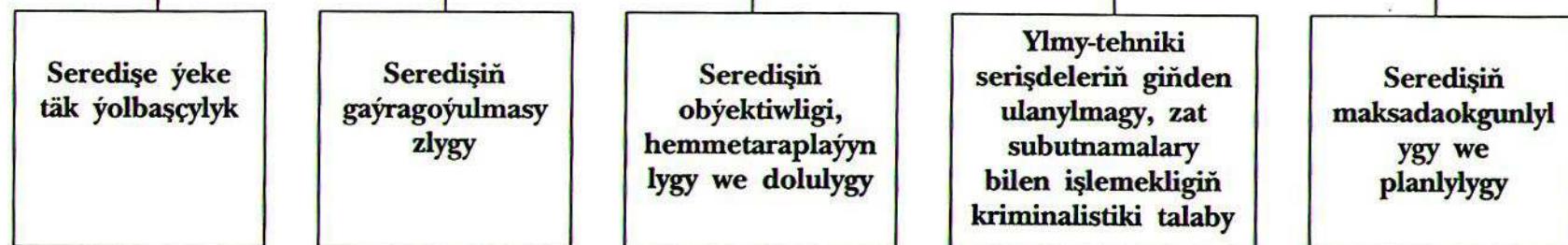
Analogiya

Tema-9. Hadysanyň bolan ýerini gözden geçirmeğiň taktikasy.

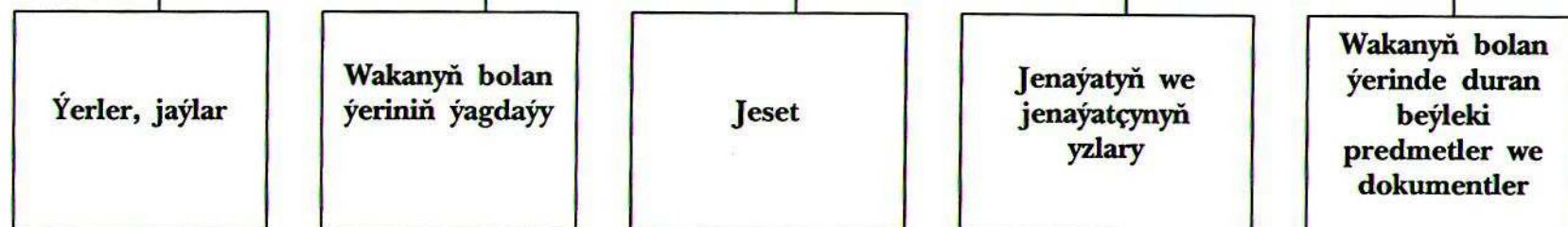
SEREDIŞ GEÇİRMEK – munuň özi, jenayat işi üçin ähmiyetli bolan obýektleri, olaryň alamatlaryny, häsiyetlerini, ýagdaýyny we özara ýerleşisini tapmakdan we barlamakdan ybarat bolan prosessual hereketdir.

DERÑEW SEREDIŞI TAKTIKASYNYŇ UMUMY TALAPLARY

WAKANYŇ BOLAN YERINDE SEREDIŞ GEÇİRMEKLIGIŇ OBÝEKTLERİ

WAKANYŇ BOLAN YERINI GÖZDEN GEÇİRİŞİN DÖWÜRLERİ

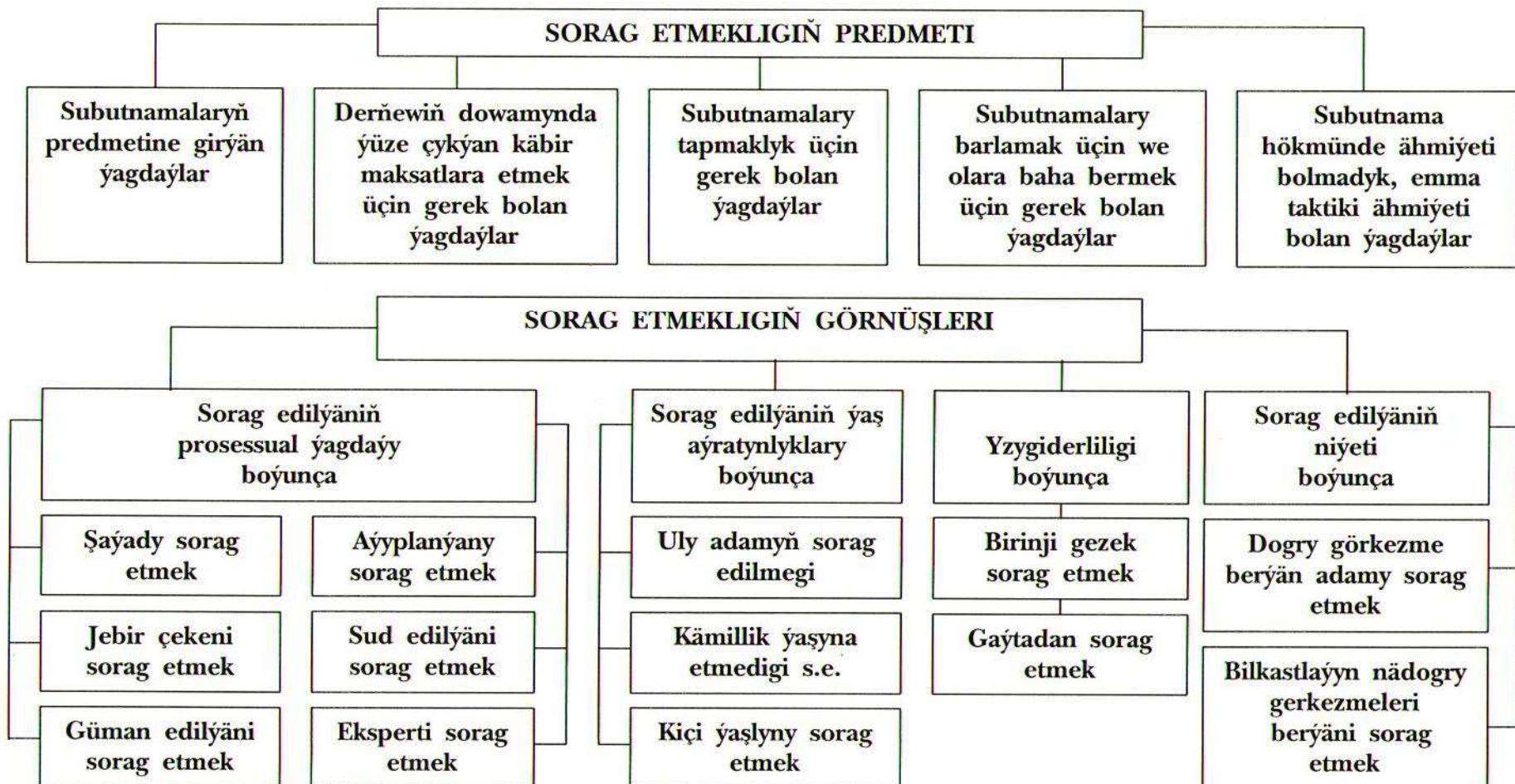
TAÝARLAÝÝŞ DÖWRI	İŞ DÖWRI	GUTARDYŞ DÖWRI
<p>Sülci wakanyň bolan ýerine goragy üpjün edýär.</p> <p>Yenáyatyn netijeleriniň gowşamaklygy we öönüniň alynmagy üçin çäreleri görýär.</p> <p>Jenáyatyn bolanyny ilkinji bilenleriň gelmegini üpjün edýär.</p> <p>Spesialistleri çağyrýär.</p> <p>Tehniki seredişleriň taýynlygyny barlaýar.</p> <p>Jebir çekenlere kömek bermek üçin çäreleri görýär.</p> <p>Wakanyň bolan ýerinden ähli işe degişli däl adamlary çykaryar.</p> <p>Üýtgedilen zatlary bilmek üçin şayatlary sorag edýär.</p> <p>Güwäleri çağyrýär, serediše gatnaşyylaryň borçlaryny paýlaşdyryar we olary instruktirleyär.</p> <p>Jenáyat tutup saklamak üçin we seredişin şertlerini gowulandırmak üçin gaýry çäreleri görýär.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Sülci wakanyň bolan ýerinde umumy serediş geçirýär. - Seredilmeli giňišligiň çäklerini kesitleyär. - Seredişin başlangyç nokadyny we usulyny kesitleyär. - Fotosurata düşürmeklik üçin ýeri saýlap alýar we surata düşürýär. <p>STATISTKI DÖWÜR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Sülci wakanyň bolan ýerinde nähili obýektleriň bardygyny kesitleyär we wakanyň bolşunyň ýagdaýyny kesitleyär, derňeyär. <p>DINAMIKI DÖWÜR</p> <ul style="list-style-type: none"> - Obýektler has anyk we bölekleyín seredilýär. - Jenáyatyn yzyny tapmak üçin çäreler görülyär. - Yzlar alynýar. - Negatiw hadysalar bellenip alynýar. - Statistikti seredişin maglumatlary barlanylýar. 	<ul style="list-style-type: none"> - Sülci seredişin protokolyny, shemalaryny, cızgylaryny, planlaryny düzýär. - Şayatlary, jenáyat edenleri sorag etmekligiň wagtyny we ýerini bilyär. - Gerek bolan halatynda jesediň daktiloskopiyasyny ýerine ýetirýär we jesedi morga iberýär. - Alynýan predmetleri gaplaşdyryar. - Wakanyň bolan ýerinden alyp bolmajak yzlaryň zaýalanman durmagyny üpjün edýän çäreleri görýär. - Wakanyň bolan ýerine serediş geçirmeklige degişli bolan arzalary çözmeğlik üçin çäreleri görýär.

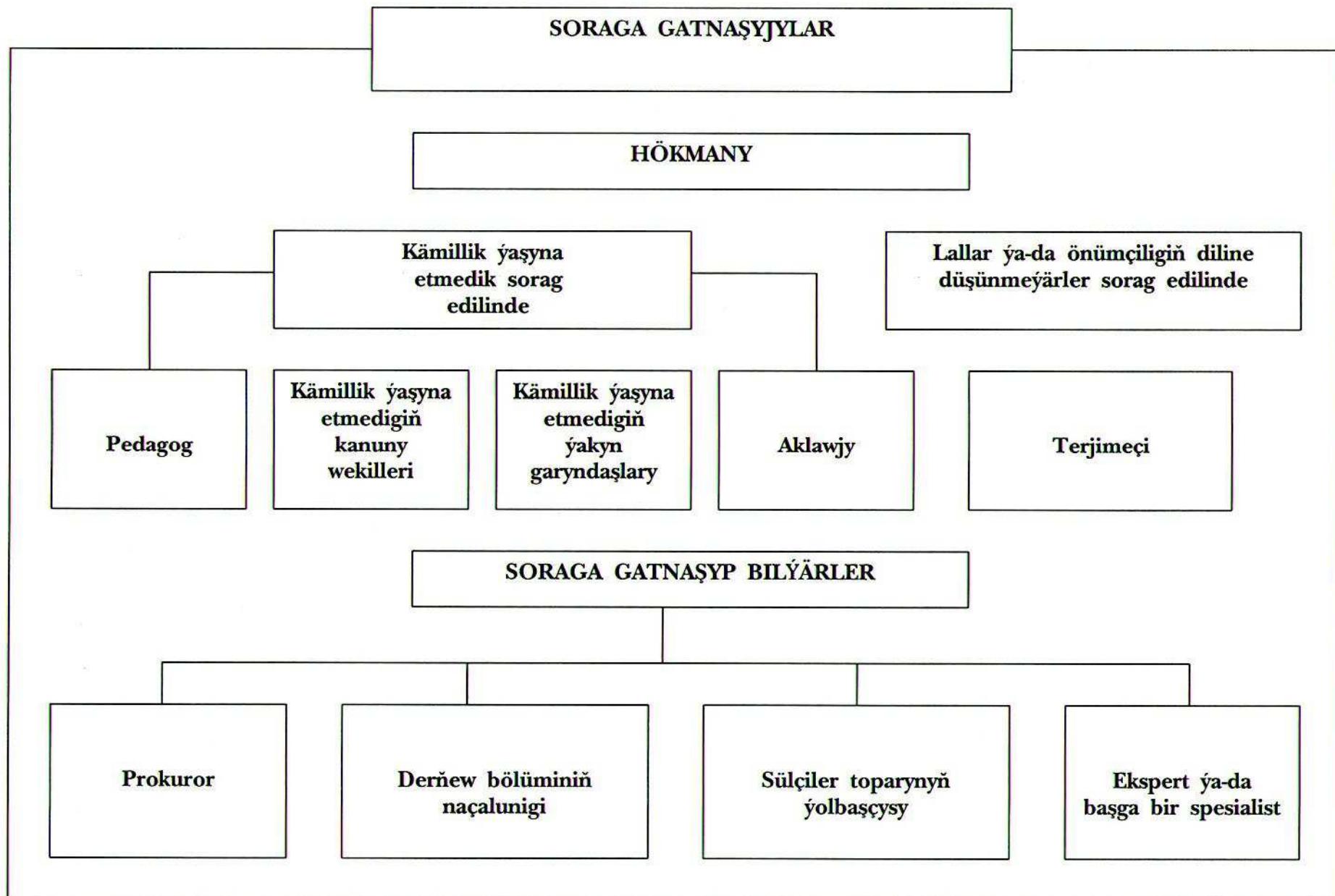
WAKANYŇ BOLAN YERINE SEREDIŞ GEÇİRMEKLIGIŇ NETIJELERIŇ BELLEMЕK

<p>PROTOKOLY DÜZMEK</p> <p>Protokolyň giriş bölümü</p> <ul style="list-style-type: none"> - Serediş geçirmeğligiň wagty we ýeri. - Seredişi geçirýän adamyň wezipesi, ýörite ady we familiýasy. - Güwäleriň familiýalary we adresleri. - Središe gatnaşyń beýleki adamlaryň wezipeleri, ýörite atlary we familiýalary. - JPK-nyň maddalaryna salgylanmak. - Seredişi geçirmeğlige esasyň görkezilmegi. - Seredişiň başlangyç we gutardys wagty. - Seredişi geçirmeğligiň şerti. <p>Protokolyň beýan ediji bölümü serediş geçirilende ýüze çykarylan ähli ýagdaýlary özünde jemleyär.</p> <p>Protokolyň gutardys bölümü</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nähili predmetler alyndy, nirä ibermeldi, kime saklamaklyk üçin tabşyryldy. - Nämle surata düşürildi, nähili çyzgylar düzüldi we ş.m. 	<p>PLANÝ ÇYZMAK</p> <p>Plan wakanyň bolan ýerini real suratlandyrmałydyr</p> <p>Ol ýerinde düzülmeli. Umumy kabul edilen topografiki belgileri we masstabы, gerekli rekwizitleri özünde jemlemeli.</p> <p>Planyň hökmany rekwizitleri: masstab, taraplar, şertli belgilerin düşündirilişi, planyň düzülen wagty, sülçiniň we güwäleriň gollary.</p> <p>Umumy we hususy planlar tapawutlandyrlyýar.</p>	<p>FOTOSURATA DÜŞÜRMEKLIK</p> <p>Wakanyň bolan ýerine serediş geçirilende kesgitleýji, gözýetim, merkezi, bölekleyin surata düşürmeklik ulanylýar.</p> <p>Fotosuratlar tablisada yerleşidirilýär we sülçiniň surata düşüren spesialistiň we mümkün bolan halatynda güwäleriň golly bilen tassyklanýar.</p> <p>Her bir suratyň ýanynda düşündirijи ýazgy bolmaly: nämäniň suraty görkezilipdir, surata haýsy ýerden alnypdyr.</p>

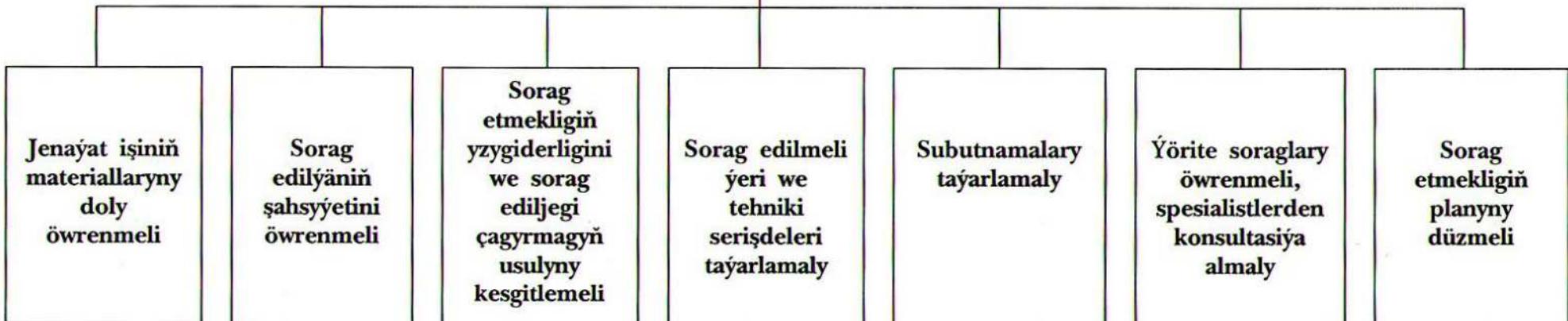
Tema-10. SORAG ETMEKLIGIŇ TAKTIKASY.

SORAG ETMEKLICK – munuň özi, kesgitlenen prosesual tertipde şayatlardan, jebir çekenlerden, güman edilýänlerden we aýyplanýanlardan işin dogry çözülmegi üçin ehmiyetli, içine alýan prosessual hereketdir.

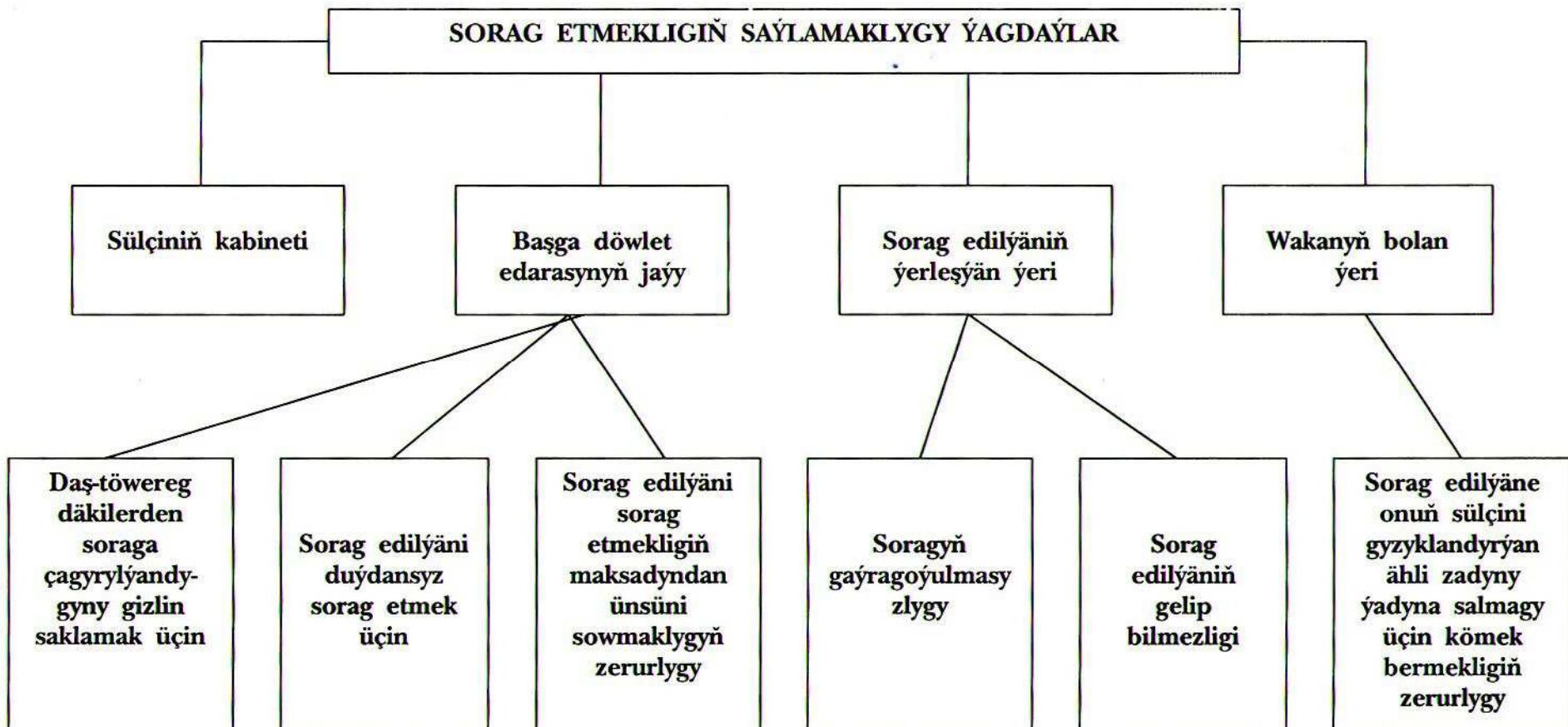

SORAG ETMEKLIGE TAÝARLYK

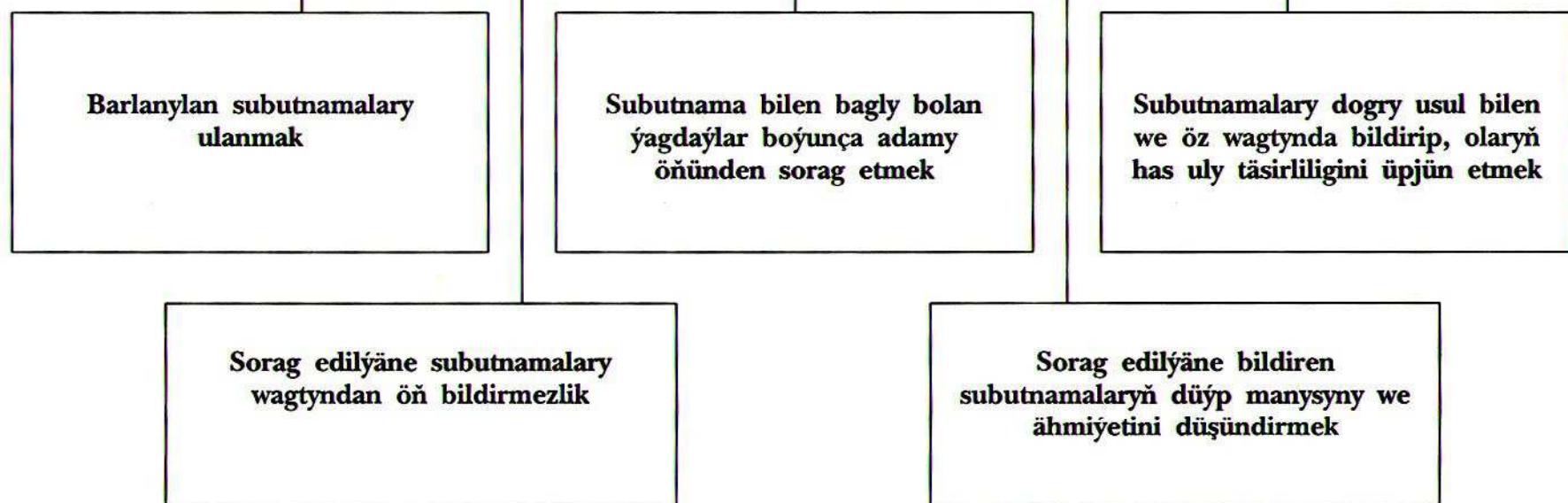
SORAG ETMEKLIGIŇ DÖWÜRLERİ

SORAG ETMEKLIGIŇ TAKTIKI tilsimleri		
Sorag etmekligiň deslapky döwri	Azat gürrüniň döwri	SORAG – JOGAP DÖWRI
<p>Taktiki tilsimler şu aşağıdakylar üçin ulanylýar:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) Sorag edilýäniň şahsyyetini anyklamak üçin. b) Onuň bilen psihologiki aragatnyşygy ýola goýmak üçin. w) Onuň soragyň predmetine iş boýunça geçýän adamlara gatnaşygyny kesitlemek. g) Sorag etmekligiň aýgytly taktikasyny saýlap almak. <p>Bu birinji döwürde taktiki tilsimler bolup «gürrün», «düşünişmeklik» we beýlekiler çykyş edýär.</p>	<p>Bu döwürde taktiki tilsimler täze subutnamalary faktlary almaklyga, sorag edilýäne ýadyndan çikaran zatlaryny ýadyna düşürmäge kömek bermäge gönükdirilendir.</p> <p>«Yatlamak», «detallaşdırmak», «anyklaşdırmak», «yalanyň öňünü almak» we beýlekiler möhümmdir.</p>	<p>Bu döwür sorag etmekligiň dawaly pursaty üçin häsiýetlidir.</p> <p>Bu ýerde sorag edilýänden dogry görkezmeleri almak üçin ähli tilsimler ulanylýar:</p> <p>alnan görkezmeleri anyklaşdyrmak, bar bolan subutnamalary bildirmek, duýdansyz soraglary bermek, operatiw-gözleg maglumatlary ulanmak we beýlekiler.</p>

SORAG EDILÝANI PAŞ ETMEK SUBUTNAMALARY ULANMAKLYK ŞERTLERİ

AÝYPLANÝANYŇ GÖRKEZME BERMEKDEN BOÝUN GAÇYRMAGYNY ARADAN AÝYRMAKLYGYŇ TAKTIKI USULLARY

SORAG EDILÝÄNE TÄSIR ETMEKLIGIÑ RUGSAT BERLEN

T I S T I T A D V

Emosional täsir etmekligiň usullary

Ak ýüregi bilen boyun almagyna we ökünmegine gönükdirmek

Sorag edilýäniň gowy taraplaryny ulanmaklyk

Sorag edilýäniň jenaýata gatnaşyjylaryň haýsy hem bolsa birine nägilegini ulanmak

Garaşylmadyk soraglary bermek bilen duýdansyzlyk faktoryny ulanmak

Logiki täsir etmekligiň usullary

Sorag edilýäne, görkezmelerini anyklamagy üçin, subutnamalary bildirmek

Sorag edilýäniň görkezmeleriniň gapma-garşylyklaryny logiki analiz etmek

Sorag edilýäniň we jenaýata gatnaşyjylaryň bähbitleriniň gapma-garşylyklaryny logiki analiz etmek

Sorag edilýäniň görkezmelerini ret edýän subutnamalary bildirmek

Taktiki kombinasiýalar

Sorag edilýäniň aňynda sülçiniň köp zatlardan habarlydygy barada duýgy döretmek

Sülçiniň sorag edilýänden ol ýa-da beýleki ýagdaýyny bilyändigini gizlemegi

Gytaklaýyn sorag-sorag edilýän üçin ikinji derejeli ýaly, emma hakykatda, özünde esasy soragy jemleýän soraglary bermek

Sorag edilýäniň özünü paş edýän görkezmeleri agzyndan sypdymagy üçin ýagdaý döretmek

**SORAG EDILÝANIŇ ÝALAN GÖRKEZMELERINI
SUD SUBUTNAMALARY BILEN PAŞ ETMEK**

SUBUTNAMALARY BILDIRMEKLIGIŇ USULLARY

Subutnamalary belli bir
zygiderlilikde bildirmek

Soragyň başynda
has güýcli täsiri bolan
subutnamany
bildirmek

Ähli subutnamalary birlikde
bildirmek

SUBUTNAMALARY ULANMAKLYGYŇ ŞERTLERİ

Özara baglanychkly
subutnamalaryň jemligiňde

Eger sorag edilýän
subutnamalaryň
dogrydygyny inkär etmeyän
bolsa

Agyr bolmadyk işler
dernelende

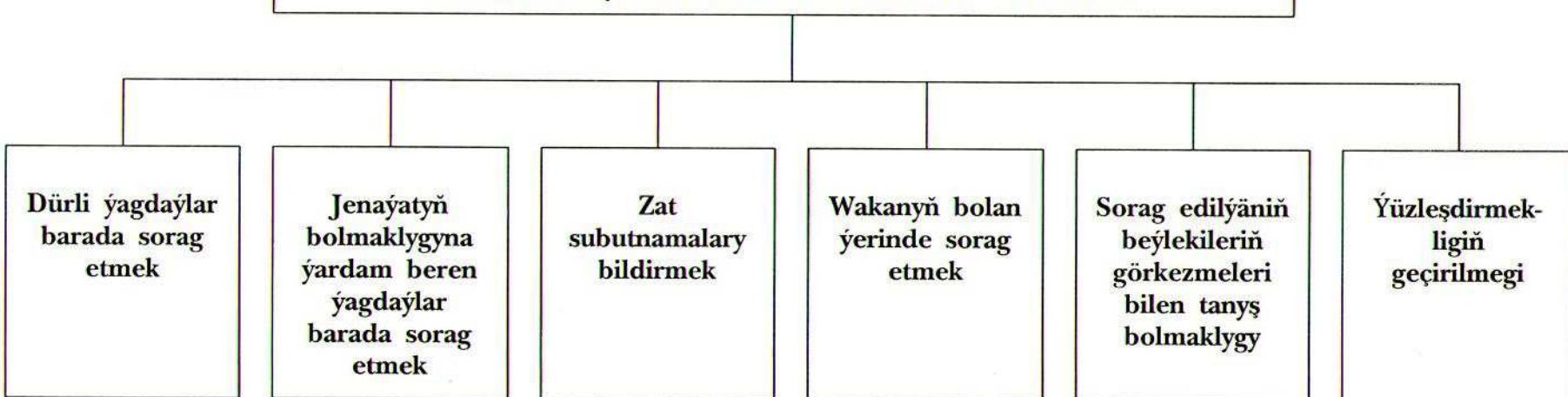
Anyklanan faktlary inkär
edýän adamlara degişlilikde

Ýalana garşy
durgunly garaýsy
bolmadyk adamlara
degişlilikde

Eger toplanan subutnamalar
sorag edilýaniň pirimlerini
paş edýän b.

Eger ýalana garşy durgunlylyk
bozulan bolsa

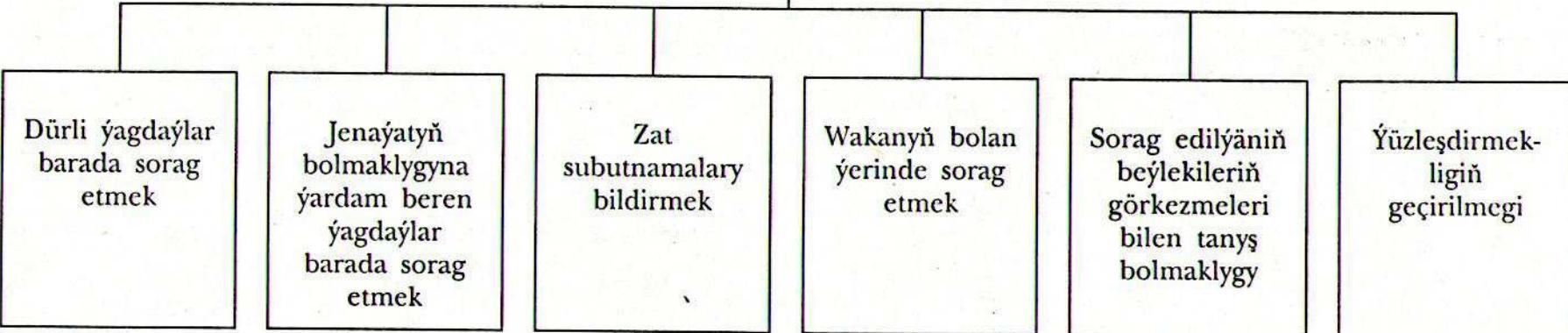
SORAG EDILÝÄNE ÝADYNDAN ÇYKARAN FAKTLARYNY ÝADYNA SALMAGY ÜÇIN KÖMEK BERMEKLIGIÑ USULLARY

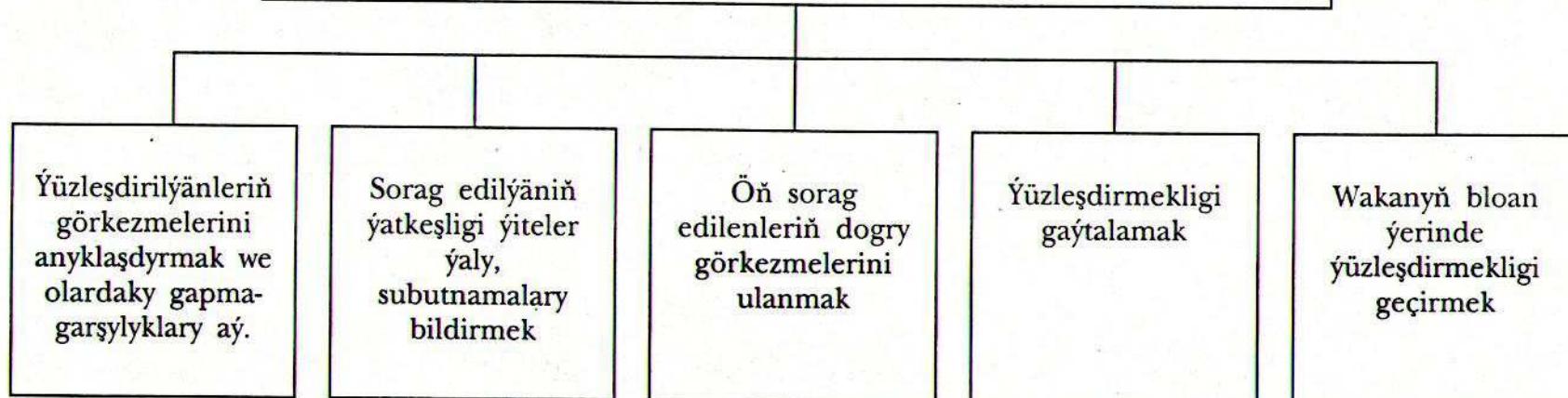
ÝÜZLEŞDIRMEKLIGI GEÇIRMEKLIGIÑ TAKTIKI USULLARY

SORAG EDILÝÄNE ÝADYNDAN ÇYKARAN FAKTLARYNY ÝADYNA SALMAGY ÜÇIN KÖMEK BERMEKLIGIÑ USULLARY

ÝÜZLEŞDIRMEKLIGI GEÇİRMEKLIGIÑ TAKTIKI USULLARY

SORAGYŇ GIDIŠINI WE NETİJELERINI BELLEMEK

Sorag etmekligi protokollaşdymaklyga bildirilýän talaplar:

- Protokolyň oňa ygtyýarly adam tarapyndan doldurylmagy.
- Protokolyň obýektiwligi.
- Protokolyň dolulygy.
- Sorag edilýaniň görkezmeleriniň anyk we dogry beýan edilmegi.
- Protokolyň grammatiki taýdan dogry ýazylmagy.

Protokolyň şy aşakdakylary özünde jemleli:

1. Shaýat ýa-da jebir çeken sorag edilende görkezme bermekden boýun gaçyrmak we bilkastlaýyn ýalan görkezme bermek üçin jogapkärçiliğin duýdurylandygy barada bellik bolmaly.
2. Güman edilýän birinji gezek sorag edilende onuň haýsy jenaýaty etmekde güman edilýändigi barada bellik bolmaly.
3. Aýyplanýan birinji gezek sorag edilende - onuň günäsini boýun alýandygy ýa-da almaýandygy barada arzası bolmaly.
4. Sorag etmeklige terjimeçi, ekspert, aklawjy, pedagog, ene-atasy ýa-da kämillik ýaşyna etmedikleriň kanuny wekilleri gatnaşsalar - olaryň familiýalary we beýleki maglumatlary beýan edilmelidir.

Ses ýazgysy şu aşakdyklaryň sesini ýazga üçin ulanylýar:

- Kämillik ýaşyna etmedikleriň.
- Günäsini meýletin boýun alyp gelen adamlaryň.
- Agyr syrkawlaryň ýa-da ýaralylaryň.
- Aýratyn tabsyryk boýunça sorag edilýänleriň.
- Suda çagyryp bolmajak adamlaryň.
- Tehniki taýdan sagdygyna güwä geçilip bilinmejek adamlaryň.
- Derňewiň diline düşünmeýärleriň.
- Yüzleşdirme geçirilende sorag edilýänleriň.
- Işı sülçileriň topary tarapyndan alnyp barylýan adamlaryň.
- Agyr jenaýaty etmekde günükärlenýänleriň.
- Duýdansyz öz görkezmelerini üýtgeden adamlaryň.

Tema-11. Tanamak derňew hereketiniň taktikasy

TANAMAK ÜÇİN GÖRKEZMEK – bu öň pikirleyin obraz boýunça kabul edilen obýektiň toparlaýyn degişlilikini ýa-da onuň meňzeşligini anyklamak üçin geçirilýän özbaşdak prosessual hereketdir.

TANAMAK ÜÇİN GÖRKEZMEKLIGIŇ GÖRNÜSLERI

Adamlary görkezmek

Jesedi görkezmek

Zatlary, jenaýatyň
gurallaryny,
dokumentleri görkezmek

Haýwanlary
görkezmek

Jaýlary we ýerleriň
uçastoklaryny
görkezmek

TANAMAK ÜÇİN GÖRKEZMEKLIGIŇ ŞERTLERİ

Tanamak üçin görkezmekden öň tanaýan adamy sorag etmeli

Tanalýan obýekt oňa meňzeş beýleki obýektlériň arasynda ýerleşdirmeli. Şolar ýaly obýektlériň umumy sanv üçden az bolmalv däl.

Tanamak üçin görkezilýän adamyň, tanaýan adam gelýänçä, görkezilýän adamlaryň ýanynda islendik ýerde **durmazı hukiuň hardyr**

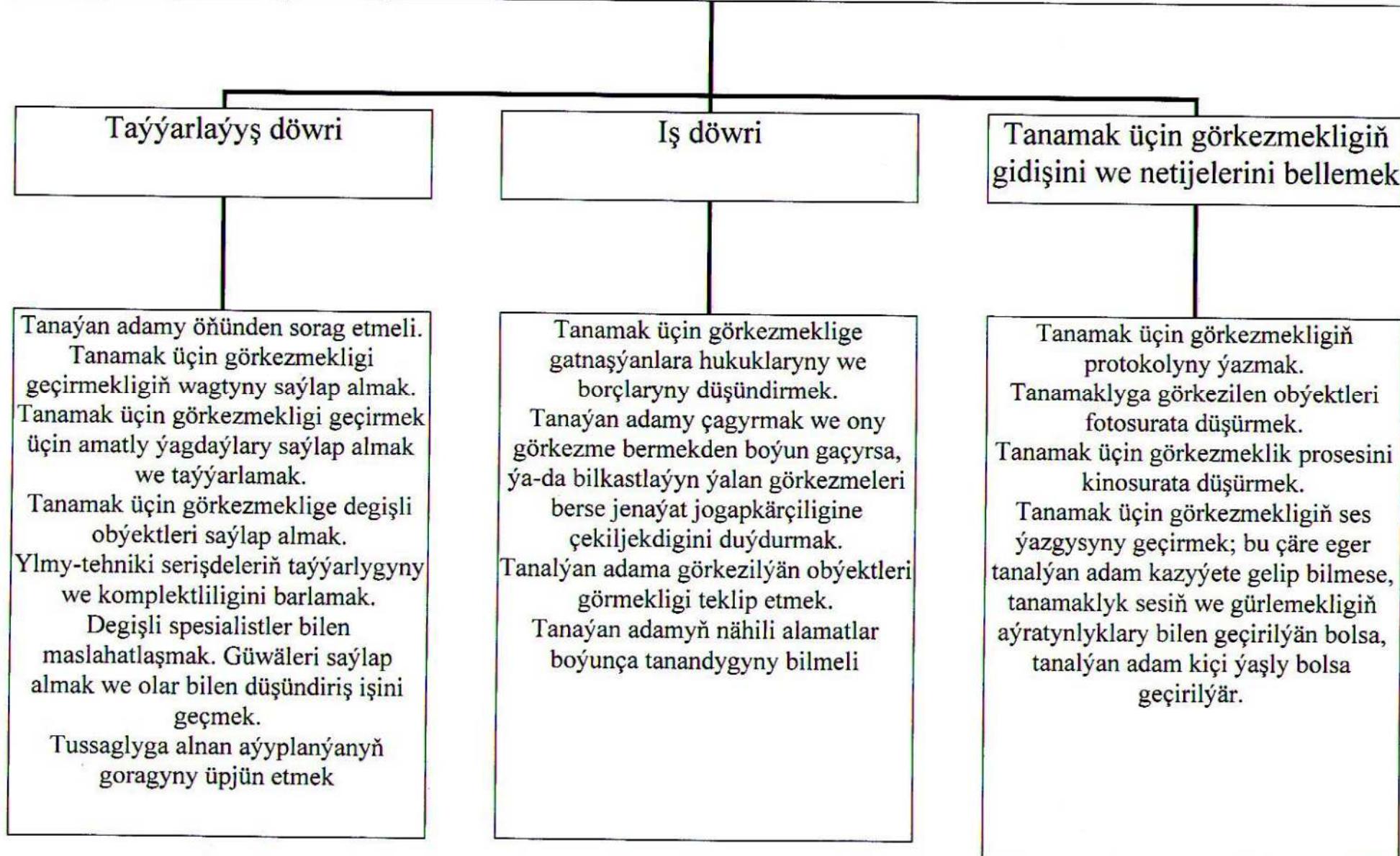
Tanamaklyk üçin görkezmeklik güwâleriň bolmagynda geçirilýär

Tanaýan adamyň rolynda çykyş edýän şayat we jebir çeken bilkastlaýyn ýalan görkezme berse, görkezme bermekden boýun gaçyrsa, onuň jogapkärçilige çekiljekdi barada duýdurymalydyr

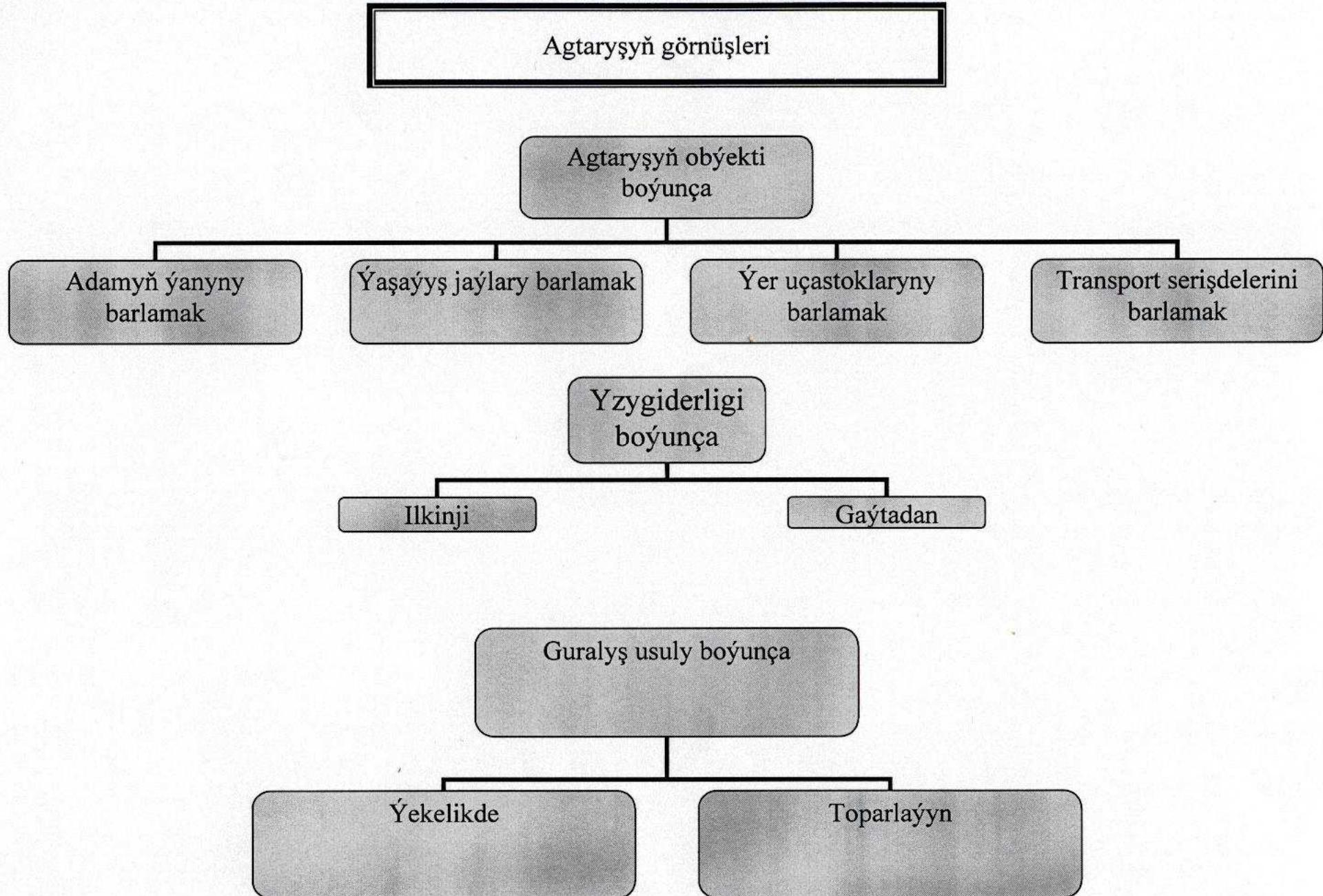
Nähili alamatlar boýunça tanaýandygyny soramaly

Tanamak üçin görkezmek barada protokol düzмелі

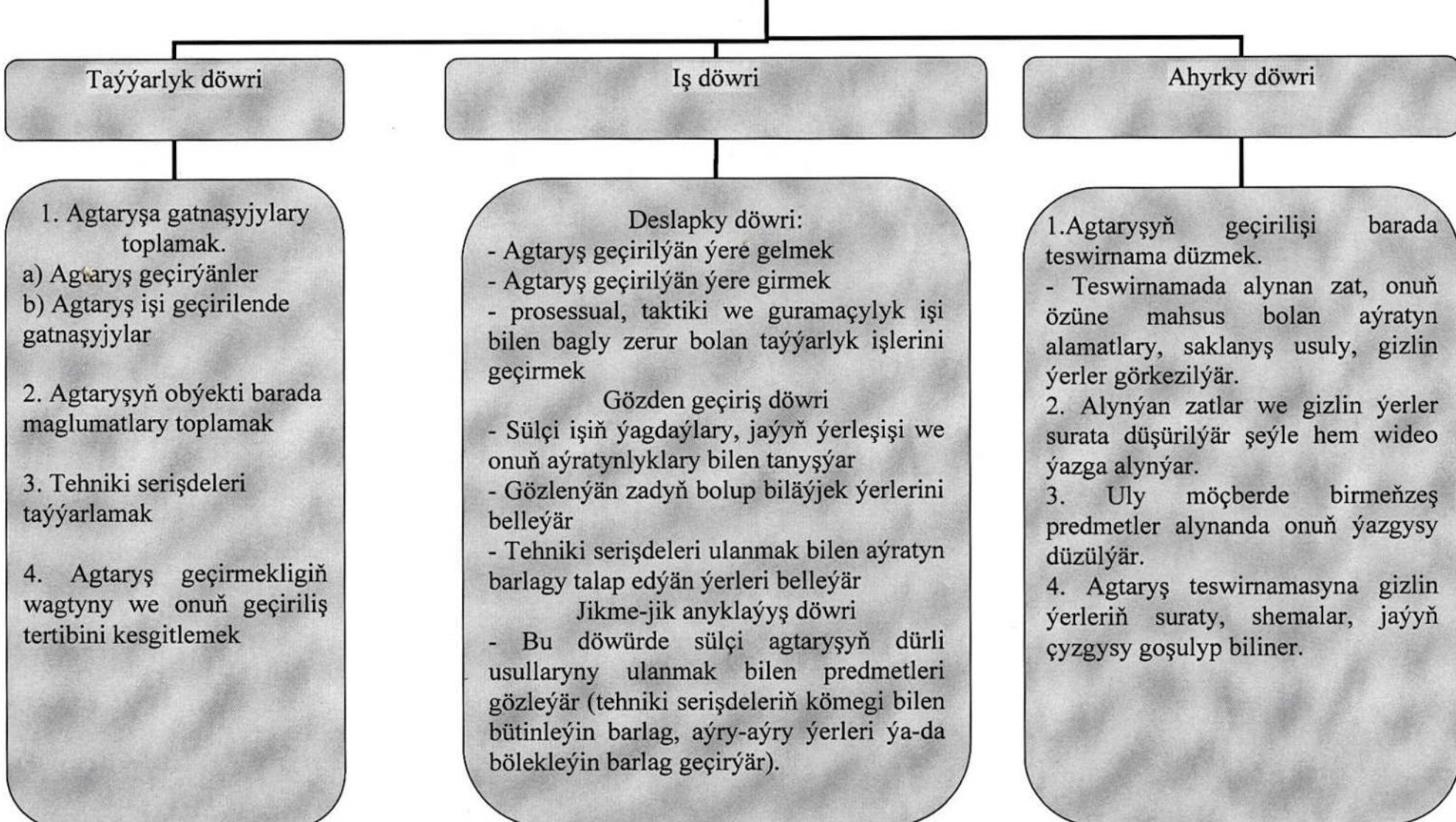
TANAMAK ÜÇİN GÖRKEZMEKLİĞİN ÖNÜMÇİLİGINIŇ DÖWÜRLERİ

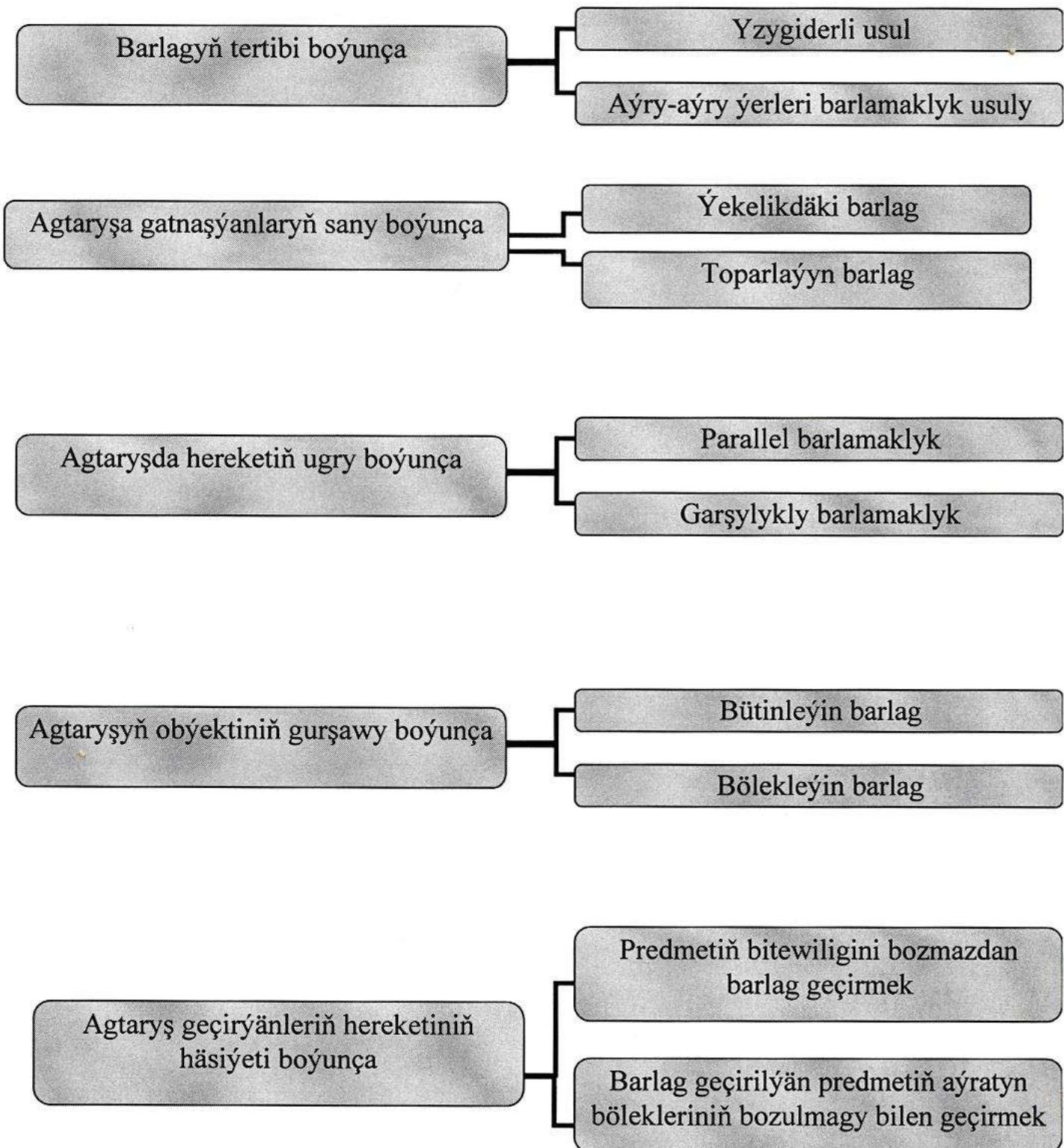
Tema 12. Agtaryşyň tagtikasy

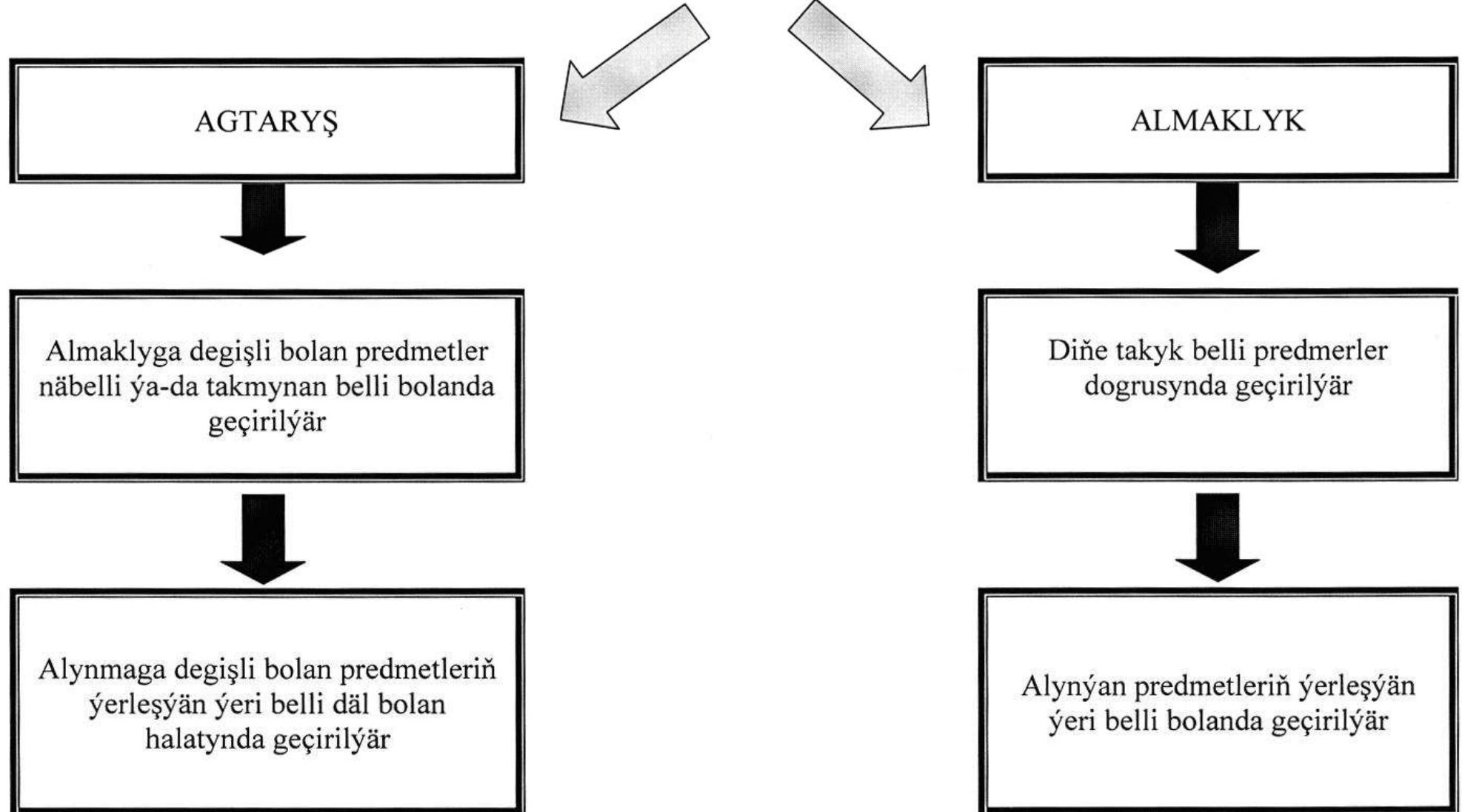
Agtaryş geçirmekligiň döwürleri

AGTARYŞYŇ USULY

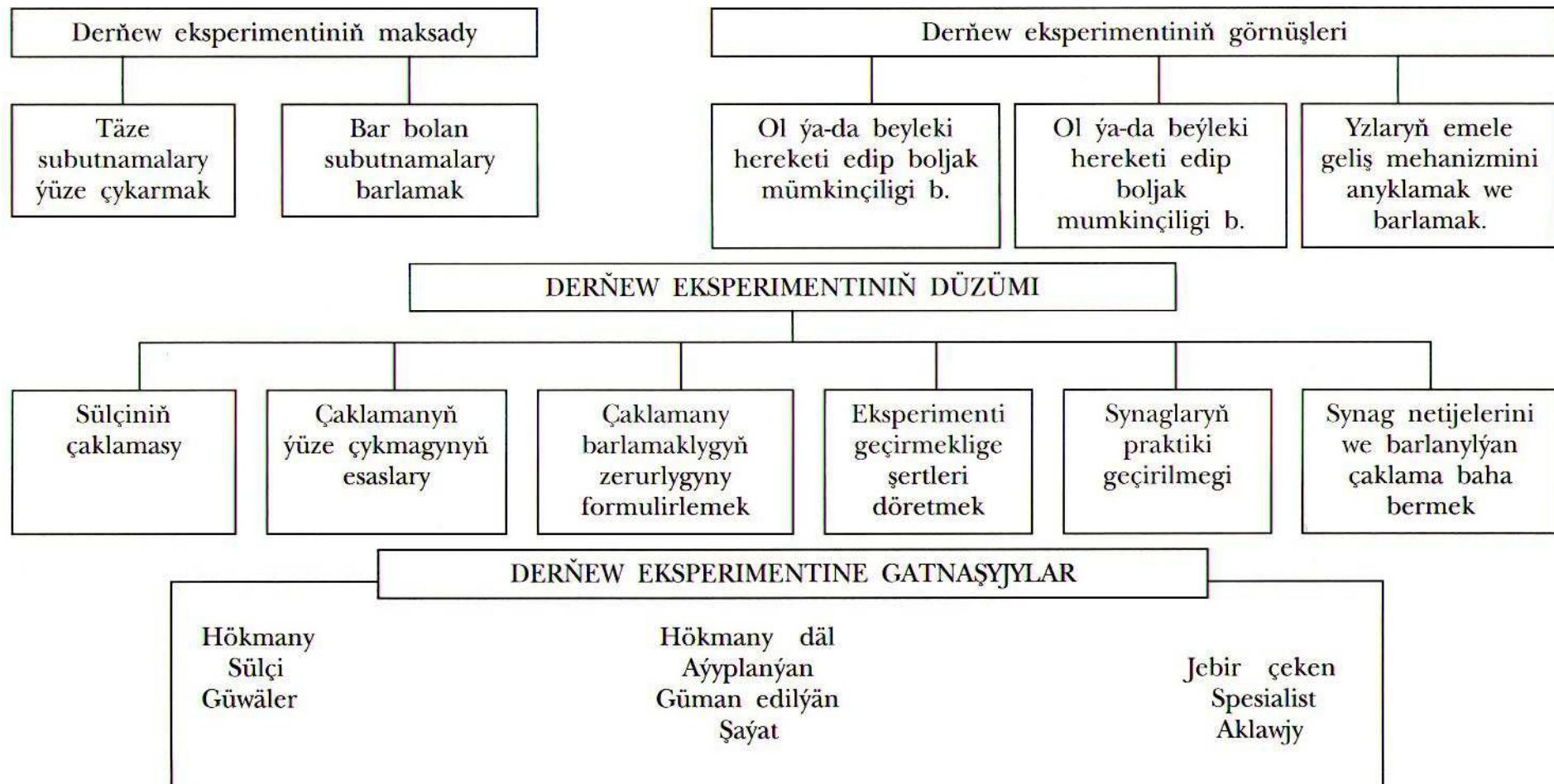

AGTARYŞYŇ ALMAKLYKDAN KRIMINALISTIKI TAPAWUDY

Tema 13. Derňew eksperimenty taktikasy

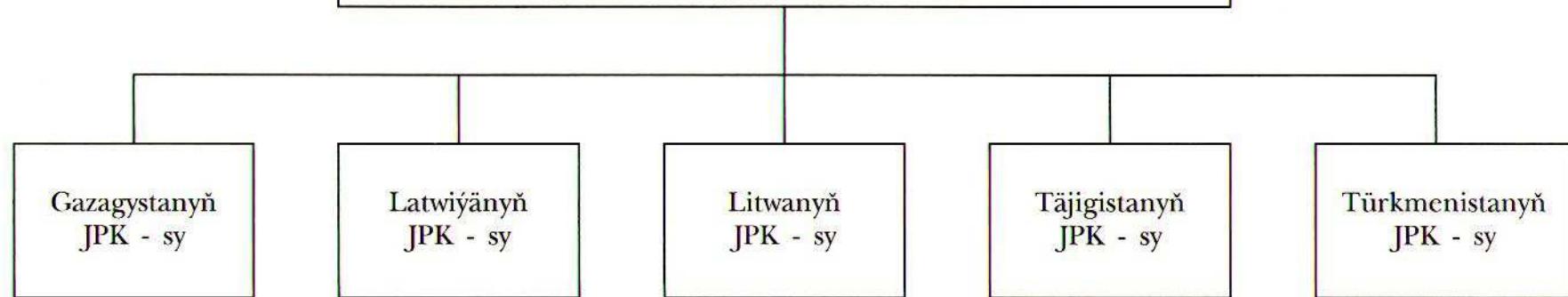
DERŇEW EKSPERIMENTI – munuň özi, jenaýat işi boýunça subut edilmeklige degişli ýagdaýlary barlamak üçin ýörite synaglary geçirmeklikden ybarat bolan prosessual hereketdir.

DERÑEW EKSPERIMENTINIŇ DÖWÜRLERI

TAÝARLAÝYŞ DÖWRI	İŞ DÖWRI	GUTARDYŞ DÖWRI
<ul style="list-style-type: none"> - Wezipeleri, synagyň mazmunyny, olary geçirmekligiň şertlerini kesgitlemek. - Spesialistleri çağyryp konsultasiýalary almak, ýörite edebiýatlary öwrenmek. - Güwäleri we beýlekileri saýlap almak. - Aýyplanýany gaýtadan sorag etmek. - Eksperimentiň gidişini we netijelerini bellemek üçin serişdeleri taýarlamak. - Eksperimenti geçirmekligiň planany düzme. - Jenaýat bolanyndan soň wakanyň bolan ýerindäki üýtgeşmeleri anyklamak. - Eksperimentiň şertleriniň wakanyň bolan wagtynyň şertleri bilen deňligini barlamak. - Eksperimente gatnaşyjylara görkezme bermek. - Eksperimentiň dowamynda synaglary geçirmekligiň rekвизitleri. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Synaglar eksperimentiň planyna laýyklykda geçirilýär. 2. Synaglary gaýtalamaklyk peýdaly. 3. Eger wagtyň ähmiyeti bolsa, onda eksperimenti gerekli wagtda geçirilmeli. 4. Zerur bolan halatynda eksperimentler birnäçe döwürde amala asyrylyar. 5. Eksperimenti geçirmeklige köp adamý çekmeli däl. 6. Eksperiment wakanyň bolan wagtyndaky şerte laýyklykda geçirilmeli. 7. Eksperiment geçirilende üýtgeýän we düzedip bolmajak şertler göz önünde tutulýar. 	<ul style="list-style-type: none"> 1. Protokoly düzme. - Synaglar nirede, haçan, nähili maksad üçin we kim tarapyndan geçirildi. <ul style="list-style-type: none"> - Yagdaý üýtgedildimi. - Synaga kimler gatnaşdy. - Synaglarda nähili predmetler ulanyldy. - Synagyň yzygiderliliği. - Her bir synagyň mazmuny we onuň netijeleri. 2. Fotosurata we kino düşürmek. - Synag başlamazyndan öň umumy ýagdaý surata düşürilýär. - Üýtgemeklik prosesi we onuň netiyeleri. <ul style="list-style-type: none"> - Her bir synagyň mazmuny. - Eksperimentiň geçirilen ýeriniň shemalaýyn planyny çyzmak.

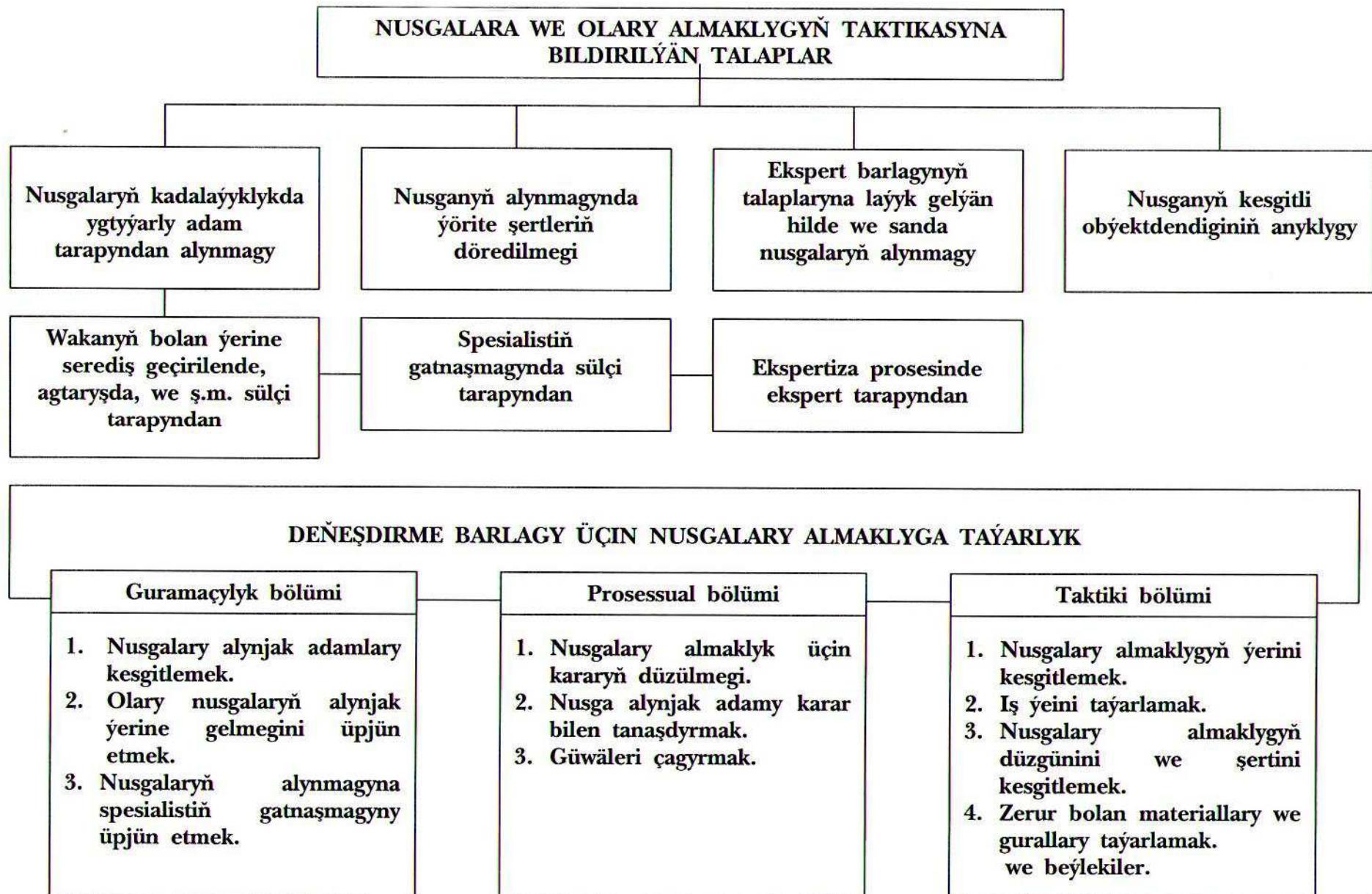
Görkezmekleri ýerinde barlamaklygy we anyklamaklygy
düzgünleşdirýän döwletleriň JPK-leri.

Görkezmeleri ýerinde barlamaklygyň we
anyklamaklygyň maksatlary

Tema-14. Seljerişi geçirmegiň taktikasy.

DEÑEŞDIRME BARLAGY ÜÇIN NUSGALARYŇ ZAT SUBUTNAMLARDAN TAPAWUDY

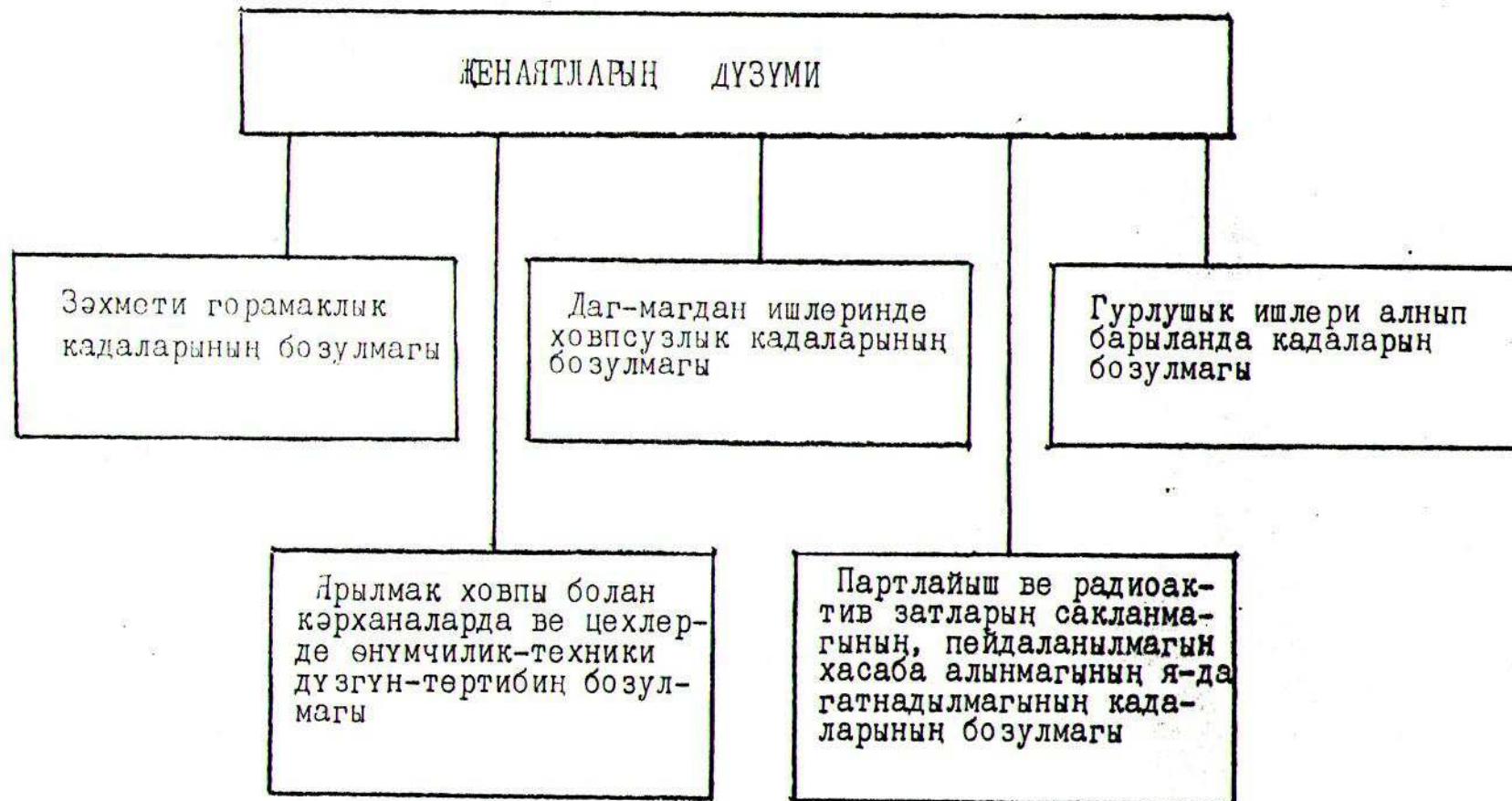
Deňeşdirmeye barlagynyň nusgalary

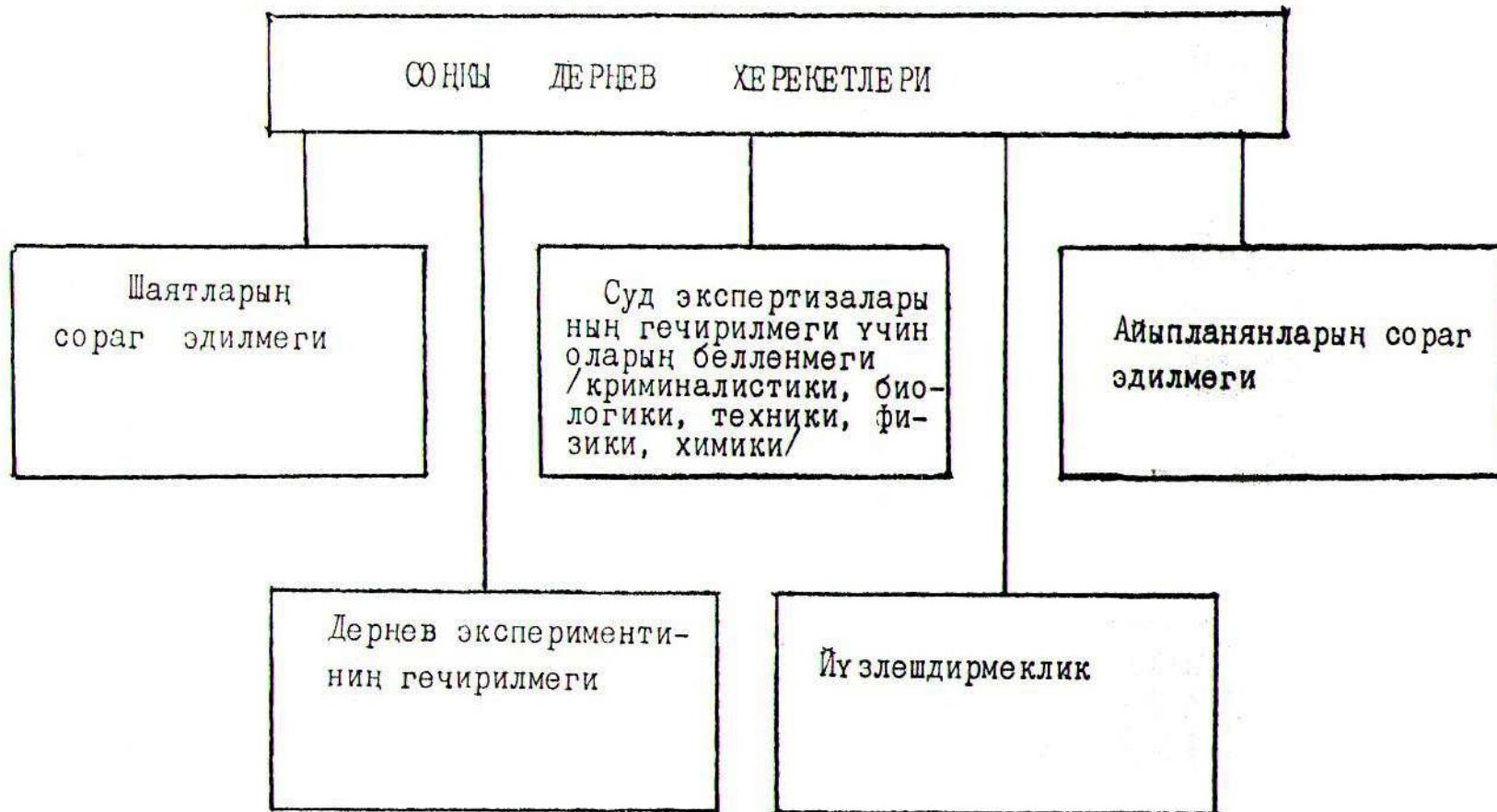
1. Deňeşdirmeye barlagynyň nusgalary jenaýat bilen diňe deňeşdirilýän obýektleri boýunça baglydyrlar.
2. Nusgalary çalşyp bolýar, olar adatça dürlü sanda alnyp bilner.
3. Nusgalary almaklygyň zerurlygy sülçi ýa-da sud tarapyndan kesgitlenilýär.
4. Deňeşdirmeye barlagynyň nusgalary elmydama zat subutnamalary bilen deňeşdirilýärler.

Zat subutnamalary

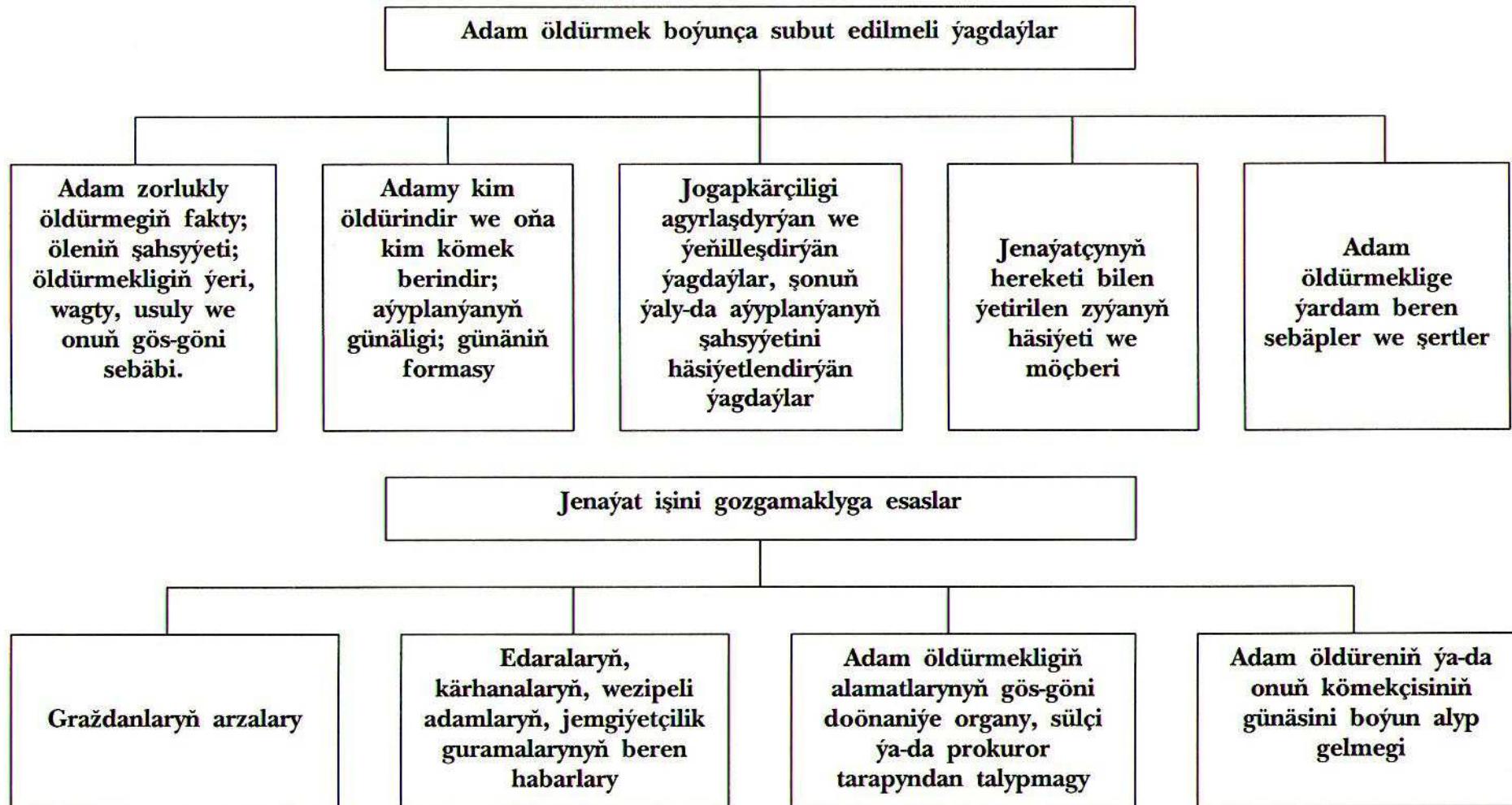
1. Zat subutnamalary jenaýaty tayárlamak, ýerine ýetirmek we gizlemek bilen obýektiw baglanyşyklydyr.
2. Zat subutnamalaryny çalşyp bolmaýar.
3. Zat subutnamalarynyň döremek prosesi sülçä we suda bagly däldir.
4. Zat subutnamalary barlananda beýleki zat subutnamalary bilen hemise deňeşdirilmeyär.

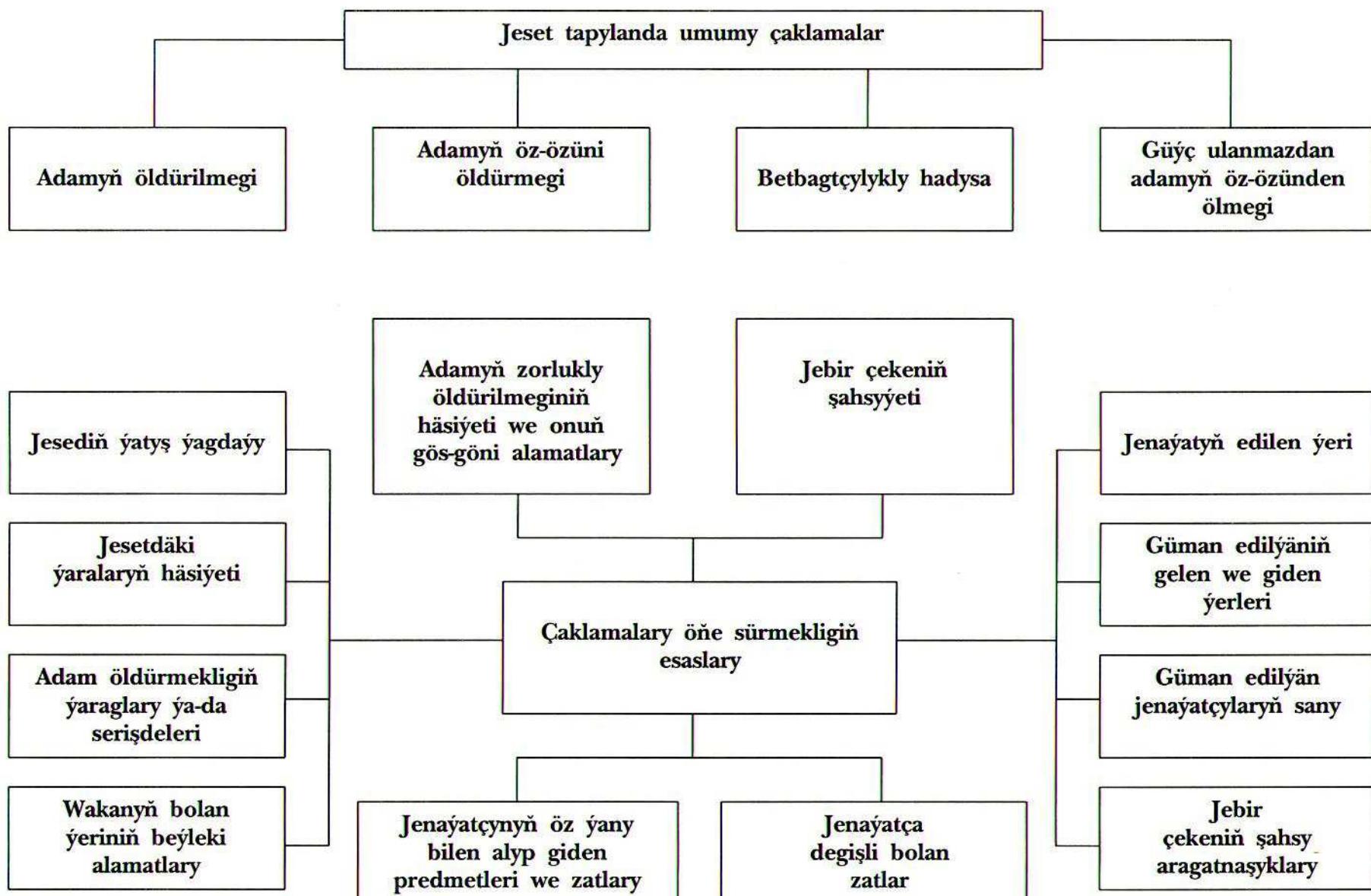
Tema-15 Jenaýatlary derňemegiň metodikasynyň umumy düzgünleri.

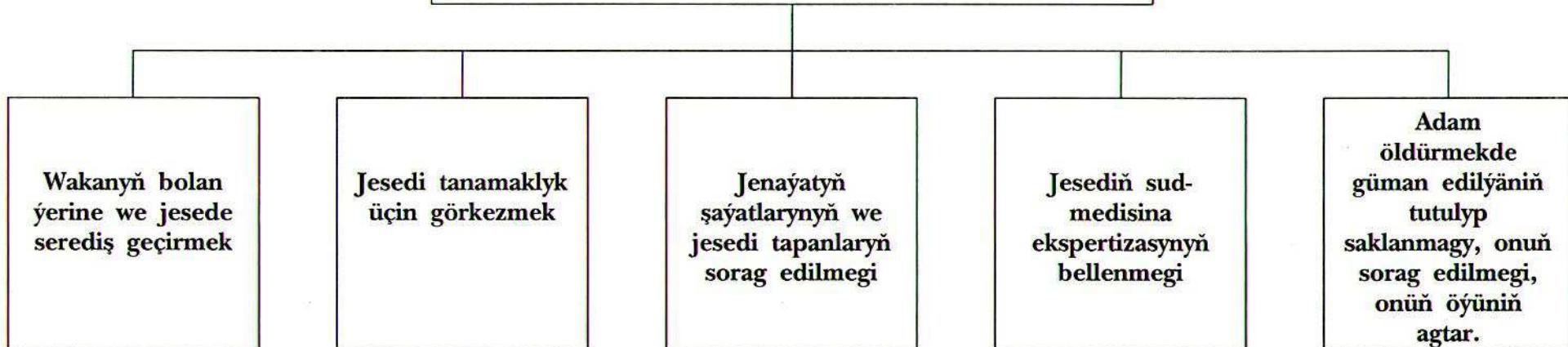

Tema- 16 Adam öldürilmegini derňemek.

BAŞLANGYÇ DERNEW HEREKETLERİ

JESEDE SEREDIŞ GEÇİRILENDE ÇÖZÜLMELİ SORAGLAR

ЖЕНАЛТ ИШИНИ ГОЗГАМАКЛЫГА ЭСАСЛАР

Гражданларың
арзалары үз хат-
лары

Жемгүетчилик
гурамаларының
хабарлары

Везипели
адамларың
хабарлары

Сулчи, прокурор,
суд тарапындан
женаятың аламат-
ларының гөс-гөни
тапылмагы

БАШЛАНГЫЧ ДЕРНЕВ ХЕРЕКЕТЛЕРИ

Ваканың болан ерине
середиш гечирмек

Суд-медицина
экспертизасыны бел-
лемек

Жебир чекөнлери,
шаятлары сораг этмек

Зәхмети горамаклык
калаларының ерине ети-
рилишине жоғап берійән
адамларың сораг әдилм.

Документлере середиш
гечирмек үз олары алмак

JESEDIŇ SUD – MEDISINA EKSPERTIZASY ŞU SORAGLARY ÇÖZÝÄR

Ölumiň sebäbi näme

Jebir çeken oňa
şikes ýetirelende nähili ýagdaýda
bolupdyr

Jesetde goranmaklygы
ýa-da göreşi häsiyetlendirýän yzlar
barmy

Ölüm haçan bolupdyr

Jesediň ýatyşy üýtgedilipmi

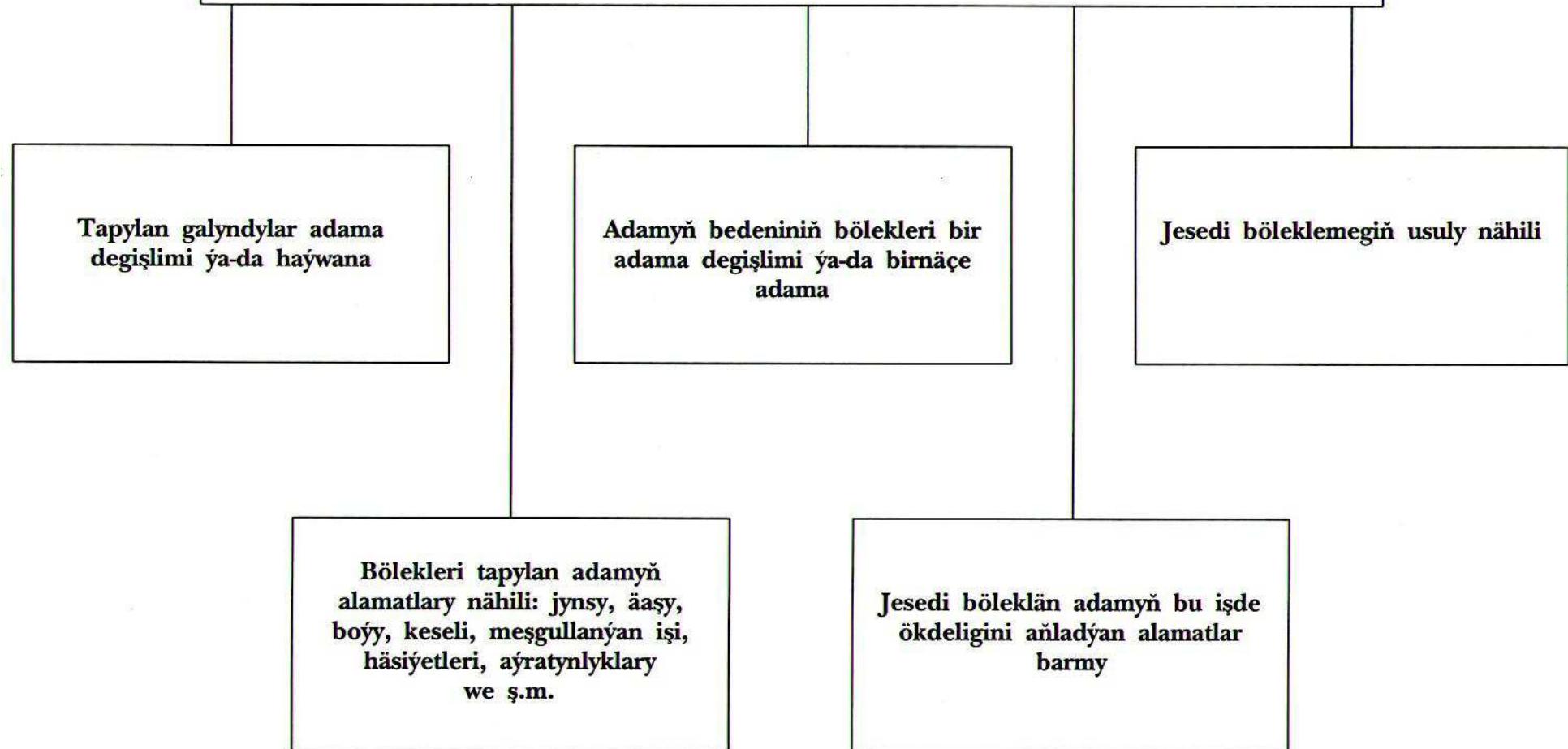
Jebir çekenin ganynyň
toparlaýyn degişliliği we görnüşi
nähili

Jesetde nähili şikesler bar, olaryň
häsiyeti ýerleşishi, döremeginiň
mehanizmi, şikesler ýaragyň
nähiligörnüşi bilen ýetirilipdir
we ş.m.

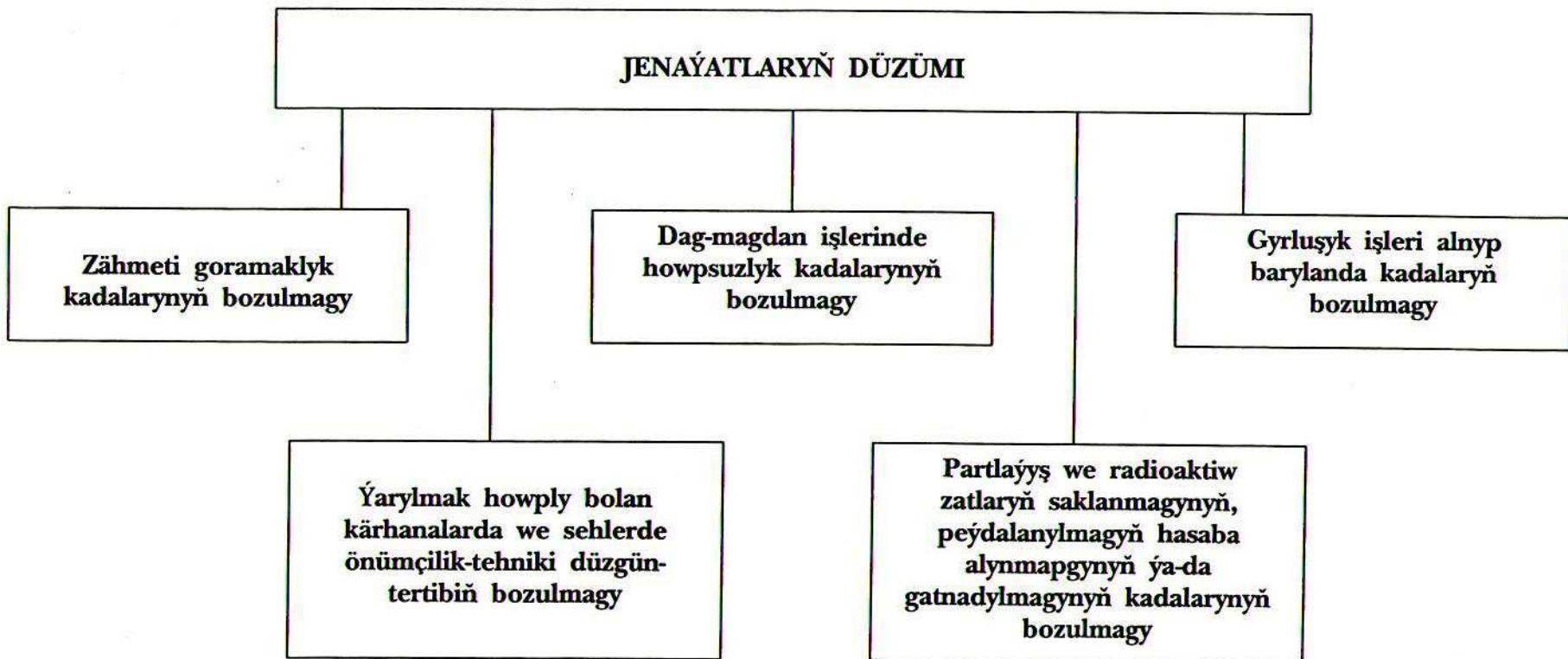
Ölüm şikesden soň derrew bolupmy,
jebir çeken oňa şikes ýetirilende
hereket edip bilyärdimi

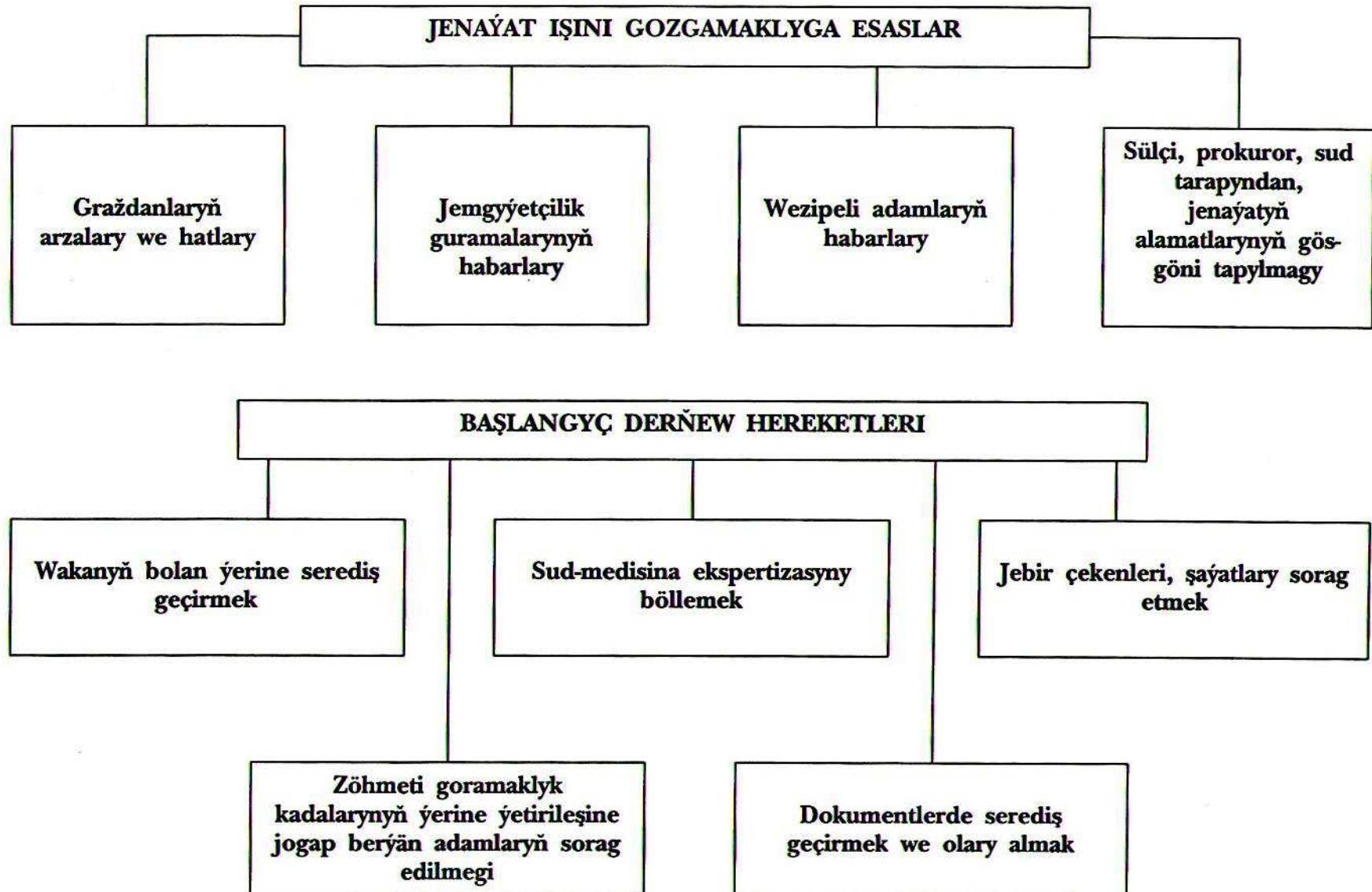
Jebir çeken
ölmezinden öň alkagoly
ulanypdyrmy

BÖLEKLENEN JESEDIŇ SUD – MEDISINA EKSPERTIZASYNDA GÖŞMAÇA SORAGLARYŇ SANAWY

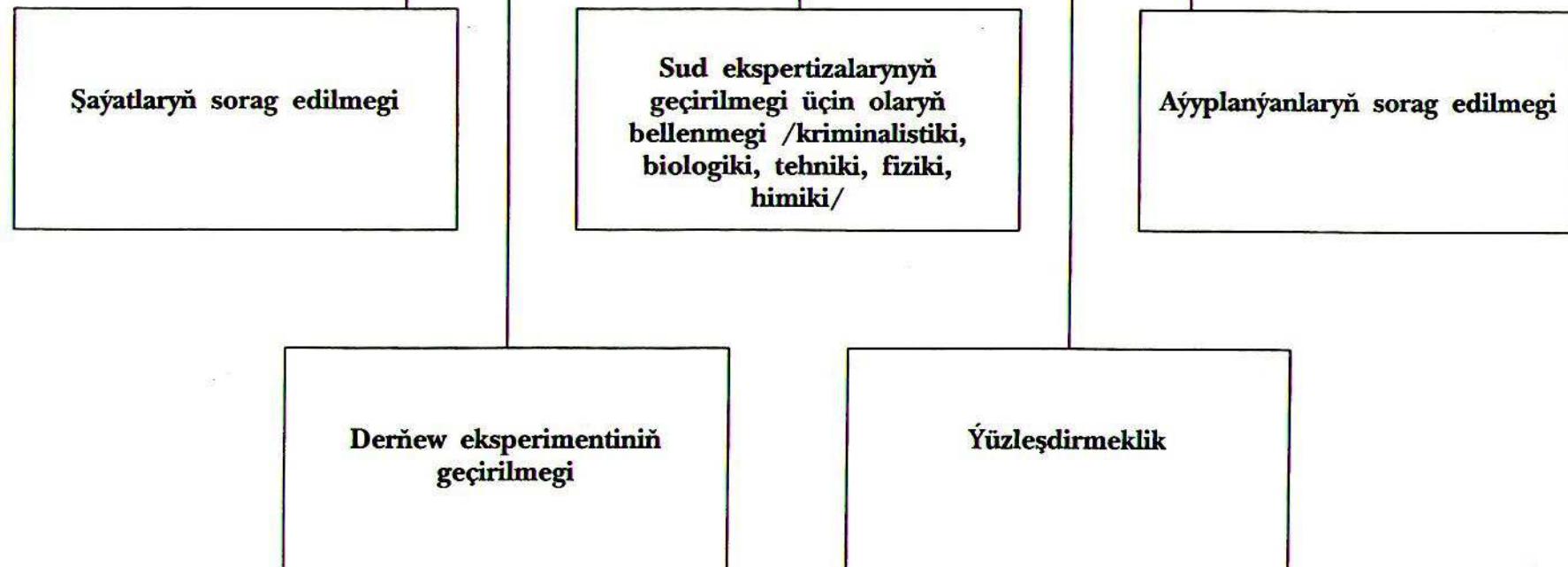

Tema-17. Zähmetiň howpsuzlyk kadalaryny jenaýatçylykly bozulmalaryny derňemek.

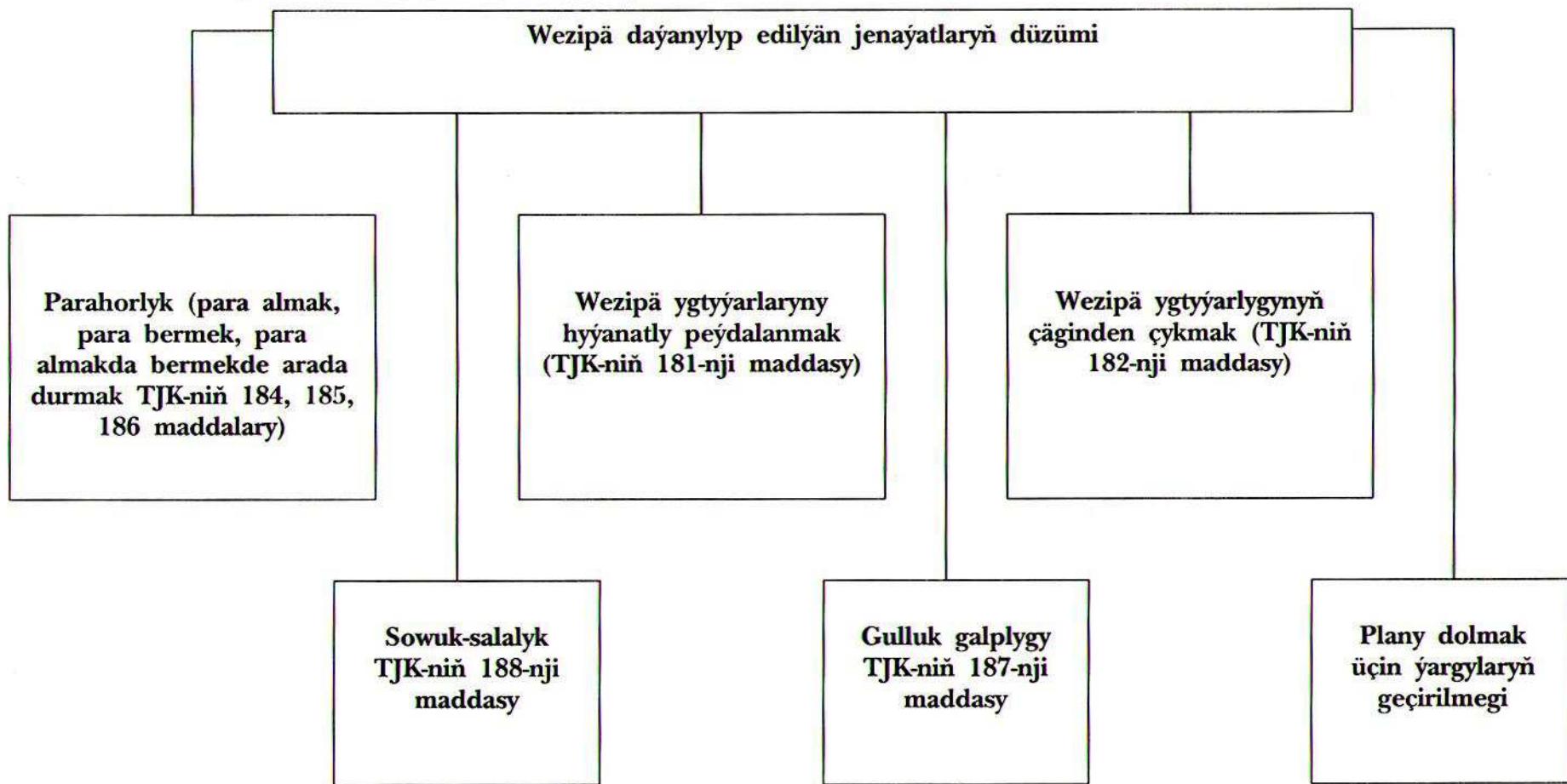

SOŇKY DERŇEW HEREKETLERİ

Tema 18. Wezipä daýanylyp edilýän jenaýatlary derňemek.

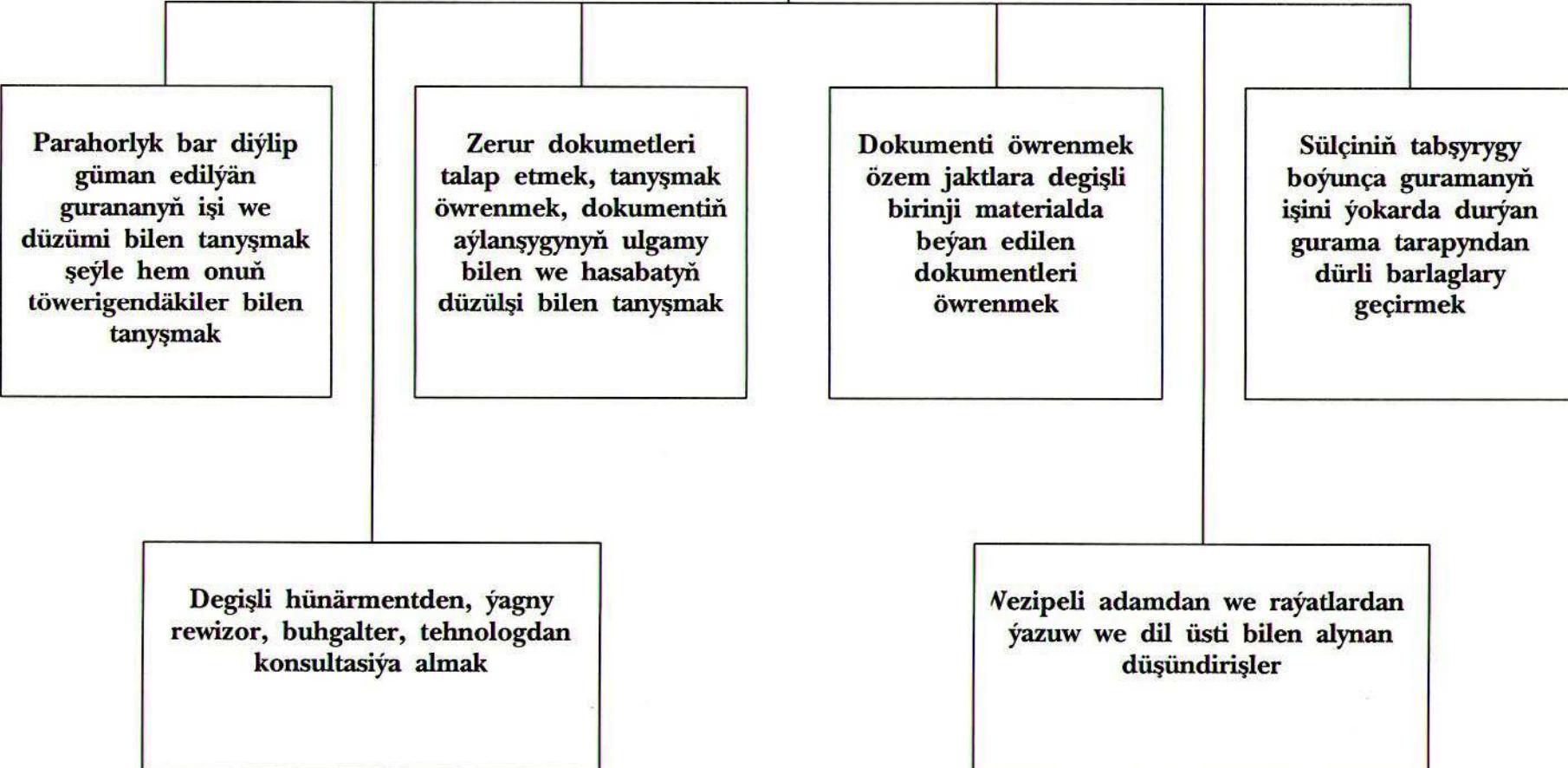
Düzung bolşy ýaly
parahorlyk şaýatsyz
amala aşyrylýar

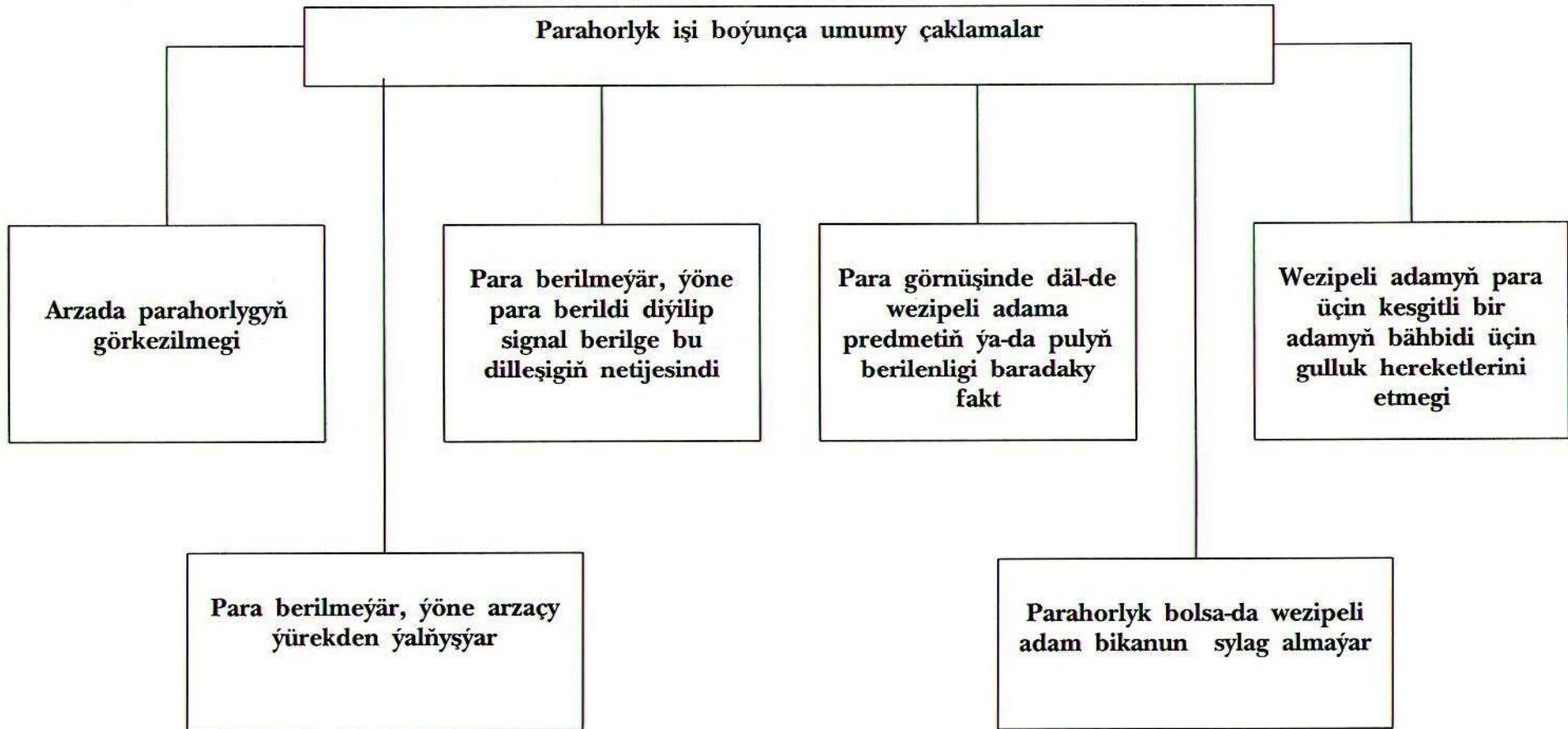
Para seýrek bolmadyk
ýagdaýda kanuny iş üçin
hem alynýar

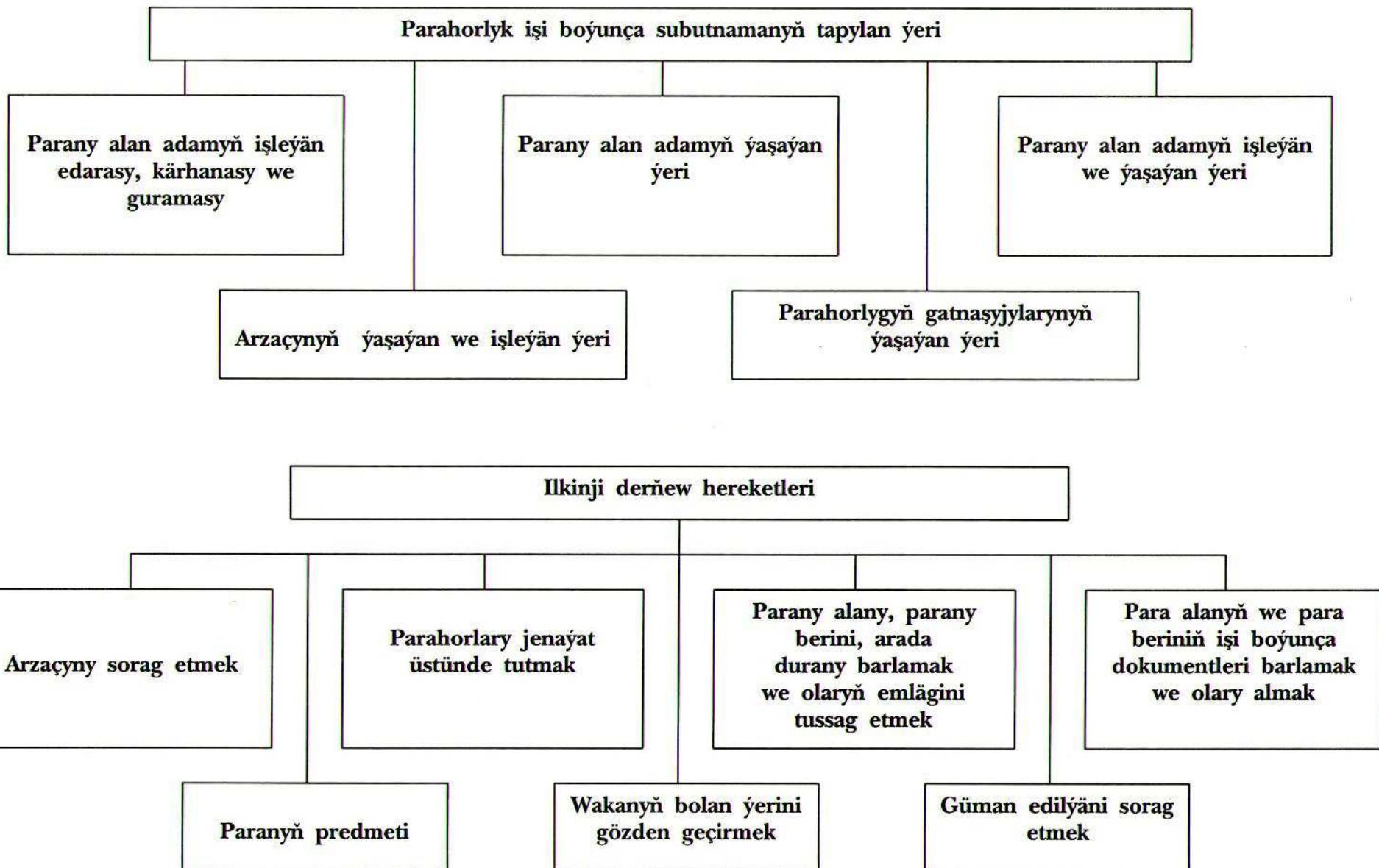
Parahorlyk işi
derňelende beýlekilere
garanynda subutnama az
bolýar

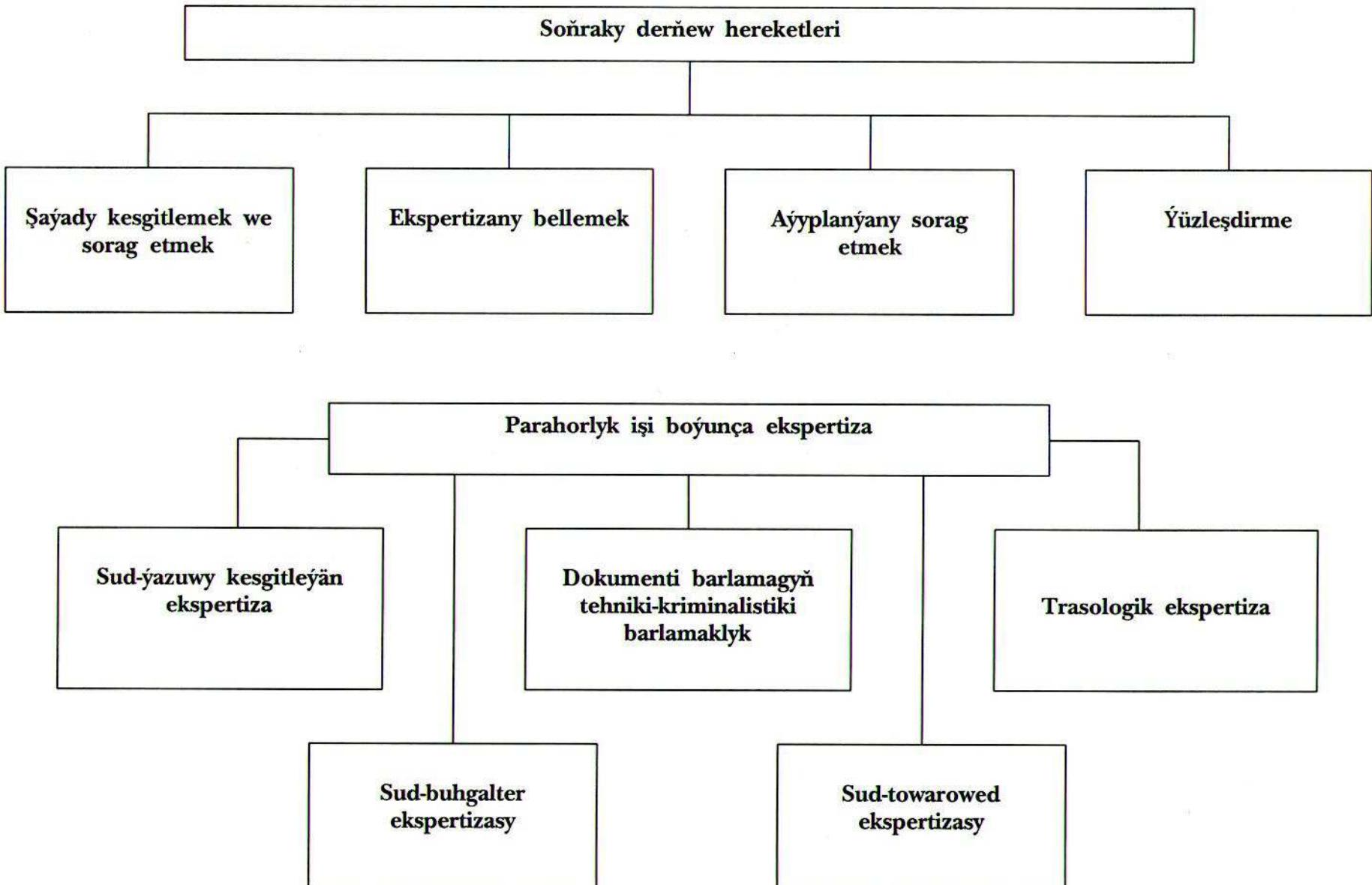
Köp ýagdaýda
parahorlyk döwlet ýa-da
jemgyyetçilik emláklerine
ogurlamak bilen bagly

Parahorlyk baradaky materiallary deslapky barmagyň usullary

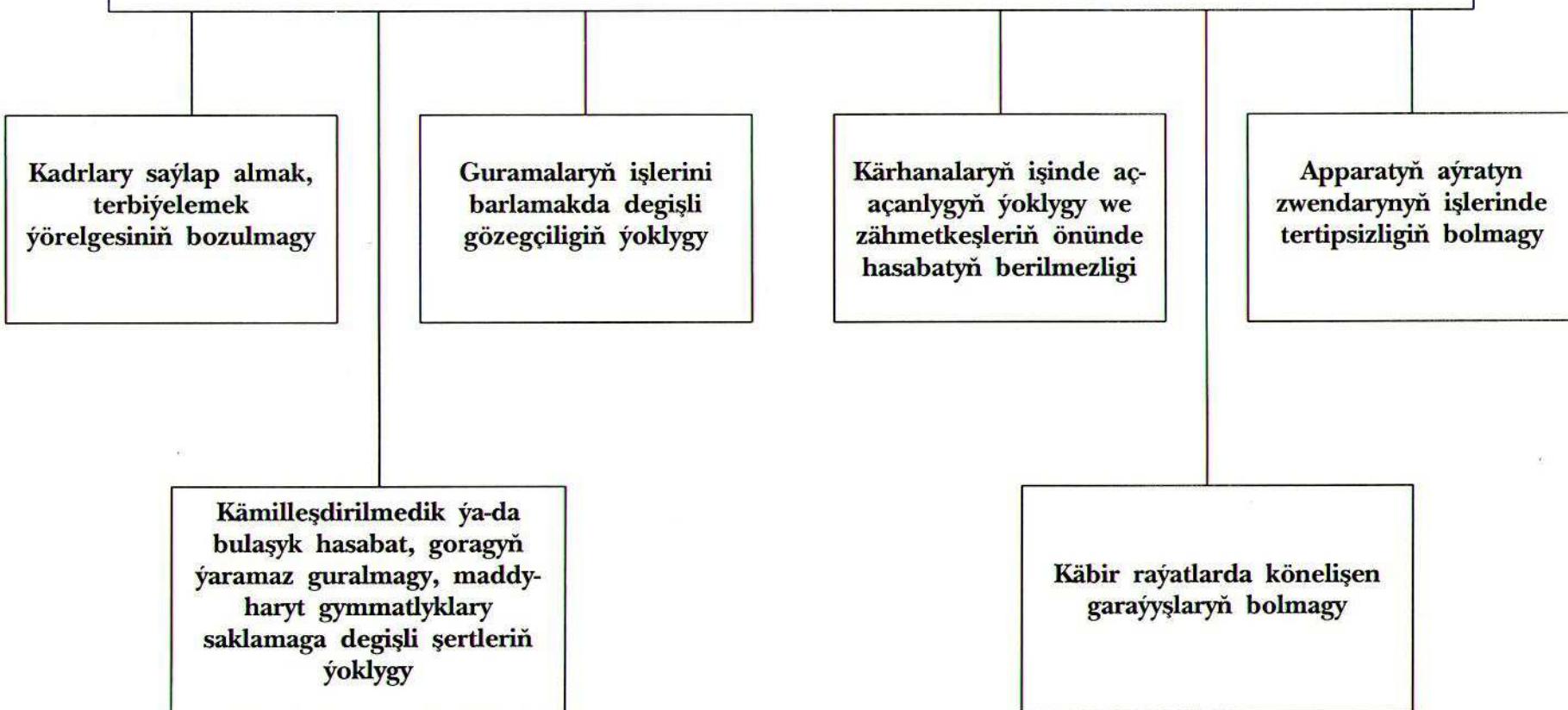

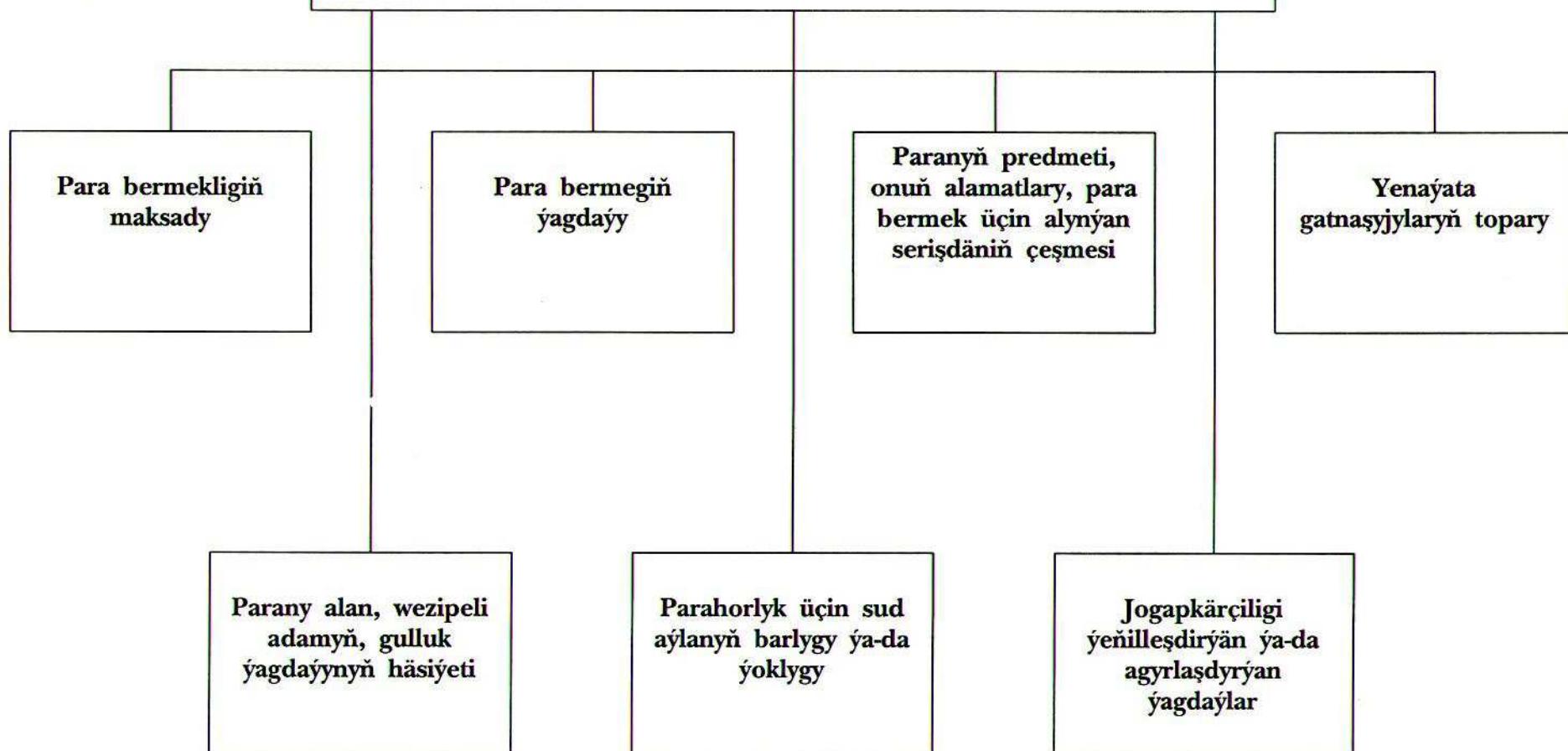

Parahorçylygy etmäge kömek edýän ýagdaýlar

Parahorlyk işine degişli bolan ýagdaýlary subut etmek.

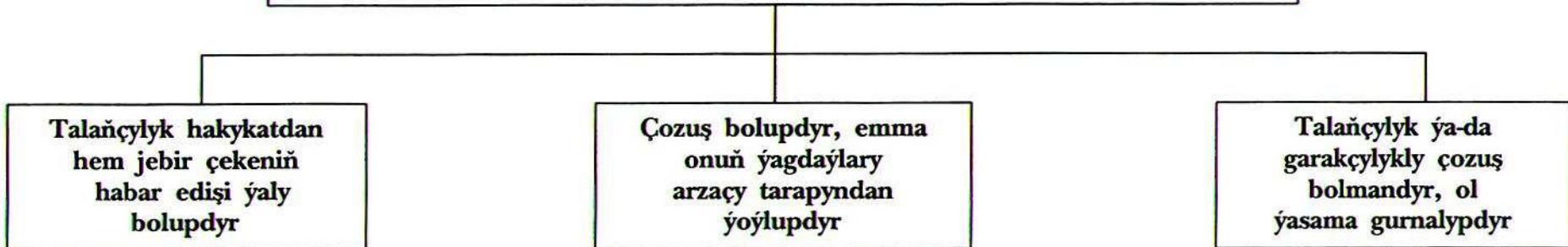

Tema-19. Ogurlyklary, talańcylyklary we garakçylykly çözüslary derňemek

Subut edilmeklige degişli ýagdaýlar

Talańcylyklar we garakçylyklar derňelende umumy çaklamalar

Talańcylyklary we garakçylykly cozuşlary derňemekligiň
aýratynlyklary

Jebir çekende hemiše cozuşa gatnaşan adamlar
barada maglumatlar bar

Jenaýatçylar, adatça, talańcylyklary we garakçylykly
cozuşlary birmenžeş usulda edýärler

B A Ş L A N G Y Ç

D E R Ñ E W

H E R E K E T L E R I

Jebir çekeniň we şayatlaryň
soragy

Soragda anyklanylýar:

1. Cozuşyň ýagdaýlary.
2. Jenaýatçylaryň alamatlary.
3. Alnan emlägiň alamatlary.

Wakanyň bolan ýeriniň gözden
geçirilişi

Gözden geçirmekligiň wezipeleri:

1. Jenaýaty etmekligiň ýagdaýyny öwrenmek.
2. Yzlaryň we beýleki zat subutnamalaryň ýüze çykarylmagy, bellenmegi we alynmagy.

Sud-medisina ekspertizasyny
bellemek

Ekspertiza şu soraglary çözýär:

- Ten şikesleriniň häsiýeti we derejesiü
- Ten şikeslerini ýetirmekligiň wagty.
- Şikesleri ýetiren ýaragyn häsiýeti.
- Jebir çekeniň zähmete ukypllygyny ýitirmekliginiň derejesi.
- Jebir çeken özüne şikesleri ýetürip bilermi

SOŃKY DERÑEW HEREKETLERİ

BEÝLEKI SUD EKSPERTIZALARY

JAÝLARDAN OGURLYK ETMEKLIGIŇ USULLARY

Gapylary
döwmek

Gulplary
açmak ýa-da
döwmek

Aýnalary
döwmek

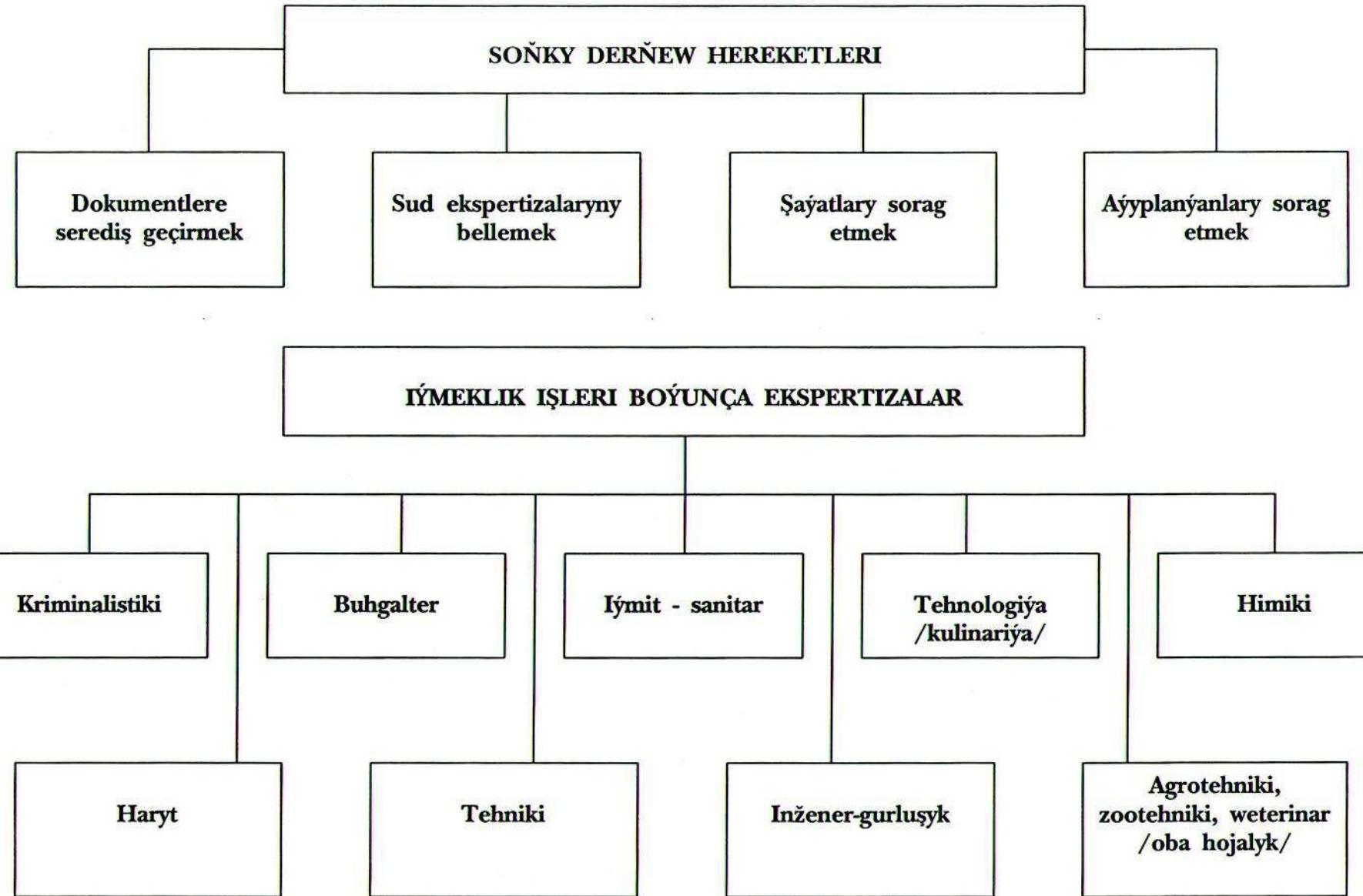
Patology,
diwary, poly
döwmek

Jaýyň üstüniň,
tüsse çykýan
ýollarynyň
sökülmegi

Jaýyň aşagyny
gazmak ýa-da
podwaldan
geçmek

Derňew prosesinde subut edilmeklige degişli
ýagdaýlar

- Haýsy hem bolsa bir emlägiň gizlinlik bilen äkidilmegi bolupmy.
- Ogurlanan emlák kime degişli. /döwlet, jemgyétçilik ýa-da graždanlaryň/
- Ogurlygyň bolan ýeri, wagty, usuly, sunda ulanylan tehniki serişdeler.
- Náme ogurlanypdyr. /ady, alamatlary, sany we bahasy/
- Kim ogurlapdyr, jenaýaty etmekligiň maksady we delili aýyplanýanyň günüşi
- Eger ougrlyk adamlaryň topary tarapyndan edilen bolsa, oňda ol adamlar kimler, şol toparda önünden dilleşik bolupmy, olaryň hersiniň ýerine ýetiren işi we günäliginiň derejesi.
- Ogurlanan emlák nirä we kime satylypdyr ýa-da ýerleşdirilipdir.
- Aýyplanýanyň jogapkärçiliginiň derejesine we häsiyetine tásir edýän ýagdaýlar, aýyplanýany häsiyetlendiriyän beýleki ýagdaýlar, şonuň ýaly-da, ol ogurlygy gaýtadan edipmi ýa-da ýok.
- Jenaýatçy aýratyn howply residiwistmi.
- Jenýat zerarly ýetirilen zyýanyň möçberi.
- Jenaýaty amala aşyrmagá ýardam beren ýagdaýlar.
we ş.m.

IÝMEKLIGE ÝARDAM BEREN SERTLER

Guramaçylyk – hojalyk

1. Kadrlaryň nädogry alynmagy, goýulmagy, terbiýelenmegi, esasan hem, maddy jogapkärçiliği bolan adamalry.
2. Maddy gymatlyklary hasaba almaklygyň, saklamaklygyň, kabul etmekligiň, goýbermekligiň we daşamaklygyň kadalarynyň bozulmagy.
3. Goragyň, rugsatly geçmek sistemasynyň nädogry guralышы.
4. Gözegçilik-derňew sistemasynyň ýagdaýynyň kanagatlanarsyzlygy.
5. Önümçilik we söwda kärhanalarynyň ýolbaşylary tarapyndan gözegçiliřin ýeteriksizligi.
we ş.m.

Önümçilik

1. Hasaba alynmadık önümi öndürmeklige mümkünçilik berýän tehnologiki düzgündäki ýetmezçilikler ýa-da tehnologiki prosesisiň dürli döwürlerinde, yerlerinde gözegçiliği ýoklugu.
2. Adaty çýkdajylaryň normalaryny ulatmak.
3. Önumiň hilini kesgitleyän adamlaryň işine gözegçiliği bolmazlygy.
we ş.m.

Iýmeklige ýardam berýän sebäpleri we şartları ýok etmeklik boýunça çäreler

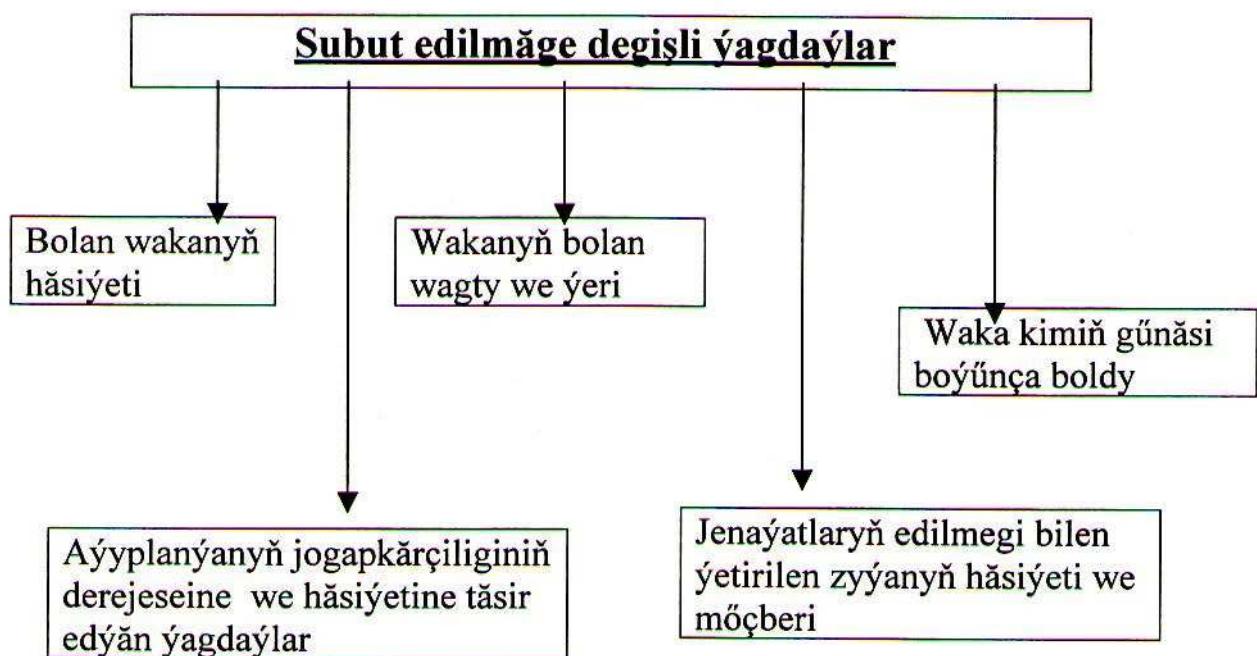
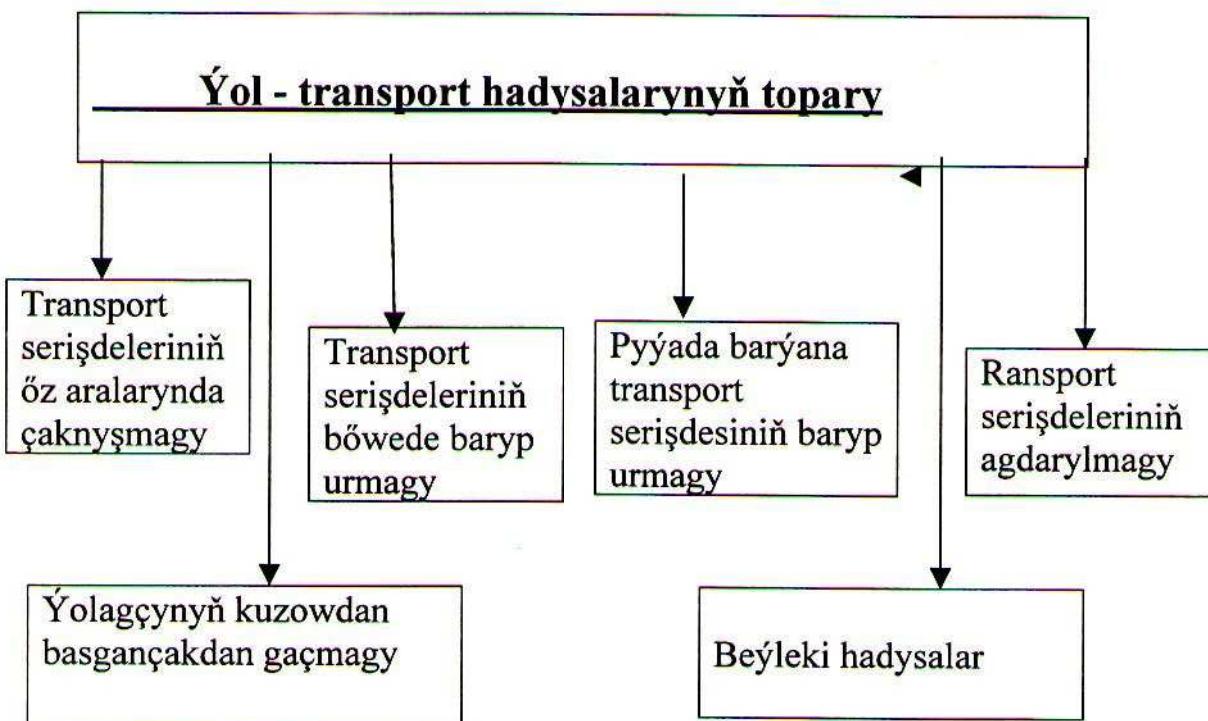
Hukuk goraýy organlaryň tekliýnamasy

Häkimleri we beýleki organlary habarly etmek

Sülçiniň profilaktika we terbiyeçilik işine gatnaşmagy

Tayarlanylýan iýmekligiň önünü almak

Tema-20. Ýol hereketiniň howpsuzlyk jenaýatçylyk bozulmalaryny derňemek

Ýol transport hadysalary derňelende ilki başky derňew hereketleri

Hadysanyň bolan ýerini,transport serişdesini,jedelli gözden geçirmek

Sürűjiniň sorag edilmegi

Jebir çekenn sorag edilmegi

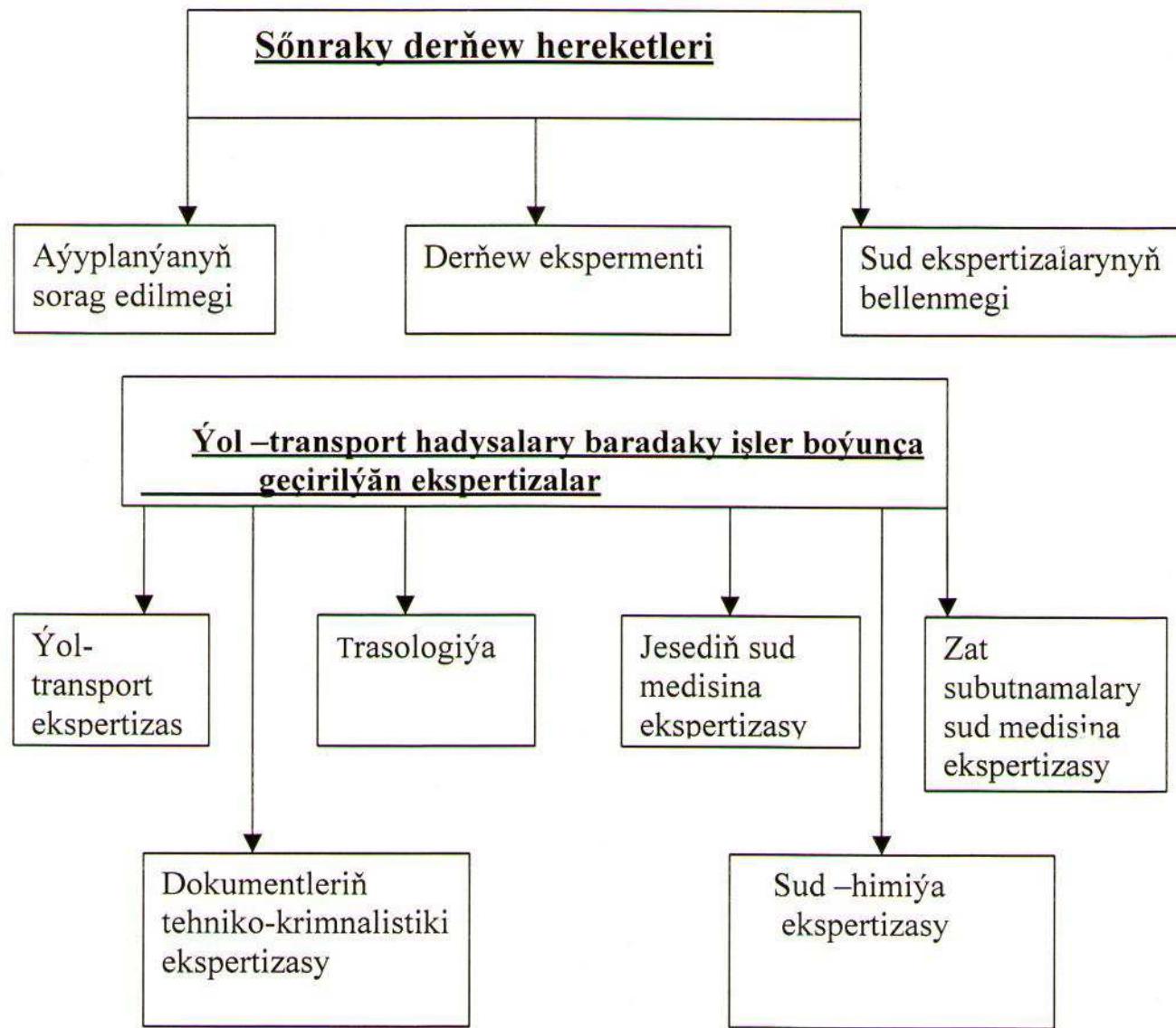
Sürűjiniň yüzleşdirilmegi

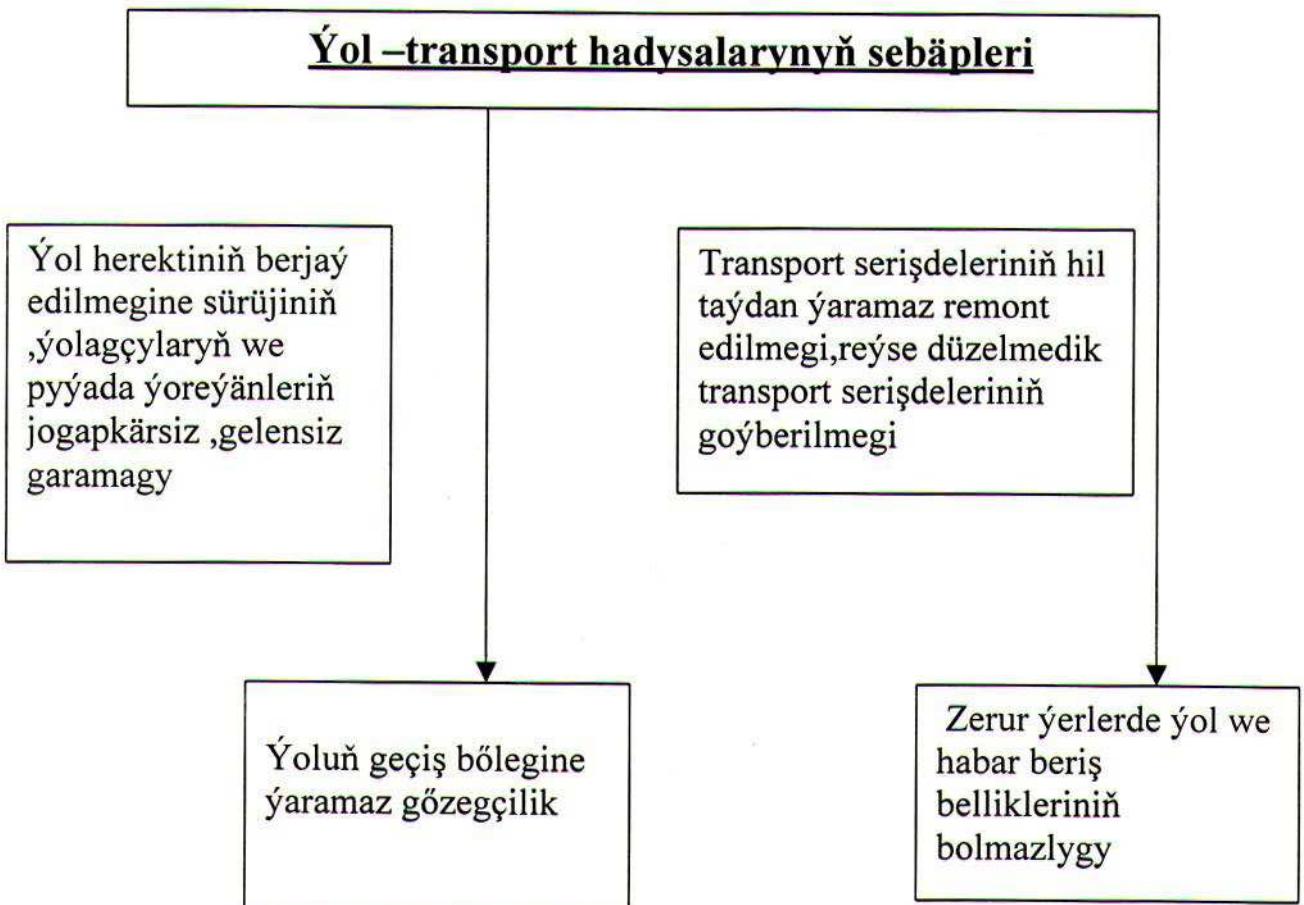
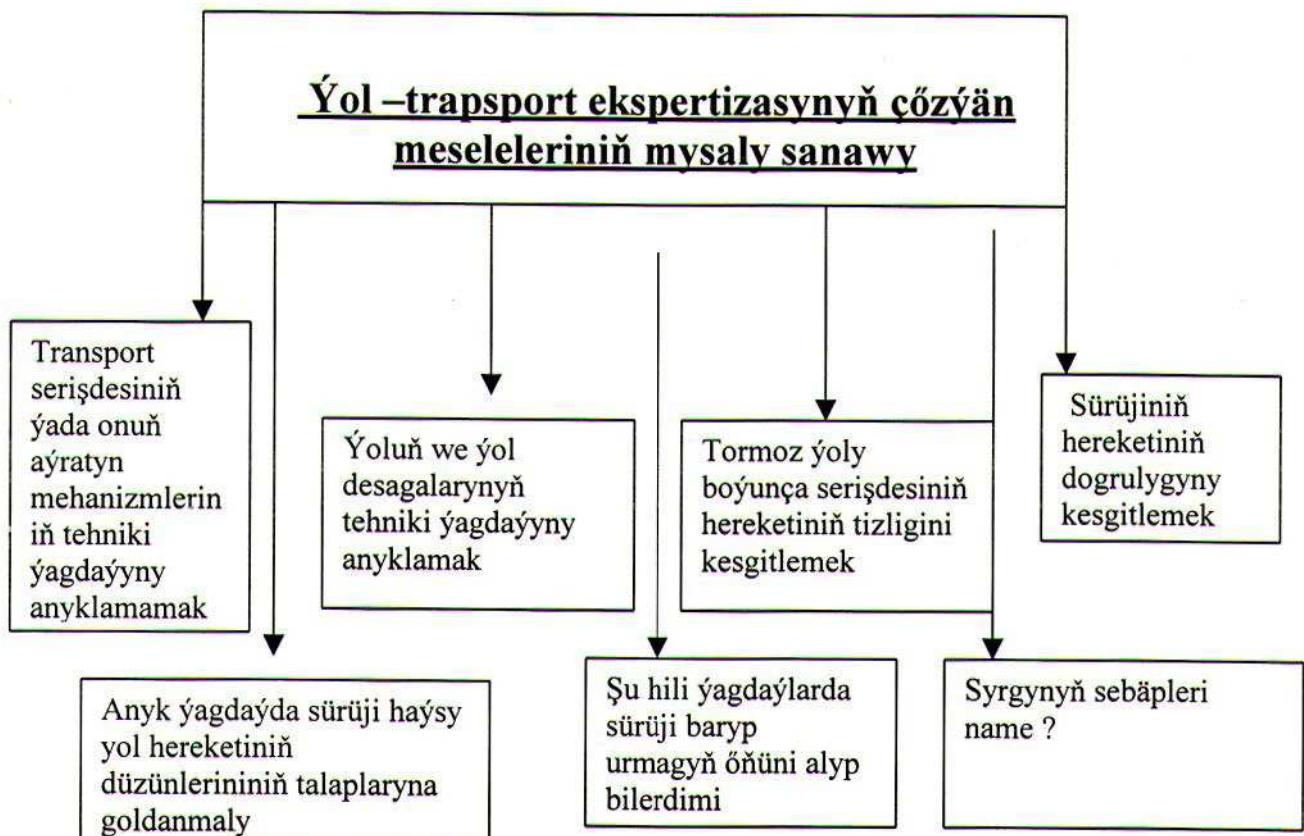
Şayatlary sorag etmek

Hadysanyň bolan ýeri gözden geçirilende anyklanylmalý ýagdaýlar

- Pyýada barýana çaknyşmagyň ýa-da transport serişdeleriniň çaknyşmagy bolup geçen ýol ýa-da köçe;
- Ýoluň häsíyetnamasy (köçe,ýol,tramway ýoly)onuň yerleşen ýeri(öýler,zaborlar,ekilen ýerler) we hereketiň häsíyetnamasy (bir taraplaýyn,iki taraplaýyn);
- Ýol bellilik signallarynyň ,howpsuzlyk çyzyklarynyň we ýolagçy transport duralgalarynyň bolmagy;
- Adam pidalary barmy,kim heläkçilik çekipdir;
- Hadysanyň bolmagyna haýsy transport serişdeleri degişli we hadysa bolandan soň olaryň ýagdaýy;
- Hadysanyň bolmagyna náme ýardam edipdir;
- Egerde-de transport serişdesi gizlenen bolsa onuň hadysadan öň we soň giden ugry;

- Waka bolmazdan öň transport serişdesiniň takmynan tizligi;
- Sürűji ýol we transport serişdeleriniň düzgünleriniň bozulmagyna ýol beripdir.
- Ol hadysanyň bolmazlygy üçin nähili çäreleri görüpdir;
- Hadysa nähili bolup geçipdir (baryp urmagy,çaknyşmagy we ş.m).
- Geçiş böleginde ,ony gurşap alan predmetlerde,transport serişdelerinde we jebir çekende nähili yzlar galypdyr;
- Şol transport serişdesinde nähili ýük geçirilýärdi.
- Rasport serişdelerine we wakanyň bolan ýerindäki beýleki obýektlere nähili zyýan ýetirilipdir;

Tema 21. Ýangynyň howpsuzlyk kadalarynyň bozulmalaryny derňemek

Subut edilmäge degişli ýagdaýlar

1. Aýyplanýanyň jogapkärçiliginiň häsiýetine we derejesine täsir edýän ýagdaýlar;
2. Düzgün bozulmalaryň dürlüligi;
3. Halk hojalygyna we adamlaryň saglygyna uly möçberde zyýanyň ýetirilmegi;
4. Ýangynyň döremeginiň öňüni alyp bomaýarmy;
5. Ýangyn netijesinde ýetirilen zyýanyň möçberi;
6. Jenaýatyň bolmagyna ýardam eden sebäpler we şertler.

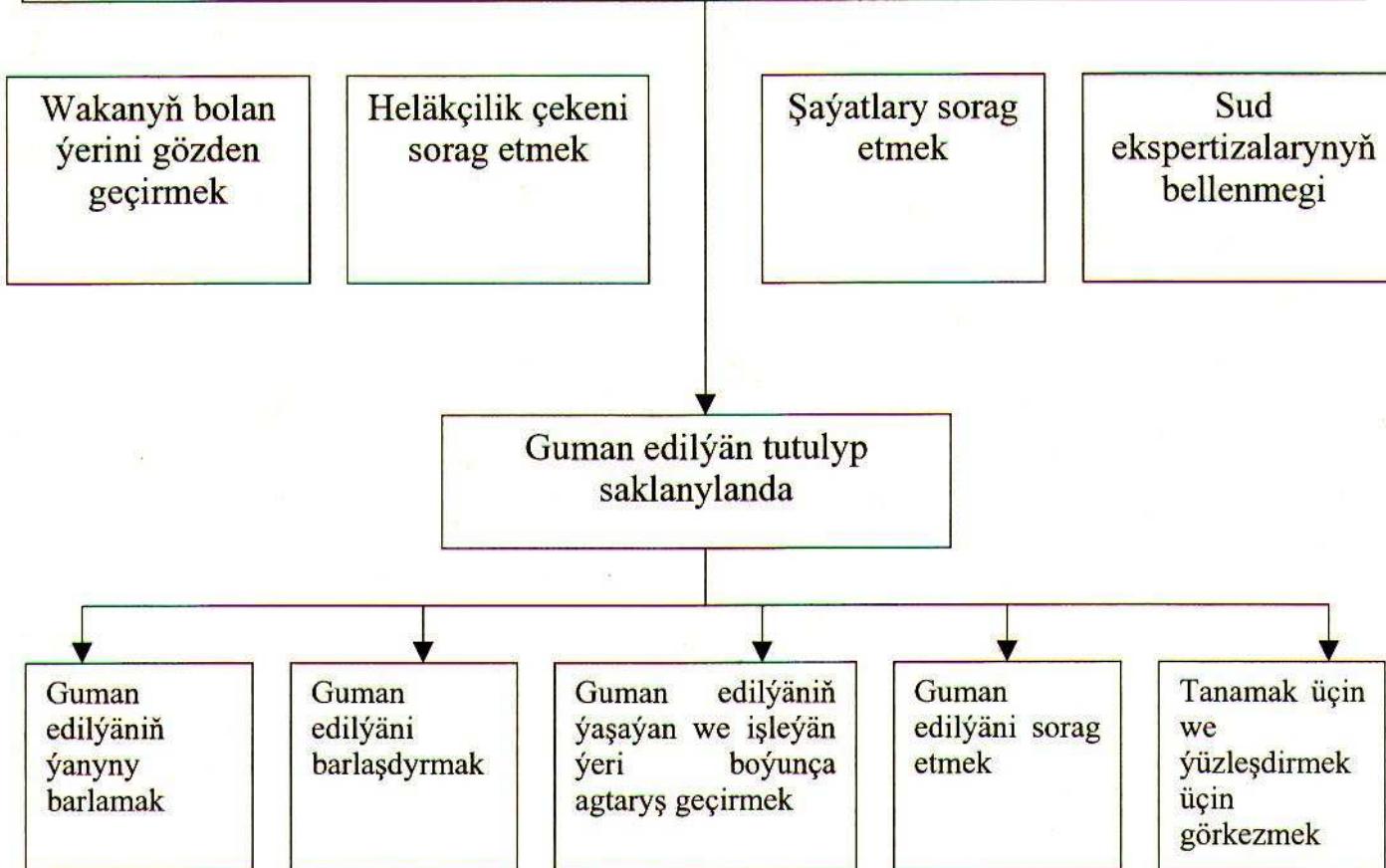
Ýangyn baradaky işler
derňelende

1. Ýangyn nähili usul bilen edilipdir.
2. Ýangyn üçin nähili serişdeler ulanylypdyr.
3. Ýangyn haýsy obýektleri ýada emlákleri ýok etmek üçin gönükdirlipdir.
4. Kim ýangyny edipdir;
5. Ýangyny döredeniň ýanynda gatnaşyjylary barmy we olaryň roly nähili;
6. Jenaýatyň edilmeginiň dellileri we maksatlary : ýangyndan öň başga hiç-hili jenaýat edilipmi ?

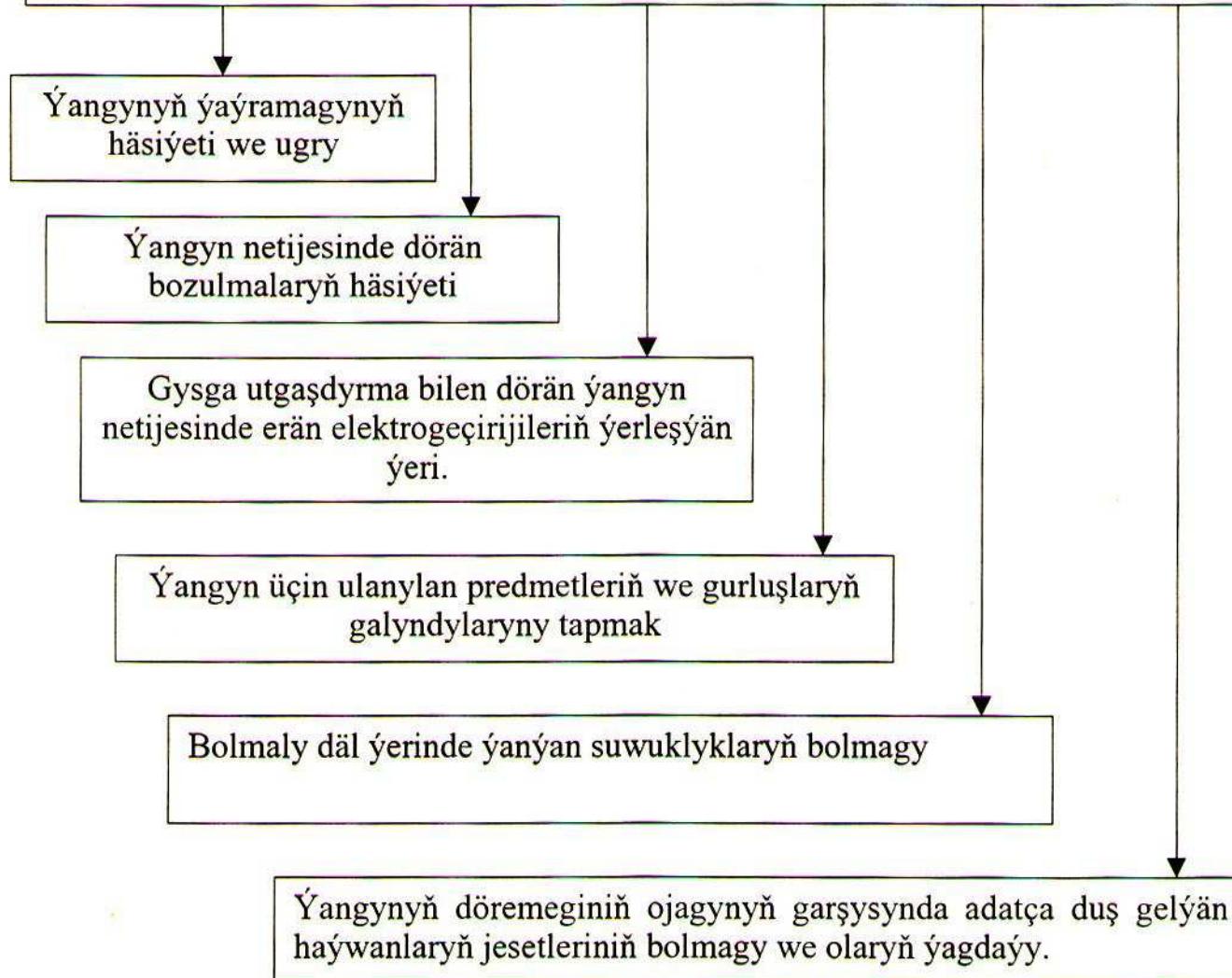
Ýangyna garşı howpsuzlyye düzgünleriniň bozulmagy bilen bagly işleri derňelende

1. Haýsy düzgünler takyk bozulypdyr, bu bozulma nämede aňladylýar;
2. Bu bozulma jenaýat bolup durýarmy;
3. Bozulma haýsy sebäpler boýunça bolupdyr.
4. Bozulma dörän ýangyn bilen sebäp baglanyşykdä durýarmy ?
5. Ýangyna garşı düzgünleri kim bozupdyr we olar nähili, haýsylar ?
6. Olaryň berjaý edilmegi üçin kim jogapkär.

Ilkibaşdaky derňew hereketleri

Wakanyň bolan ýeri gözden geçirilende ýangynyň döremeginiň ojagyny anyklamak

Heläkçilik çekenler we şaýatlar sorag edilende anyklanymaly meseleleriň (soraglaryň) mysaly topary

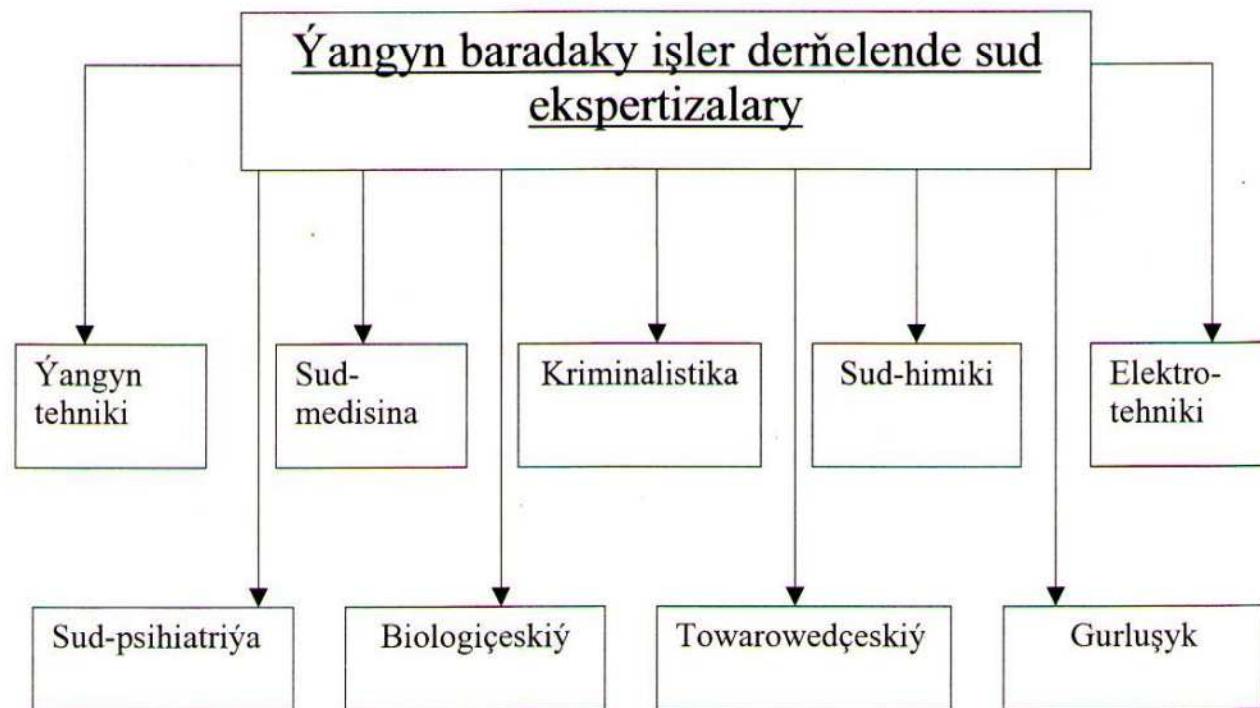
Ýangynyň döremegine haýsy ýagdaýlar sebäp boldy, ýangyndan öň nähili ýangyn howpsuzlygynda ulanylýan guraldan peýdalynypdyrlar, bu jaýda ýangyndan öň kim, näme bilen meşgullanypdyr.

Ýangynyň başlanmagyna degişli ýagdaýlar (ýangynyň döremeginiň ýeri we wagty, oduň we tüssäniň reňki, tüssäniň sysy we gürlügi, ýangynyň ýaýramagynyň ugry).

Ýangynyň döremegini görkezýän alamatlar (ýangyn ojaklarynyň birnäçesiniň bolmagy, ýangyna taýýarlyk, ýyladys guralynyň ýalňyş ekspluatasiýasy).

Ýangynyň döremeginde günäkärligini görkezýän maglumatlar we faktlar (ýanýan jaýdan kim iň soňky çykyp gidipdir, öň kim ýangyna garşı düzgünleri bozýan eken;).

Ýangyn netijsinde ýetirilen zyýanyň möçberi.

Sud ekspertizalary tarapyndan çözülyän meseleler

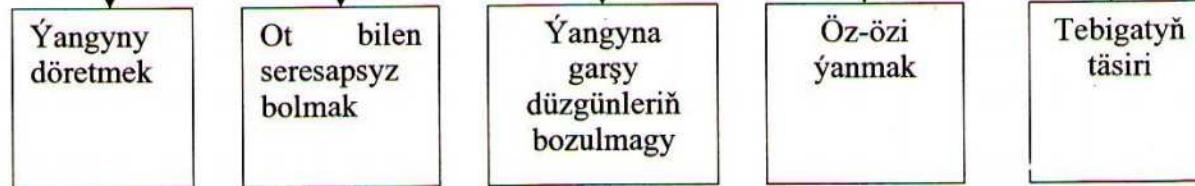
Ýangyn-tehniki ekspertiza

1. Ýangynyň döremeginiň wagtyny we ýerini kesgitlemek;
2. Onuň döremeginiň tehniki sebäplerini anyklamak;
3. Ýangyny söndürmegin gidişine baha bermek;
4. Ýangyn tehnikasynyň düzedilmesizliginiň we onuň sebäplerini kesgitlmek;
5. Ýangyna garşı howpsuzlyk düzgünleriniň bozulmak faktyny anyklamak;
6. Ol ýa-da beýleki predmetlerden we zatlardan ýangynyň döretmek mümkünçiliginı kesgitlemek;
7. Dürli zatlaryň we materiallaryň ýangyn howpy ýagdaýlaryny kesgitlemek;
8. Ýangynyň sebäplerini anyklamak we onuň öňünü almak üçin gollanmalary işläp düzmek.

Sud-himiki ekspertiza

1. Zat subutnamalarynda ýanýan suwuklyk barmy we olaryň düzümi nähili;
2. Ýangyn ojagynda tapylan we guman edilýänden alınan suwuklygyň düzümi birmeňzeşmi ?
3. Ýangynyň bolan ýerinde tapylan zat näme bolup durýar;
4. Ýangyn predmet näme ?
5. Şol gapda nähili suwuklyk bardy?
6. Şol zadyň özi ýanyp bilerdimi we haýsy ýagdaýlarda ?
7. Barlanylýan zadyň öz-özüniň ýanyş temperaturasy nähili?
8. Şol zat ýanýan suwuklyklara degişlimi ?
9. Gazyň, garyndynyň ýarylmagynyň ýokarky we aşaky konsentrasiyon çäkleri nähili ?
10. Barlanylýan ýangyç suwuklygynyň ýarylma temperaturasy nň ýarylma temperaturasy nähili?
11. Şol garyndy ýanmak howpyny döredip bilermi ?
12. Ýalynyň we tüssäniň reňki boýunça nämäniň ýanandygyny kesgitlemeli, bu ýerde şol zadyň öz-özüniň ýanmagy mümkün dälmi ?

Ýangynyň sebäpleri barada umumy çaklamalar

Soňraky derňew hereketleri

Hödürlenýän esasy we goşmaça edebiýatlar

I. Esasy edebiýatlar:

1. Türkmenistanyň Konstitusiýasy. Aşgabat, 2007
2. Türkmenistanyň Konstitusiýasy. Aşgabat, 2008
3. Ata arzuwyny amala aşyran agtyk. Aşgabat 2009 ýyl
4. Berdimuhamedow Gurbanguly „Täze Galkynış eýýamy: wakalaryň senenamasy – 2007 ýyl“ Aşgabat 2008 ýyl
5. Berdimuhamedow Gurbanguly Ahalteke bedewi – biziň buýsanymyz we şöhratymyz. Aşgabat 2008 ýyl
6. Berdimuhamedow Gurbanguly „Döwlet adam üçindir“ Aşgabat 2008 ýyl
7. Berdimuhamedow Gurbanguly. Halkyň saýlany we ynam bildireni. Aşgabat 2007 ýyl
8. Türkmenistanyň hemişelik bitaraplygy. Syýasy – hukuk dokumentleriniň ýygyndysy. Aşgabat 2005 ýyl.
9. Saparmyrat Türkmenbaşy. Ruhnama. Aşgabat, 2001
10. Saparmyrat Türkmenbaşy. Ruhnama. Ikinji kitap Aşgabat, 2004
11. Gurbanguly Berdimuhamedow Türkmenistanda saglygy gorayışy ösdürmegiň ylmy esaslary Aşgabat, 2007
12. Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Mälíkgulyýewiç Berdimuhamedow. Gysgaça terjimehal. Aşgabat, 2007
13. Halkyň ynam bildireni Aşgabat 2007
14. Gurbanguly Berdimuhamedow Garaşszlyga guwanmak, Watany, halky söýmek bagtdyr Aşgabat, 2007
15. Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň daşary syýasaty. Wakalaryň hronikasy Aşgabat, 2007
16. Gurbanguly Berdimuhamedow Türkmenistan – sagdynlygyň we ruhubelentligiň ýurdy Aşgabat, 2007
17. Gurbanguly Berdimuhamedow Eserler ýygyndysy. Aşgabat, 2007.
18. Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň ýurdy täzeden galkyndyrmak baradaky syýasaty. Aşgabat, 2007

19. Parahatçylyk, döredijilik, progress syýasatyň dabaranmagy. Aşgabat, 2007
20. Türkmenistanyň Prezidenti Gurbanguly Berdimuhamedowyň Umumymilli „Galkynys“ hereketiniň we Türkmenistanyň Demokratik partiýasynyň nobatdan daşary V gurultaýynyň bielikdäki mejlislerinde sözlän sözi.

II. Goşmaça edebiýatlar.

1. Türkmenistanyň jenaýat-prosessual kodeksy Aşgabat 2009 ýyl.
2. Jenaýat iş ýörediş resminamalarynyň nysaly nusgalary. Türkmeniatnyň Baş prokuraturasy Aşgabat 2009 ýyl.
3. Türkmenistanyň kanuny Türkmenistanyň prokuraturasy hakynda. Aşgabat 2009 ýyl
4. Türkmenistanyň kanuny kazyýet hakynda. Aşgabat 2009 ýyl
5. Уголовно – процессуальное право Российской Федерации. Москва, „юрист“ – 2001
6. Уголовно – процесс, учебник. Москва, «Проспект» – 2001
7. Белкин Р.С. «Курс криминалистики». Москва, «Закон и право» – 2001
8. Баев О.Я. «Основы криминалистики. Курс лекций», Москва, «Экзамен» – 2001
9. Криминалистика (Вопросы и ответы). Агафонов В.В., Филиппов А.Г. Москва, „Юриспруденция“- 2001
10. Яблоков Н.П. «Расследование организованной преступной деятельности». Москва, „Юрист“ 2002
11. Белкин Р.С. «Криминалистика, (проблемы сегодняшнего дня)». Норма, 2001
12. Вандер М.Б. «Использования микрочастиц при расследовании преступлении». Л.Питер, 2001
13. Вандер М.Б. Криминалистическая экспертиза материалов веществ. Питер, Л. 2001
14. Волынский В.А. Криминалистическая техника (техника, наука.) Москва, «Закон и право» – 2006
15. Вестник криминалистики, выпуск. 1,2 Спарь, Москва, 2006
16. Зорин Г.А., М.Г.Зорина, Т.Т.Зорина Возможности Криминалистического анализа в процессах предварительного расследования государственного обвинения и «профессиональной защиты по уголовным делам». Издательство «Юриткифорий», Москва, 2001
17. Гурлев М.С. «Убийство в разборках» (Методика расследования). Питер А. Санкт- Петербург, М- 2001
18. Кореневский Ю.В. «Криминалистика» дни судебного следствия. Москва, Юрист, 2001

- 19.Корженевский Ю.Б., Токарева М.Е. «Использование результатов оперативно-розыскной деятельности в доказывании по уголовным делам» Москва, Юрист, 2001
- 20.«Криминалистика» учебник под редакцией Филиппова А.Г. Москва, Юриспруденция, 2000
- 21.«Следственные действия» (криминалистические рекомендации, типовые образцы документов) Москва, Юрист, 2001
- 22.Соловьев А.Б. «Как организовать расследование» изд. Юридлит, Москва, 2000
- 23.Ситковская О.Д. «Криминально- психологическое расследование» изд. Юридлит, Москва, 2001
- 24.Селиванов Н.А. Справочная книга. Юридлит, издательство Норма, Москва 2001
- 25.Осмотр места происшествия Москва, Юрист 2001
- 26.«Основы расследования преступлений о нарушениях авторских и семейных прав», Москва, «Экзамен» 2002
- 27.«Расследования контрабанды» Ред. К.Ф.Скворцова, Москва 1999
- 28.Сергей Таганов «Синтетические наркотики, Питер», Санкт –Петербург, Москва 2003
- 29.Еркович М.Б. «Построения и проверка версий», Москва 2000
- 30.Корэшенко Н.А. «Следы человека в криминалистике, Питер» Санкт –Петербург, 2001
- 31.Образы «Криминалистика» учебник Москва, „Юрист“ 2000
- 32.Криминалистика (в схемах) – пособие для подготовки студентов к экзаменам.
- 33.«Криминалистика», «Юриспруденция» (схемы, комментарии) 2001
34. Потапов Ж. Военно- юридическая академия «Введение в криминалистику» (более 50 лет). 1946 г.
- 35.Р.С.Белкин. Криминалистика: проблемы сегодняшнего дня. Норма 2001г.
- 36.О.Я.Баев. Основы криминалистики (курс лекций) Москва 2001г.
- 37.Криминалистика. Схемы. Комментарии. Москва, Юриспруденция 2001г.
- 38.Вандер М.Б. Криминалистическая экспертиза материалов, веществ, изделий. Санкт-Петербург. 2001
- 39.Вестник криминалистики выпуск 1, Спарк.
40. В.Ф.Ермолович. М.В.Ермолович, Построение и проверка версий. Москва 2000г.
- 41.Ю.В.Коршевский. Криминалистика дело судебного следствия. АО Центр Юринформ. Москва 2001г.
- 42.Ю.В.Коршевский, М.Е.Токарева «Использование результатов оперативно розыскной деятельности в доказывании по уголовным делам» Москва 2001г.
- 43.Н.А.Коршенко «Следы человека в криминалистике» Санкт-Петербург,2001г.

- 44.О.В.Челышева, М.В.Феськеев «Расследование налоговых преступлений» Санкт-Петербург, 2001г.
- 45.Криминалистика (конспект лекции в схемах Москва 2001г.) пособия для подготовки к экзаменам.
- 46.Криминалистика сборник задач и заданий. Пол редакцией О.М.Баева Москва 2001г.
- 47.Криминалистика (учебник для вузов) Норма, Москва 2001г.
- 48.Курс криминалистики (общая часть) Москва Юристъ 2000г.
49. В.А.Образцова Криминалистика. Москва 2001г.
- 50.Криминалистика. Издательство «Дело» Москва 2001г.
51. Криминалистика под редакцией Н.П.Яблокова Москва 2001г.
- 52.Курс криминалистики (особенная часть) Москва Юристъ 2001г.
53. Сергей Рошанов «Синтетические наркотики» Вопросы расследования преступлений. Санкт-Петербург,2001г.
54. Е.Р.Росснисская. Профессия – эксперт. Москва, Юристъ 1999г.
55. S.S.Samischenko. Atlas of the unusual papilla patterns (Атлас необычных папиллярных узоров. Москва 2001г.
56. В.Л.Ларичев, А.Л.Бенбетов. Налоговые преступления. Москва 2001г.
57. Комплексное криминалистическое исследование потажировых следов человека. Москва 2000г.
58. И.Д.Моторный Криминалистическая взрывотехника: новое учение в криминалистике. Учебно – методическое и справочное пособие. Москва 2000г.
59. Осмотр места преступления. Москва, Юристъ 2001г.
60. Основы расследования преступлений о нарушении авторских и смежных прав. Экзамен, Москва 2002г.
61. Расследование контрабанды. Москва 1999г.